
Az egri diákok mentálhigiénés helyzete
- kutatási beszámoló -



A kutatási beszámolót írta: Domokos Tamás és Kulcsár László

A kutatásra az Eger város védőnői a családokért Alapítvány megbízásából került sor. A program megvalósítója az ECHO Oktató Kutató Műhely volt.
Projekt azonosító: ECHO 41/1999.



Jelen kutatási beszámoló további felhasználásához lépjen kapcsolatba az Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet Közhasznú Társasággal!

A kutatási beszámoló kéziratnak minősül, hivatkozni ennek figyelembevételével a feltüntetett szerzők, annak hiányában a beszámolót jegyző szervezet engedélyével lehet.

A kutatáshoz kapcsolódó adatbázis és módszertani anyagok az Intézetnél történt regisztráció után szintén elérhetők.

Javaslatait, észrevételeit, szakmai megjegyzéseit is szívesen várjuk a következő címen:

Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet
8000 Székesfehérvár, Forgó u. 15.
Tel: +36 (22) 502-276, Fax: +36 (22) 379-622
www.echosurvey.hu info@echosurvey.hu

TARTALOMJEGYZÉK

1. Prológus	3. o.
1.1 A kutatás célja	3. o.
1.2 A kutatási módszer	4. o.
1.3 Adatfeldolgozás	5. o.
2. Általános demográfiai helyzet	7. o.
3. Egészségmegőrzés	13.o.
4. Család, egzisztencia	28.o.
5. A fiatalok értékrendje	42.o.
6. Tolerancia	59.o.
7. Fogyasztási szokások	67.o.

1. PROLÓGUS

1.1 A kutatás célja

A kilencvenes évek társadalmi-gazdasági és politikai változásai jelentősen átrendezték és egyben szegregálták az emberek értékrendjét. Felmerült a tradicionális családi értékekhez való visszatérés gondolata éppen úgy, mint az ezzel élesen szembenálló piaci alapokon nyugvó, fogyasztás centrikus attitűd. A szabadpiaci szemléletmód megjelenése eltérő típusú válaszreakciókat "provokált". Azok, akik társadalmi és kapcsolati tőkájukat gazdaságira tudták váltani, könnyen idomultak az új helyzethez, sikeres életpályán mozognak. Egy másik tipikus attitűd, a "kivonulás", amely leginkább azokra jellemző, akik a "legvidámabb barakk" légkörét, eszmeiségét szocializálták. Jellemző példa erre azoknak az értelmiségieknek az esete, akik hisznek a társadalmi igazságosságban és felháborodnak olyan társadalmi jelenségek láttán, amelyek a piacgazdaságnak természetes velejárói, de értékrendjüknek nem felelnek meg. A harmadik válaszreakció a kényszerű alkalmazkodás, azon családoké, akik a kilencvenes évek eleje óta nem tudják utolérni magukat.

Mindezen változások természetesen hatással voltak az állampolgárok mentálhigiénés helyzetére is. A társadalom új értékeit sokan nem tudják követni, anómiás tüneteket produkálnak. Az anómiás tünetek deviáns viselkedésbe csapnak át, amelyek alkoholizmust, kábítószer-fogyasztást, extrém helyzetekben öngyilkosságot eredményezhetnek. Rémisztő adatokat lehet hallani a szenvedélybetegek számáról, a depressziós, a szorongásos és a neurotikus tünetegyüttes előfordulásáról. Ez a szituáció fokozottan érvényes a többszörösen függőségi helyzetben lévő fiatalokra.

Kutatási programunk célja az volt, hogy megtudjuk milyen mentálhigiénés helyzetben is vannak az egri diákok, illetve mentálhigiénés szempontból hogyan élik meg az általános és középiskola közötti váltást. Ennek megfelelően a vizsgálat témái közt szerepeltek az életmódra, életminőségre, különböző szokásokra, devianciákra és a családi kapcsolatokra vonatkozó kérdések. Mivel a kutatás korlátai nem tették lehetővé a teljes egri diákság vizsgálatát, kutatásunkat célszerű volt valamely szubpopulációra fókuszálni. Választásunk a 8. és a 9. osztályos tanulóakra esett, mert korábbi tapasztalataink alapján értékrendi kérdésekben ekkor indul meg a differenciálódási folyamat.

1.2 A kutatási módszer

A kutatás empirikus adatgyűjtésére önkitöltős kérdőívek segítségével került sor. Az adatfelvételre 1999. novemberében került sor, a diákok a kérdőíveket tanórákon töltötték ki. Mivel a tanulóknak minden körülmények között biztosítani kellett a válaszadás önkéntességét és anonimitását, a tanulókkal a kitöltés előtt a felügyelő segítőknek ismertetni kellett a kutatás célját, el kellett mondani, hogy a kérdőív kitöltése önkéntes és névtelen, valamint fel kellett hívni a tanulók figyelmét arra, hogy az elemzést és az értékelést külső szakemberek, kutatók fogják végezni. A kitöltött kérdőíveket a segítő az osztály jelenlétében behelyezte egy borítékba, lezárta, és két diák aláírta a lezárt borítékot. A lezárt borítékokat a kutatás helyi koordinátora gyűjtötte össze.

A vizsgálat 21 alap illetve középfokú oktatási intézményre terjedt ki az alábbi megoszlás szerint:

	alapsokaság ¹ (összes 8.oszt. tanuló)	minta nagysága (fő)	kérdezettek aránya (%)
Szent Györgyi A. Ált. Isk. és Gimn.	68	15	22
Hunyadi Mátyás Ált. Isk.	85	13	15
Tinódi Sebestyén Ált. Isk.	63	15	24
Dr. Kemény Ferenc Ált. Isk.	75	27	36
Balassi Bálint Ált. Isk.	100	48	48
Ráchegyi Ált. Isk.	53	17	32
Lenkey János Ált. Isk.	44	20	45
II. Rákóczi Ferenc Ált. Isk.	44	19	43
Lenkey János Honvéd Középisk.	64	24	38
Szilágyi Erzsébet Gimnázium	138	33	24
Gárdonyi G. Ciszterci Gimn. és SZKI.	197	28	14
Dobó István Gimnázium	199	32	16
EKTF 2. sz. Gyakorló Iskola	134	26	19
Pástorvölgyi Ált.Iskola és Gimn.	125	25	20
Neumann J. Közg. Szakk. és Gimn.	191	28	15
Wigner Jenő Műszaki, Inform. Középisk.	150	34	23
Bornemissza G. Szakképzési Intézet	256	51	20
Kereskedelmi, Vendéglátóipari SZKI	260	56	22
Egri Közgazdasági Szakközép.	137	28	20
Kossuth Zs. Eü. és Szociális Szakképző	69	24	35
Egri Mg.Szakközép és Szakképző	185	74	40
Összesen (8-9. osztály)	2637	637	24

¹ Az alapsokaság az általános iskolákban az adott intézményben tanuló összes 8. és 9. osztályos tanuló.

Az általunk megkérdezett diákok az alapsokaság (az összes 8-9. évfolyamos tanuló) 24 százalékát teszik ki, a 2637 tanulóból 637 fő válaszolt kérdéseinkre. A mintába kerülő osztályközösségeket az iskolák által közölt alapadatok alapján határoztuk meg, figyelembe véve az évfolyam és intézmény típus szerinti kvótákat, valamint a nemek szerinti összetételt. Mivel több iskolában voltak az adatfelvétel idején hiányzó tanulók, a hiányzásból és az esetleges válaszmegtagadásból fakadó kismértékű torzulást a nem, az évfolyam és az iskolatípus szempontja szerinti matematikai-statisztikai súlyozással korrigáltuk. Az alapmegoszlás és a minta súlyozás előtti százalékos összetételét az alábbi táblázat mutatja. A súlyozás után a minta évfolyam, nem és iskolatípus szerint pontosan reprezentálja az egri 8-9 évfolyamos diákokat, megegyezik az alapmegoszlással.

Alapmegoszlás		
	fiúk	lányok
általános iskola	13,1	13,2
gimnázium	11,5	17,1
szakközépiskola	13,6	11,2
szakiskola	10,2	10,1
szakmun.képző		

Súlyozás előtti minta		
fiúk	lányok	
12,7	13,0	általános iskola
14,3	17,4	gimnázium
14,5	13,8	szakközépiskola
8,0	6,3	szakiskola
		szakmun.képző

A mintavételi hiba nagysága városi szinten +/- 2-4 százalék² az adott kérdésre válaszolók számától függően. Ez azt jelenti, hogy az általunk mért eredmények legfeljebb ennyivel térnek el attól az eredménytől, amit akkor kapnánk, ha minden 8-9. osztályos diákot megkérdeznénk a városban.

1.3 Adatfeldolgozás

A kérdőívből kinyerhető empirikus adatokat kódolás után számítógépen rögzítettük és ellenőriztük. Az adatelemzést SPSS programmal végeztük.

Egyes kérdéseknél azt kértük a válaszolóktól, hogy értékeljenek állításokat, minősítsenek társadalmi cselekedeteket, problémákat, intézményeket négy illetve ötfokú skálán. Ezen kérdések esetében a kapott értékeket egy százfokú skálára számoltuk át, ahol a százaz értéket az jelentette volna, ha az adott kérdésre minden válaszoló egyöntetűen a maximális, a nullát pedig az, ha a minimális pontszámot adja. A határ az ilyen százfokú skálákon az ötven pont. Az ez alatti érték általában negatív véleményt (bizalmatlanságot,

² 95 százalékos biztonsági szinten. 99 százalékos biztonsági szinten a mintavételi hiba nagysága +/- 3-5 százalék.

elégedetlenséget, elutasítást stb.), míg az e feletti érték pozitív véleményt (elégedettséget, bizalmat, támogatottságot stb.) jelez.

Más kérdéseknél - ahol pozitív vagy negatív tendenciát, véleményt kellett mérni - a százalékos értékeket egy ún. mérleg-indexre vetítettük. Ez esetben a kapott szám egy -100 és +100 közötti érték, ahol az egyöntetű pozitív tendenciát a pozitív, míg az egyöntetű negatív tendenciát a negatív végtet mutatja. A mérleg-indexen a nulla körüli értékek fejezik ki a változatlan helyzetet.

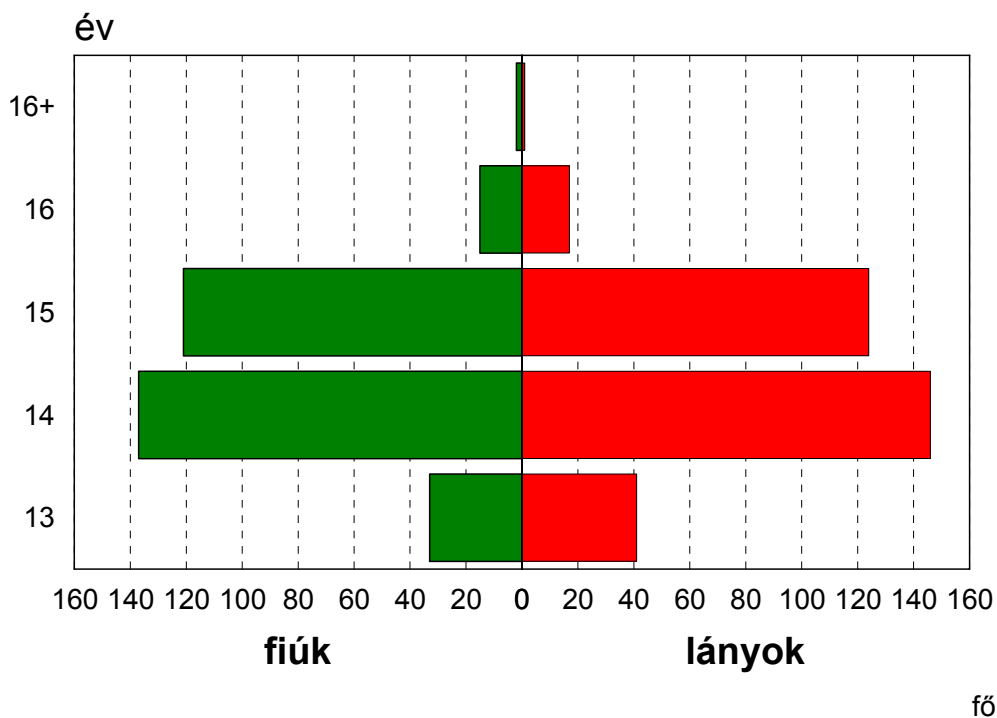
A feldolgozás során a primer adatfeldolgozáson, az alapmegoszlások közlésén túl, az összefüggések és a rejtett tartalmak, tendenciák vázolására két és háromdimenziós elemzéseket készítettünk, korreláció és szórás vizsgálatokat, valamint faktoranalízist és klaszterelemzést is végeztünk. A nyitott kérdésekre adott válaszoknál általában nem a százalékos megoszlást, hanem az említések számát közöljük.

2. ÁLTALÁNOS DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP

Mielőtt belekezdenénk a felmérés részletes tartalmi ismertetésébe, szükséges, hogy a vizsgált népesség demográfiai helyzetét, összetételét ismertessük, mert vannak olyan tendenciák, jelenségek, amelyek csak ennek fényében érthetők.

Minden társadalomtudományi vizsgálódás alapvető demográfiai változója közé tartozik az életkor. A vizsgált korosztályban (8-9 évfolyam) a tanulók 12 százaléka gyerekkorú, 88 százalékuk jogilag fiatalkorú. Mivel az adatfelvétel időpontja ősszel volt, a nyolcadikosok többsége még nem töltötte be a 14. életévét. A 14 évesek aránya a legmagasabb, 44 százalék. A vizsgált korosztály 39 százaléka 15 éves, 5 százaléka pedig ennél is idősebb betöltötte a 16. életévét. A tanulók átlagkora a nyolcadikosok között 13,6 év, a középiskola első évfolyamában 14,7 év.

A vizsgált tanulók korfája

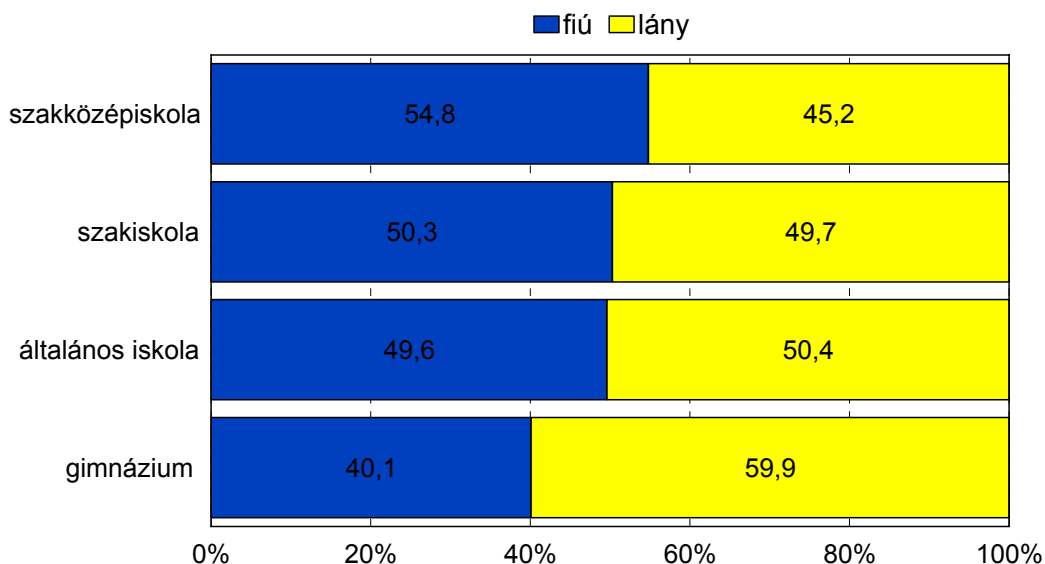


Az utóbbi évtizedben bekövetkezett gazdasági, társadalmi változások hatására a képzési struktúra jelentősen átrendeződött, a lakossági igényekre reagálva országosan növekedett az érettségit adó intézményben tanuló diákok aránya, s szakképzési rendszer is módosult. A kutatás során vizsgált tanulók negyede, 26 százaléka általános iskolás, 20 százalékuk szakmát, 25 százalékuk szakmát és érettségit adó képzésben vesz részt. A

gimnazisták aránya a legmagasabb 29 százalék.

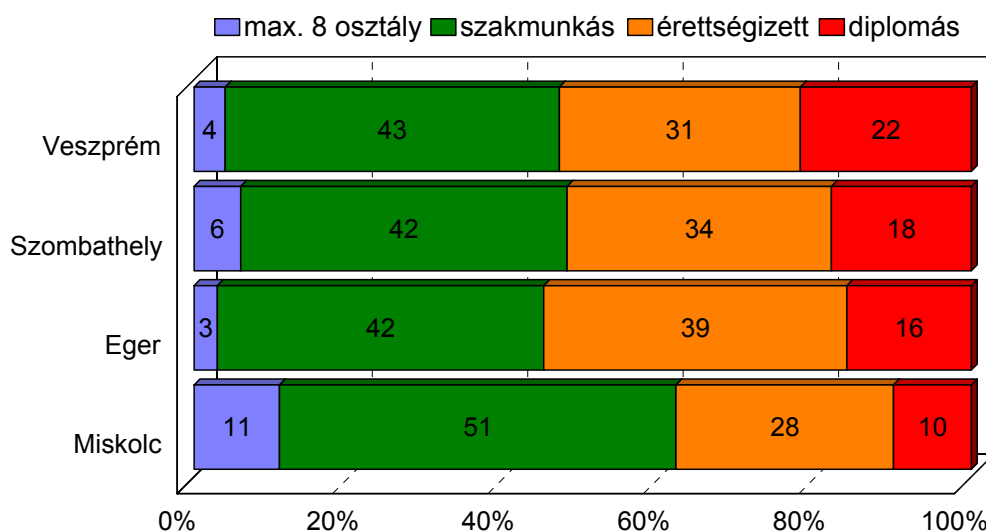
A válaszolók nem szerinti összetétele megfelel a korcsoportra jellemző általános demográfiai helyzetnek, a gimnáziumi képzés súlya miatt egy kicsit magasabb a lányok aránya. Ha azonban a tanulók nemek szerinti összetételét az egyes iskolatípusok dimenziójában vizsgáljuk - ahogy az várható volt - már komolyabb eltérés tapasztalható. Míg az általános iskolában és a szakiskolában nagyjából fele-fele arányban vannak a fiúk és a lányok, addig a gimnáziumban határozott lány dominancia érvényesül, a szakközépiskolákban pedig a fiúk vannak többen. Ennek az okát a szakközépiskolák típusainak, profiljának helyi megoszlásában kell keresni.

A válaszolók nemi megoszlása iskolatípusonként



Eddigi tapasztalataink alapján a legfontosabb magyarázó változók egyike a szülők iskolai végzettsége, azon belül is az apa iskolázottsága. A kérdezett diákok 3 százalékának édesapja csak általános iskolát végzett, 42 százalékuk kitanult valamilyen szakmát, további 39 százalék édesapja le is érettségizett. A diplomás szülők aránya 16 százalék. Összevetve négy megyei jogú város adatait megállapítható, hogy a veszprémi és szombathelyi tanulók szülei valamivel képzetebbek mint az egeri tanulóké, magasabb a diplomások aránya, ellenben az Egerben van a legtöbb érettségizett szülő. A legkevesbé iskolázott családban a miskolci diákok élnek.

A szülők iskolai végzettségének megoszlása

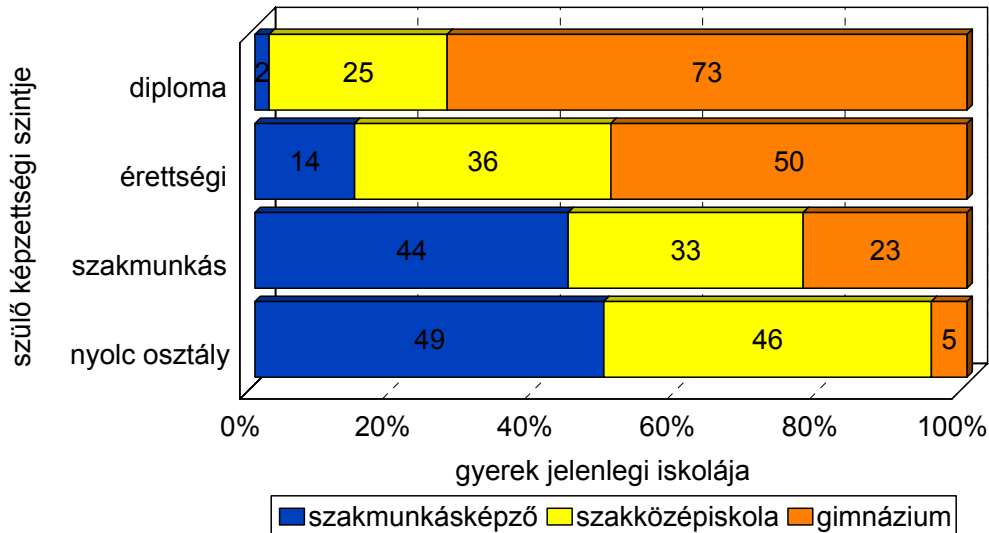


A szülő iskolai végzettsége - közvetve - jelentősen meghatározza, hogy a nyolcadikos tanuló milyen iskolatípusban tanul tovább. A két változó közötti korrelációs együttható értéke 0.34. Az összefüggés pozitív előjelű, a képzettebb szülők gyerekei a magasabb képzettséget adó iskola felé orientálódnak. A gimnáziumokban tanuló diákok 25 százalékuk diplomás, további 47 százalékuk érettségizett családból került ki, míg a szakközépiskolások 44, a szakmunkásoknak 73 százalékának szülei szakmunkások. Jellemző, hogy a teljesen képzetlen szülők gyerekei között jóval átlag alatti az érettségit adó iskolába járó fiatalok aránya, s ez a kulturális tőke hátrányának újratermeléséről ad hírt.

Mindezek alapján kísérletet tehetünk arra, hogy meghatározzuk a generációk közötti mobilitás irányát. A 9. évfolyamos tanulók iskolázottsága nyilván még nem teljesen lezárt, de a tudás mobilitás értelmezéséhez felhasználható a hazai iskolarendszernek az a sajátossága, hogy a középiskolai végzettség erősen befolyásolja a későbbi tanulmányokat, illetve ezen keresztül az elért társadalmi státuszt. Immobilnak tekinthetjük azokat, akiknél a gyerek és a szülői helyzet megegyezik, felfelé mobilnak ha a gyerek helyzete jobb, s lefelé mobilnak, ha a gyerek helyzete várhatóan rosszabb, mint a szülőké. Az ily módon értelmezett mobilitási csoportok megoszlása a következő: 33 százalék immobil, 11 százalék lefelé mobil, 56 százalék felfelé mobil. Ez azt jelenti, hogy a vizsgált fiatalok harmada ugyanolyan, 11 százalékuk alacsonyabb képzettségi szinten várható, mint a szülei, s 56 százalékuk magasabb kvalifikáltság felé van úton - egyenlőre. Nincs tehát lezárva a mobilizációs csatorna, nem

determinisztikus a családi háttér, de nagyon erős a hatása.

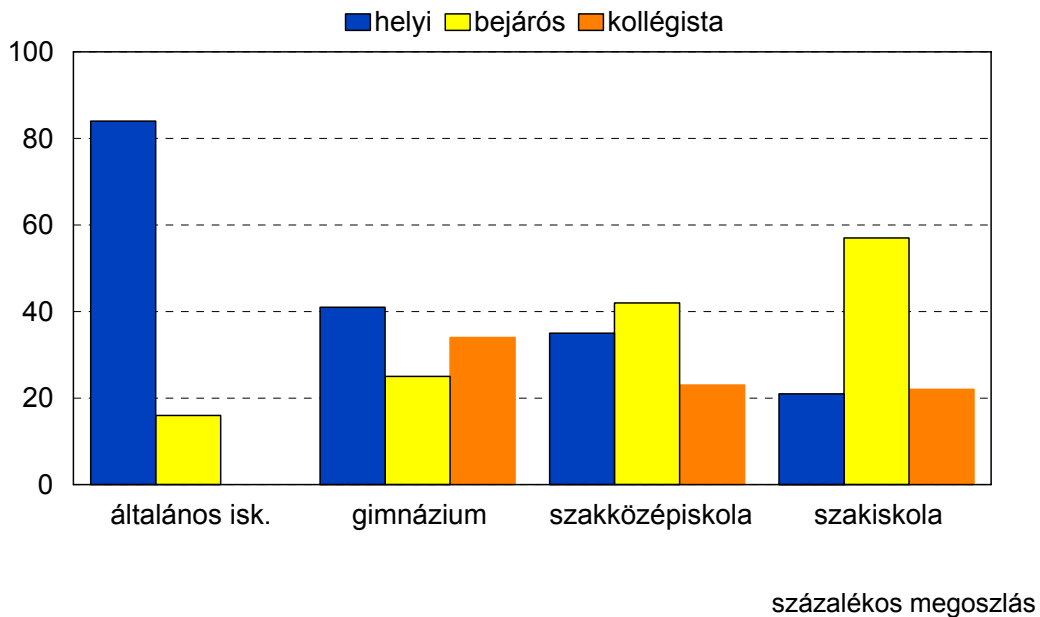
A szülő iskolai végzettségének hatása a gyermek képzettségére



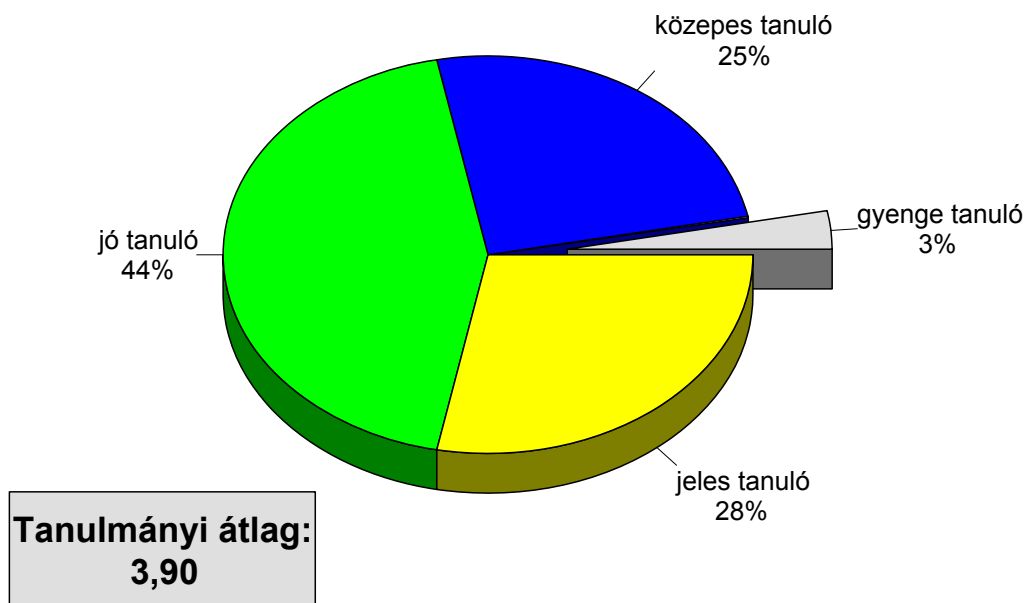
A kutatási eredményekből az is kiderül, hogy a helyben lakó, egri lakosú diákok szüleinek magasabb az átlagos képzettségi szintje, a diplomások aránya 23, az érettségizetteké további 44 százalék. Ezzel szemben a naponta ingázók között csak 8, a kollégiumban lakó tanulók között 12 százalék a diplomás, s 31-41 az érettségizett szülők aránya. Ez egyértelműen mutatja, hogy a környező kistéleplések kulturális tőkében szegényebbek mint a város. A mintába került tanulók több mint fele nem helybeli, 33 százalékuk bejárós, 20 százalékuk kollégiumban lakik. A naponta bejárók magas aránya egyenesen következik a kistérségi központi szerepből, a kollégiumban lakók átlag feletti arány pedig az elismert iskolavárosi rangból.

Mindez leképeződik az iskolatípusonkénti megoszlásban is. Értelemszerűen az általános iskolások között található a legtöbb helybeli fiatal (84 százalék), a gimnáziumi képzésben résztvevők között már jóval több a nem egri diákok száma (minden harmadik tanuló kollégiumban lakik). A szakképesítést adó középfokú oktatási intézményekben többségben vannak a környező településekről naponta bejáró tanulók, a szakközépiskolákban 42, a szakiskolákban, szakmunkásképzőkben 57 százalék az arányuk.

A lakóhely iskolatípusonkénti megoszlása



A tanulók tanulmányi eredménye

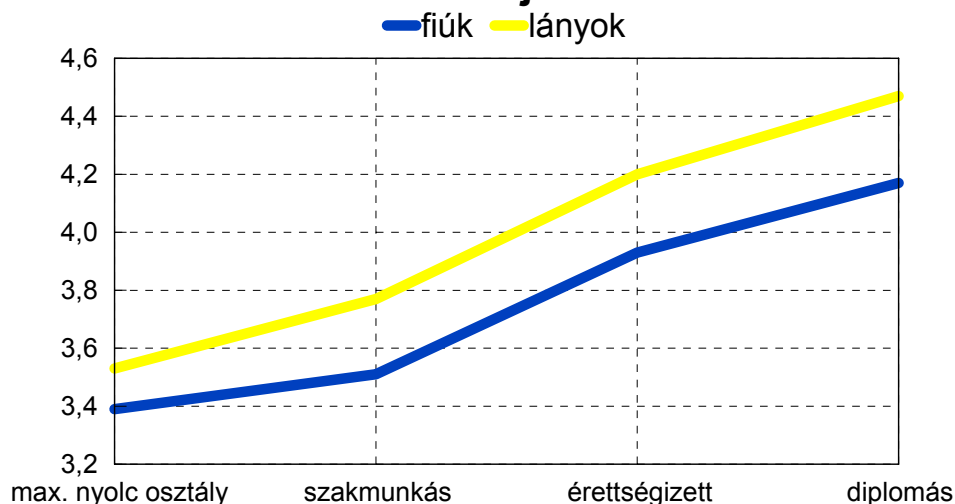


A kérdőívben arra is megkértük a tanulókat, hogy nyilatkozzanak iskolai teljesítményükről, megkérdeztük a legutóbbi félévi tanulmányi átlagukat. A városban tanuló diákok összesített átlaga jó, számszerűsítve 3,90. Ha nominálisan kategorizáljuk a tanulmányi átlagokat, a diákok 3 százaléka minősül gyenge tanulónak (1-2,49 közötti átlag), további 25 százalékuk közepes eredményt ért el a legutóbbi félévben (2,5-3,49 közötti átlag). Ennél jobb

átlagot produkált a tanulók közel háromnegyede, 72 százaléka. 4,5-ös, tehát jeles átlagot ért el a tanulók 28 százaléka - saját bevallása alapján.

Ha összehasonlítjuk az egyes iskolák adatait - ahogy az várható volt - azt tapasztaljuk, hogy a legmagasabb tanulmányi átlagot a gimnazisták produkálták (4.39), s a leggyengébben a szakiskolások, szakmunkások szerepeltek, alig érték el a hármas átlagot (3.01).

Tanulmányi átlag a szülő képzettségének dimenziójában



A tanulmányi átlagokat vizsgálva fel kell hívni a figyelmet arra a - pedagógusok által jól ismert - tényre, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülő gyermeke, mivel több kulturális tőkével rendelkezik, jobban meg tud felelni az iskolai elvárásoknak, s az iskolákat leginkább ők tudják "használni" céljaik elérésére. Míg a diplomás szülők gyermekeinek 90 százaléka jó vagy jeles tanuló, addig az érettségizetteknél 83, a szakmunkásoknál pedig csak 56 százalék ez az arány. A maximum nyolc osztályt végzett szülők gyermekeinek 36 százaléka közepes, további 13 százaléka pedig kifejezetten gyenge tanuló. A kulturális tőke hiánya vagy kisebb "mennyisége" most is utolérhető a helyi/bejárós diákok változó mentén. A bejárós diákok - akik többsége a környező kisebb, hátrányosabb helyzetű településről jár be - tanulmányi átlaga néhány tizeddel minden dimenzió mentén rosszabb.

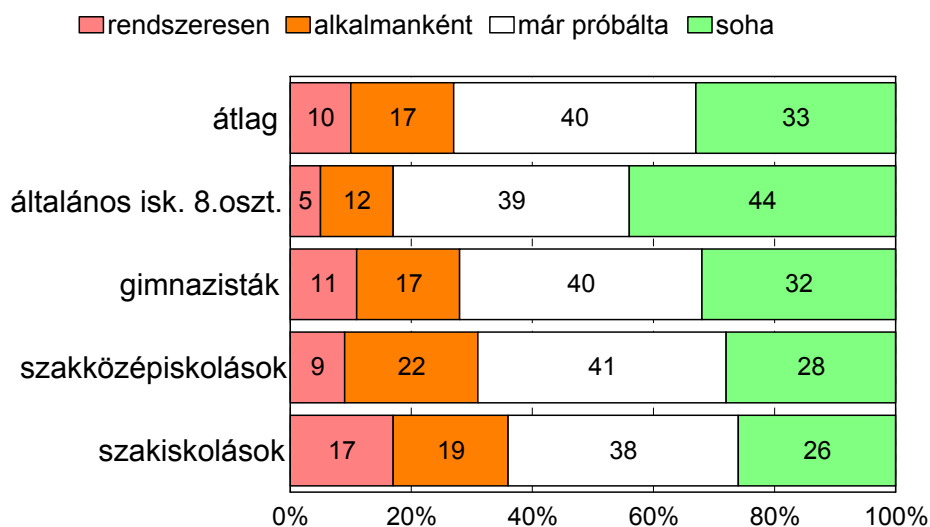
3. EGÉSZSÉGMEGŐRZÉS

Ebben a fejezetben az egrí 8-9 osztályos diákok alapvető egészségmegőrzési és egészségkárosítási tevékenységeinek intenzitásáról számolunk be. Így többek között szó lesz a dohányzásról, az alkohol- és kábítószer fogyasztásról, a sportolásról, a táplálkozási szokásról, valamint tájékozottságukról.

Az Amerikai Egyesült Államok több tagállamában diákmegmozdulásra készülődnek a középiskolások, mert olyan helyi törvényeket alkottak, mely szerint a dohányzó fiatalok, illetve szüleik komoly szankciókra számíthatnak. A gyermek és fiatalkori dohányzás nemcsak Amerikában, hanem Európában is komoly gondot jelent. Jól látható tendencia, hogy amíg a dohányosok száma az elmúlt 20 évben a világon csökkent, a rendszeresen dohányzó fiatalok aránya jelentősen megnőtt. Egy idei felnőtt lakosságot reprezentáló felmérés során kiderült, hogy jelenleg az észak-magyarországi régióban a lakosok 26 százaléka rendszeresen, további 4 százaléka pedig alkalmanként dohányzik. Minden tizedik válaszoló tartozik abba a csoportba, akik valamikor dohányoztak, de már leszoktak róla. A naponta elszívott cigaretta átlagos száma a dohányzók körében 15 szál.

Az egrí ifjúságkutatás során kérdezett tanulók körében mért adatok alacsonyabb dohányzási intenzitásról vallanak, de ha figyelembe vesszük, hogy melyik korosztályról van szó, igencsak riasztóak.

A dohányzó tanulók aránya iskolánkénti bontásban



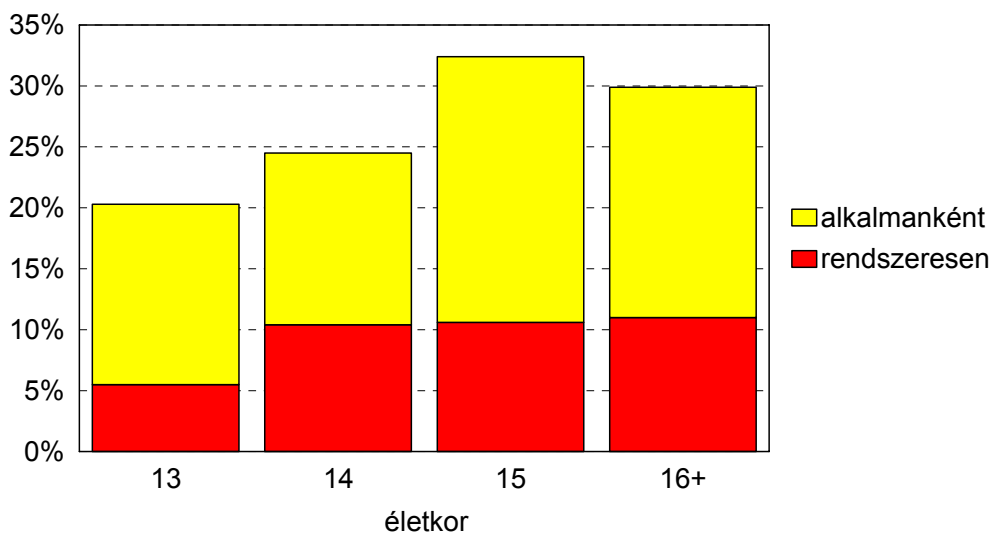
A vizsgált tanulók - 8-9 évfolyam (!) - 10 százaléka rendszeresen dohányzik, további

17 százalékuk pedig alkalmanként gyújt rá. A tanulók 40 százaléka válaszolt úgy, hogy nem dohányzik, de már kipróbálta. Azok aránya, akik soha nem is próbálták, 33 százalék.

Iskolatípus mentén tekintve, a kérdezett általános iskolások körében a legjobb a helyzet, a tanulók közel fele soha nem is próbálta ki a dohányzást, s az alkalmankénti és a rendszeres dohányzók együttes aránya is “csak” 17 százalék. Valamivel rosszabb a helyzet a középiskolákban, a gimnazisták 11 százaléka, a szakközepesek 9 százaléka és szakmunkás tanulók 17 százaléka rendszeres dohányzik, s korosztály további 17-22 százalékuk alkalmanként gyújt rá.

Jól látható tendencia, hogy a rendszeres dohányosok aránya mindként nemnél 10 százalék, alkalmi dohányosok között a lányok (19 százalék) vannak magasabb arányban képviseltetve. Mindent összevetve a lányoknak már 71 százaléka legalább a kipróbálásig eljutott, míg a fiúknál ez az arány 63 százalék. Ugyanakkor az is kimutatható, hogy a dohányzók közül a fiúk szívnek többet, a napi átlaguk 6,3 szál, míg a lányoknál csak 4,5.

A dohányzó fiatalok aránya az életkor dimenziójában



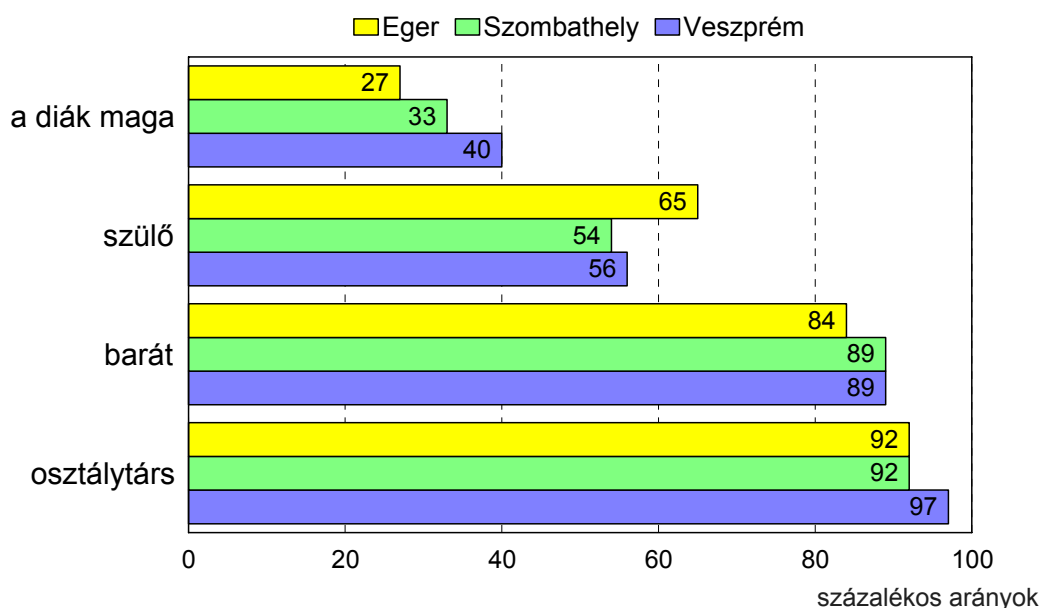
százalékos megoszlás

A 13 évesek között 5 százaléknál a rendszeres dohányosok aránya, mire eléri a 14. évet ez a szám megduplázódik. Az is jellemző, hogy 16 éves kor felett már nem nő az alkalmi dohányzók aránya. Mindez azt jelenti, hogy e kor felett már nem nagyon bővül a dohányosok köre, csak belső struktúrája alakul át.

A tanulmányi eredmény alakulásával is szoros összefüggésben van a dohányzás kérdése, kevésbé jellemző a jó és jeles tanulókra. Míg a gyenge és közepes tanulmányi

eredményt elért diákok 35 százaléka dohányzik, addig jó tanulónak 30 százaléka, a 4,5 fölötti átlagot elért tanulónak pedig csak 15 százaléka dohányzik (mindössze 3 százaléka rendszeresen). Az is megállapítható, hogy az alkalmankénti dohányosok aránya átlag feletti a kollégiumban lakó diákok körében, míg a rendszeres dohányosok közel fele bejárós tanuló, s csonka családban élők is intenzívebben dohányoznak.

Ki dohányzik a diák környezetében?

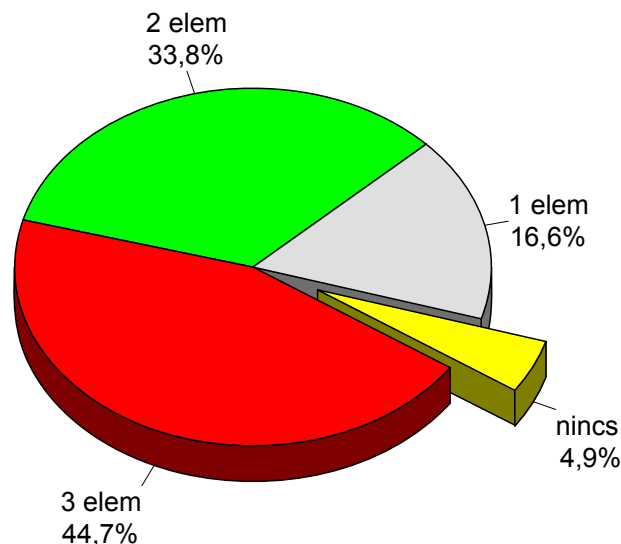


Az, hogy egy fiatal elkezd dohányozni, alapvetően kétféle minta miatt lehetséges. Az egyik a negatív családi példa, a másik a kortárs csoport hatása. Az egri tanulók családjának közel kétharmadában a szülők között van dohányos. Ennél is rosszabb eredményeket kapunk, ha tovább szélesítjük a közösségi teret. A diákok 84 százalékának van a baráti körében olyan, aki dohányzik, s gyakorlatilag mindenkinek van dohányos osztálytársa. A családi hatást vizsgálva azt látjuk, hogy a nem dohányos családban a gyermek 81 százalékos eséllyel nem lesz dohányos, míg a dohányos családban 31 százalékos eséllyel válik belőle is dohányos. A kortárs csoport hatásáról elmondható, hogy minden dohányos baráti körében találtunk másik dohányost, ugyanakkor a nem dohányzók körében “csak” 77 százalékos eséllyel fordul elő dohányos barát.

Egy, a környezetben dohányzókat regisztráló mutatószám segítségével igyekeztünk pontosítani azok körét, akik leginkább ki vannak téve a “kisértésnek”. Az index értéke az előzőekben vizsgált kérdés alapján azt mutatja, hogy az érintett fiatalok környezetében

hányféle dohányos ágens, ingerhatás található.

A fiatalok megoszlása a környezetükben lévő dohányos szegmensek száma szerint



Az ábrából kiolvasható, hogy nagyon kevés (4,9 százalék) azon tanulók aránya, akik dohányfüst mentes környezetben élnek, s 44,7 százalék azok aránya, akik életük három meghatározó környezetében (család, baráti kör, osztálytársak) is jeleztek dohányosokat. A környezet meghatározó szerepe itt is kimutatható, a dohányzó fiatalok 67 százaléka ilyen „veszélyes” környezetben él. Hasonló összefüggés mutatható ki a másik oldalon is, azaz, azon kevesek, akik dohányzásmentes környezetben élnek, vagy csak környezetük egy szegmensében érintkeznek dohányosokkal, lényegesen magasabb arányban (90 százalék) maradnak nem dohányosok. Az átlagnál veszélyeztetettebb környezetben élnek a naponta bejárós diákok, a szakközépiskolások, szakiskolások és az alacsonyabban kvalifikált családi háttérrel rendelkező tanulók.

A dohányos tanulók naponta átlagosan 5,4 szál cigarettát szívnak el. (A magukat rendszeres dohányzónak vallók 8,7-et, az alkalmanként dohányzók 2,8-at.) A fiúk, a helyi lakosú dohányos tanulók, a nagyon alacsonyan és a nagyon magasán kvalifikált családból kikerülők az átlagnál többet szívnak, de erősebb dohányosokat találtunk a gyengébb tanulók, a szakképzésben részvevő középiskolások és csonka családban nevelkedők között is.

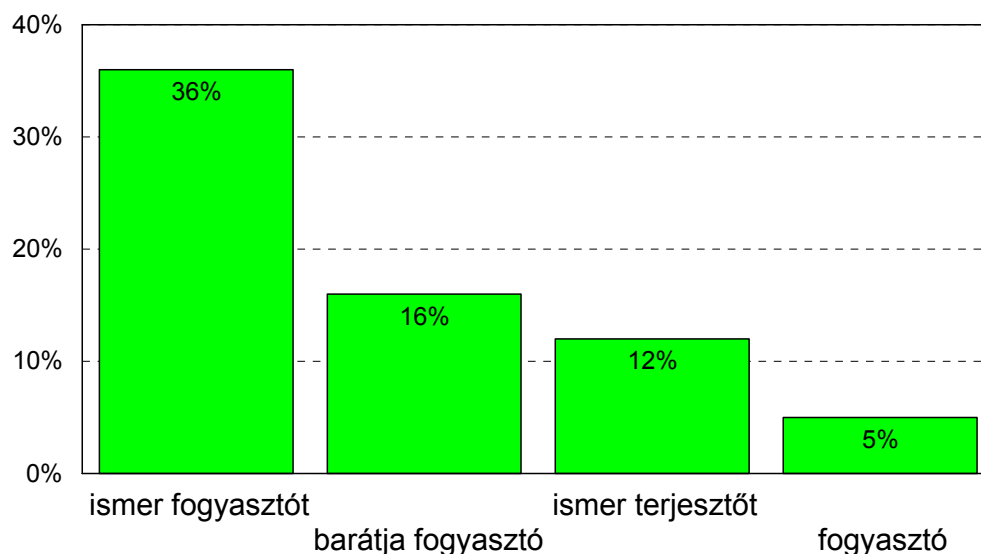
A dohányosok által naponta elszívott cigaretta mennyisége

dohányzó szubpopulációk	Naponta elszívott cigaretta szál
fiúk	6,3
lányok	4,5
egri lakosú tanulók	6,2
naponta bejárós	5,4
kollégista	3,8
képzetlen szülők gyerekei	10,3
szakmunkások gyerekei	4,1
érettségizettek gyerekei	5,7
diplomásak gyerekei	7,8
általános iskolások (8. osztály)	4,3
gimnazisták	4,7
szakközépiskolások	6,0
szakmunkás tanulók, szakiskolások	6,0
gyenge tanulók	6,9
közepes tanulók	5,4
jó tanulók	5,8
jeles tanulók	3,2
ÁTLAG napi szál	5,4

A dohányzásnál sokkal kevésbé elterjedt a kábítószeres fogyasztás. A kérdezett tanulók 89 százaléka gyakorlatilag elutasítja, még nem próbált ki semmilyen klasszikus értelemben használt kábítószerrel, 6 százalékuk nem fogyasztott ugyan, de már gondolt rá, hogy kipróbálja, további 4 százalékuk alkalmi, s 1 százalékuk rendszeres drogfogyasztó - saját bevallása alapján. Azt, hogy a kábítószer fogyasztása mindössze a tanulók 5 százalékát érintené, fenntartásokkal kell kezelnünk, valószínűsíthető, hogy a valós arány ennél sokkal magasabb, ugyanis a megkérdezett tanulók harmada ismer olyan fiatalt, aki kábítószerrel fogyaszt, 16 százalékának a barátai körében is van drogos, s 12 százalékuk személyesen ismer olyan fiatalt, aki kábítószerrel árusít.

Megállapítható, hogy a fiúk között kétszer annyi a kábítószer fogyasztó, mint a lányoknál. A középiskolán belül a háromféle képzési típusban megegyező arányban vannak drogfogyasztók. A legveszélyeztetettebbek a kollégiumban tanulók, a mind a kábítószerrel kipróbáló, mind pedig a kipróbálást tervezők aránya itt a legmagasabb, ugyanakkor a legmagasabb arányban a gimnazisták ismernek drogterjesztőket.

Kábítószerrel való kapcsolat



A kábítószer fogyasztók körében erősebb korcsoport hatás mutatható ki, mint a dohányosoknál. A drogozó fiatalok 86 százaléka nyilatkozott úgy, hogy van kábítószer fogyasztó barátja. Akik nem fogyasztottak még, de már gondoltak rá 61 százalékban rendelkeznek drogos baráttal, 48 százalékuk drogdíler is ismer. Ezzel szemben, akik soha nem is gondoltak arra, hogy kipróbáljanak valamilyen kábítószerrel, 91 százalékban mondták, hogy nincs kábítószerrel fogyasztó ismerősük.

A kábítószerrel és azok hatásai között jelentős különbségek vannak, így nem lehet közömbös számunkra, hogy a kábítószerrel kipróbálók milyen szerekkel kísérleteztek. A legkisebb - szinte elenyésző - arányban a szorongásoldó gyógyszereket és a központi idegrendszerre depresszív hatású, kábító-fájdalomcsillapító hatású opiátokat (heroin, ópium) említették. Valamivel többen említették a pszichotrop hatású pótszereket (ragasztó, szipó, hígító), melyek az alkohol okozta részegséghez hasonló állapotot, továbbá lelki függőséget és komoly testi károsodásokat okoznak. A stimulánsok, mint például az extasy tabletták vagy a kokain 10 említést kaptak. Ezek a szerek serkentőleg hatnak a központi idegrendszerre, motoros nyugtalanságot, a fizikai és pszichés teljesítőképesség növekedését idézik elő.

A legnépszerűbb kábítószerrel a hallucinogén anyagok (LSD, marihuána, hasis), ezek közül is kiemelkedik a marihuána, a, általában (dohánnyal keverve) cigaretta formájában elszívják. Ezek az anyagok olyan vegyületek, melyek átmeneti pszichózist váltanak ki. Népszerűségüket elsősorban annak köszönhetik, hogy nem okoznak testi függőséget (bár ezt

egyes szerzők vitatják), s nem járnak elvonási tünetekkel sem. Hatásukat tekintve egyszerre izgatóak és nyugtatóak, a tér- és időérzéklet megszűntetik, gyönyörködtető hallucinációk jellemzik.

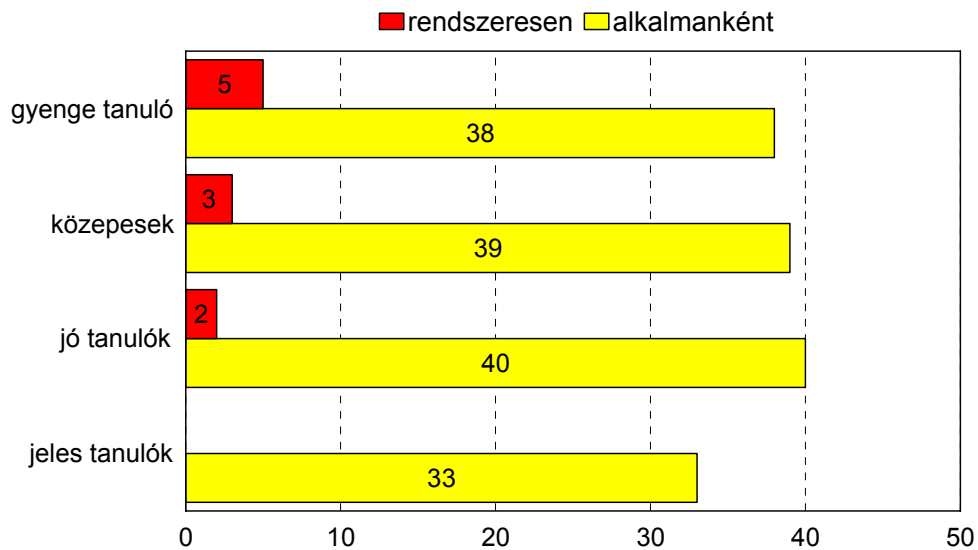
A diákok által fogyasztott kábítószer rangsora

	említések száma
hallucinogén anyagok (LSD, marihuána, hasis)	21
stimulánsok (extasy, kokain, speed, amfetamin)	10
pszichotrop hatású pótszerek (ragasztó, szipó, hígító)	5
ópiátok (heroin, ópium)	3
szorongás oldó gyógyszerek	0

A baráti kör vizsgálatára létrehoztunk egy mutatót, amely a válaszadó baráti körében a rendszeres dohányos és drogfogyasztókat jelöli. Akinél mind a két változó igen választ adott, azokat úgy tekintettük, mint akiknek a baráti köre veszélyes, ezek aránya a mintán belül 12 százalék. Az ilyen veszélynek egyáltalán ki nem tett fiatalok a minta 22 százalékát alkotják. (A egressi 8.osztályosok 40 százalékának veszélytelen a baráti köre, a gimnáziumban tanuló elsősök 21, a szakmai képzést adó középiskolákban tanulóknak pedig csak 10-13 százalék mondhatja el ugyanezt.) A legnagyobb arányú veszélyeztetettséget a képzetlen családokban élő tanulók, a naponta bejárósok és a gyengébb tanulók baráti körében mértük.

A magyar társadalomban a legelterjedtebb "drog" az alkohol. Ez érezhető az egressi fiatalok körében is, ugyanis a 8-9 osztályos tanulók mindössze 19 százaléka nem ivott még soha alkoholt. A rendszeres alkohol fogyasztók aránya 2, az alkalmankénti ivóké 38 százalék - saját bevallásuk alapján.

Az alkoholfogyasztás a tanulmányi eredmény dimenziójában



Ha a nemek dimenziójában vizsgáljuk a kérdést, kiderül, hogy a fiúk között 3 százalékkal többen vannak azok, akik rendszeresen fogyasztanak alkoholt, míg a lányok körében az alkalmankénti ívók vannak átlagon felül képviseltetve. A nyolcadikosok 20 százaléka iszik néha, a középiskolásoknak közel fele. A legmagasabb arányban a szkközépiskolások, 53 százalék, ennek megfelelően az absztinensek aránya itt a legalacsonyabb, 13 százalék. Az alkoholfogyasztás kapcsolatban van a tanulmányi eredmény alakulásával is. Míg a gyenge, közepes vagy jó tanulók 43 százaléka iszik alkalmanként vagy rendszeresen, addig a jeles tanulóknak csak 33 százaléka.

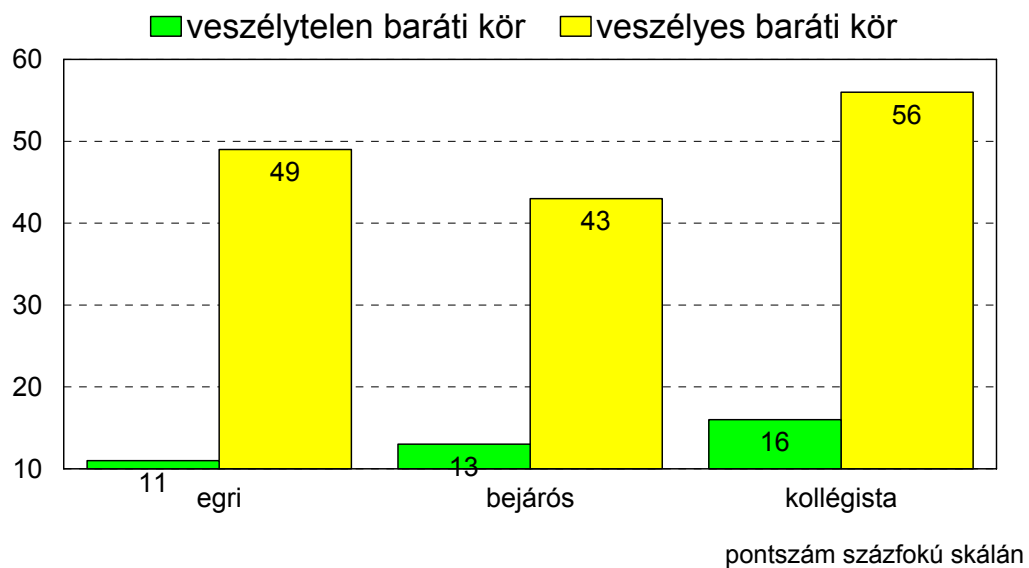
Különösen aggasztó, hogy a megkérdezett tanulók 23 százaléka (a nyolcadikosok 16, a kilencedikesek 26 százaléka) úgy nyilatkozott, hogy szülei alkalmanként megkínálják alkohollal.

A korrelációs számítások igazolták azt a feltételezést, hogy a dohányzás, a kábítószer és az alkoholfogyasztás nem független egymástól. A legtöbb kábítószer-élvező egyben rendszeres alkoholfogyasztó ($r=0,33$) is. Az alkoholfogyasztás és a dohányzás közötti korreláció erős ($r=0,53$), s kimutatható az összefüggés a dohányzás és a kábítószer fogyasztás közötti is ($r=0,36$).

A háromféle egészségkárosítás intenzitását összesítve szerkesztettünk egy komplex indexet, mely minden esetben 0-100 közötti szám és azt mutatja meg, hogy az adott válaszoló

milyen mértékben rombolja saját egészségét. Minél nagyobb az index értéke, annál intenzívebb károsításnak van kitéve a tanuló szervezete. Az index értéke városi szinten 27 pont. A diákok 24 százaléka egyféle, 19 százaléka kétféle, 3 százaléka pedig háromféle módon is (drog, alkohol, dohányzás) károsítja egészségét.

Az egészségkárosítási index alakulása



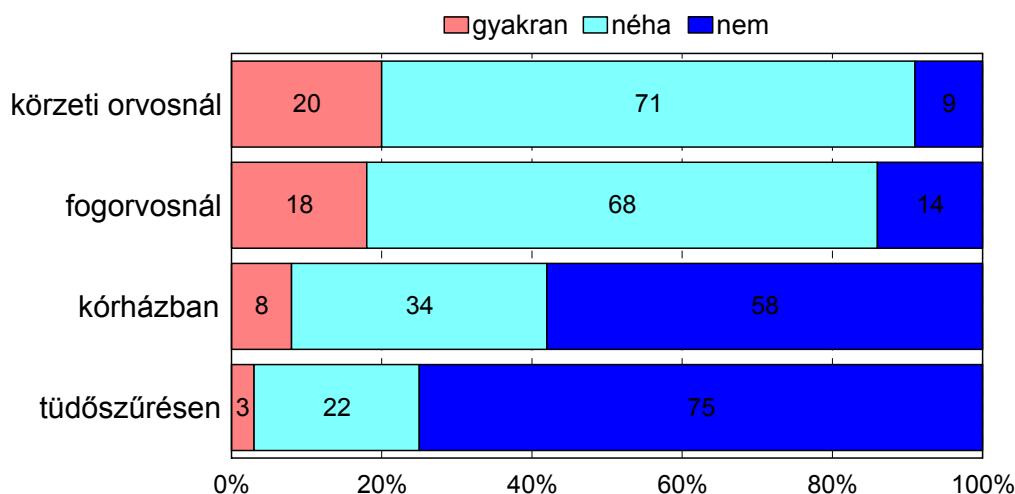
A fiúknál valamivel alacsonyabb (25), a lányoknál magasabb (28) az egészségkárosítás indexe. Fontos megemlíteni hogy az index független a szülő iskolai végzettségétől, ellenben szoros összefüggésben van a tanulmányi eredménnyel és az életkorral. A gyenge és jeles tanulók egészségkárosítási indexe 22-24 pont, a közepeseknél és a jóknál 29 pont mérhető. Az életkor dimenzióját tekintve elmondható, hogy emelkedésével folyamatosan nő az index értéke, a 13 évesek körében mért 21 pont három év alatt 33-ra nő. Az is jellemző, hogy a csonka családban élő és a bejárósok az átlagnál intenzívebben rongálják egészségüket. Jól kimutatható, hogy azok akinek baráti körét veszélyesnek minősítettük az átlagnál nagyobb arányban károsítják egészségüket.

Bár nem sorolják a klasszikus egészségkárosítási módokat közé a kávé fogyasztását, ugyanakkor túlzott fogyasztása, életformává válása esetén - különösen hosszabb távon - gyengíti a szervezetet, ugyanúgy megbontja az egészséges rendszert, mint bármely más pótszer. A kérdezett fiatalok 5 százaléka rendszeresen, 30 százaléka alkalmanként szokott kávé inni. Azok aránya, akik kipróbálták ugyan, de nem fogyasztanak 50 százalék. A kávézók aránya - ahogy az feltételezhető - az életkor emelkedésével nő. Érdeemes megnézni a

dohányzás és a kávéfogyasztás közötti összefüggést, hiszen míg az egyik tágítja az ereket, a másik éppen ellenkező hatást vált ki. Az összefüggés pozitív előjelű ($r=0,36$), a dohányzók 57 százaléka kávézik is, 10 százalékuk rendszeresen.

Adatfelvételünk során négy szempont szerint is közelítettük a fiatalok egészségügyi helyzetét, a körzeti orvosnál, fogorvosnál, tüdőszűrésen, illetve kórházban, szakrendelésen való megjelenés gyakorisága alapján is vizsgáltuk a kérdéskört.

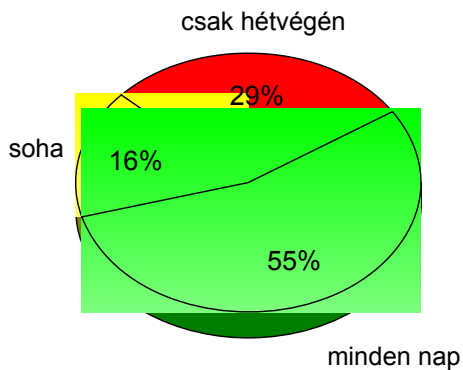
Az utóbbi egy évben voltál...



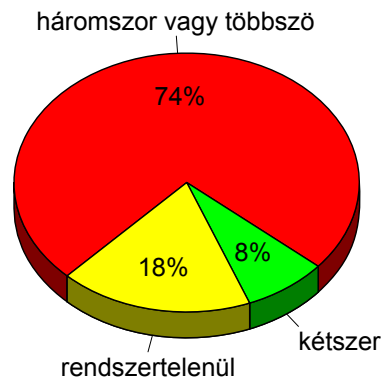
A gyakori betegek között 5 százalékkal nagyobb arányban voltak a lányok. A fogorvosi szakrendelést felkeresők között pedig a fiúkat találjuk magasabb arányban, egynegyedük gyakran jár fogorvoshoz, ellentétben a lányokkal, akiknek csupán 15 százaléka nyilatkozott így. Az átlagot meghaladó arányban járnak orvoshoz és szakrendelésekre a képzetlenebb szülők gyermekei. Fontos megjegyezni azt is, hogy a rendszeresen dohányzó fiatalok 66 százaléka nem volt tüdőszűrő vizsgálaton az utóbbi egy évben, ami fokozza az kóros egészségkárosodás esélyét.

A fiatalok egészségromlásának fontos okozója a korán kialakított egészségtelen életmód. Ebbe tartozik a káros szenvedélyeken kívül az életmódból adódó problémák köre is. Ezek között gyakran első helyen szerepel a helytelen, egészségtelen táplálkozás. Bár a megkérdezettek 74 százaléka azt állítja magáról, hogy naponta legalább háromszor eszik, a mintába került fiatalok 18 százaléka saját bevallása szerint is rendszertelenül étkezik.

Szoktál otthon reggelizni?



Naponta hány alkalommal étkezel?

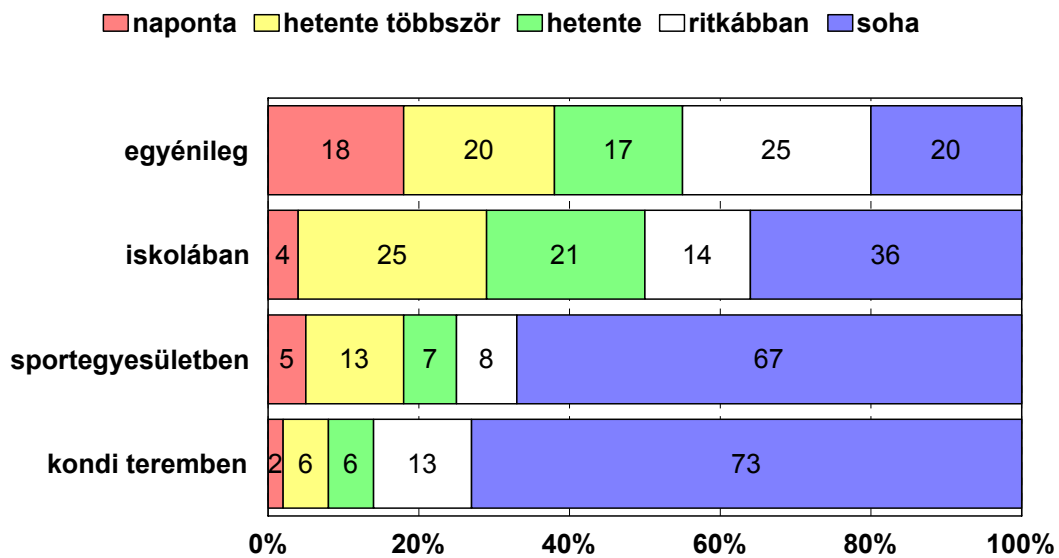


A kérdőívben megkérdeztük a tanulókat, hogy szoktak-e otthon reggelizni. A diákok fele minden nap, 29 százalékuk csak hétvégente. Az életkor emelkedésével csökken a naponta otthon reggelizők aránya, ellenben a szülő iskolai végzettségnek emelkedése pozitívan befolyásolták a válaszokat. Jellemző, hogy a lányok rendszeretlenebbül étkeznek, s az is kimutatható, hogy - nem véletlenül - a kollégisták táplálkozási rendje a legkiegyensúlyozottabb.

Az életmóddal kapcsolatos másik elterjedtebb probléma a rendszeres testmozgás, a sport hiánya. Kérdéseinkkel azt próbáltuk vizsgálni, hogy az iskolai és a tanórán kívüli lehetőségek közül melyiket és milyen mértékben használják ki a vizsgált mintába került 8-9. osztályos fiatalok.

A legelterjedtebb testedzési mód az otthon, egyénileg végzett mozgás, ezt végzik a legmagasabb arányban naponta, hetente és havonta is. Erről a mozgásformáról csupán 20 százalék nyilatkozott úgy, hogy egyáltalán nem végzi. A második legelterjedtebb sportolási mód az iskolában tanórán kívüli sportolás. Ezzel a lehetőséggel heti rendszerességgel a megkérdezettek 46 százaléka él. Itt már 36 százalék a teljes elutasítás. Ez a sportolási mód napi rendszerességgel inkább a középiskolásokat, heti rendszerességgel a nyolcadikosokat jellemzi.

A fiatalok sportolási szokásai



Az egyesületekben aktívan sportolók sokkal kevesebben vannak (28 százalék) e korcsoport tagjai között. A sportegyesületben naponta és hetente sportolók túlnyomó többsége a fiúk közül kerül ki. A kondi termek, fitness klubok alapvetően alkalmi testedzési formák közé sorolható, a naponta és hetente gyakorlók aránya a itt legalacsonyabb a négy választható forma közül, a tanulók 73 százaléka soha sem jár ilyen termekbe. Ez a testedzési mód is inkább a fiúkat jellemzi. A vizsgált korcsoport tagjainak 16 százaléka soha, semmilyen formában nem sportol. Azok aránya akik valamennyi lehetséges mozgásformát kisebb-nagyobb rendszerességgel végzik szintén 5 százalék. Kimutatható, hogy a gimnazisták és a kollégiumban lakók az átlagnál kevesebbet sportolnak, s az is jellemző - ahogy az joggal feltételezhető -, hogy a sportosabbak kevésbé rongálják egészségüket.

A kérdőívben kíváncsiak voltunk arra is, hogy mit tudnak a fiatalok az egészségre ártalmas anyagokról, szerekről, azok használatáról, hatásáról valamint az AIDS-ről. A legtájékozottabbnak ez utóbbi témában mutatkoztak a tanulók. A diákok többsége mindhárom AIDS-re vonatkozó kérdésre helyesen válaszolt. Gyakorlatilag mindenki tisztában van azzal, hogy a HIV vírussal bárki megfertőződhet, nem csak a homoszexuálisoknak kell az AIDS miatt aggódnuk. Azt is tudják, hogy nem fertőződhetnek meg attól, ha találkoznak egy AIDS beteggel, még akkor sem, ha rájuk tüsszent vagy köhög, mert a vírus nem így terjed. Az AIDS tesztek megítélésével kapcsolatban már megoszlanak a vélemények, bár a relatív többség megbízhatónak tartja, a tanulók 40 százaléka tanácstalan, s 18 százalékuk úgy véli, hogy a

használatos tesztek vezethetnek téves eredményekre is.

AIDS	Igen %	Nem %	Nem tudom %
Csak a homoszexuálisoknak kell az AIDS miatt aggódnunk	4	89	7
Ha egy AIDS-es ránk tüsszent vagy köhög, akkor mi is megfertőződhetünk	7	78	15
Az AIDS tesztek megbízhatóak	42	18	40

a helyes megoldást a sötét mező mutatja

A drogokkal kapcsolatban már kevesebb helyes válasz érkezett. A diákok 82 százaléka tudja, hogy nyugtató vagy serkentő tablettákat nem szabad bevenni alkohollal. Ez azért fontos, mert a tanulók közül többen említették hogy alkalmanként fogyasztanak ilyen anyagot (pl. extasy tablettát). Némileg meglepő, hogy a válaszolók 21 százaléka úgy gondolja, hogy a drogfüggőség csak egy lelkiállapot, s további 26 százalék bizonytalan. Még tanácstalanabbak annak a kérdésnek a megítélésében, hogy a marihuána füstje növeli a tüdőbetegségek (pl. rák, tüdőtágulás) kialakulásának esélyét. Helyes választ 51 százalékuk adott. A többség tévesen úgy gondolja, hogy a legtöbb fiatal idegenek szoktatják rá a drogra, holott valóságban ezek aránya elenyésző, különösen Magyarországon. A legtöbben a baráti körben jutnak hozzá az első adaghoz. Ezt a drogos tanulók saját bőrükön tapasztalták meg, így nem véletlen, hogy 62 százalékuk helyes választ adott, ugyanakkor 32 százalékuk továbbra is vallja, hogy a drogfüggőség csak egy lelkiállapot.

Drogok	Igen %	Nem %	Nem tudom %
Nyugtató vagy serkentő tablettát be lehet venni alkohollal is	3	82	15
A drogfüggőség pusztán egy lelkiállapot	21	53	26
A marihuána füstje növeli a tüdőbetegségek esélyét	51	3	46
A legtöbb fiatal idegenek szoktatják rá a drogra	55	19	26

a helyes megoldást a sötét mező mutatja

Mivel a fiatalok jelentős része dohányzik, nem lehet közömbös az sem, hogy mit tudnak a dohányzás ártalmairól. Azt, hogy a nem dohányzóknál a cigifüst belélegzése légúti megbetegedést okozhat, a diákok túlnyomó többsége tudja, s azt is tudják többé-kevésbé, hogy a legtöbb fiatal nem tudja bármikor abbahagyni a dohányzást. Logikus, hogy a rendszeres dohányosok között többen vannak, akik úgy vélik, hogy a legtöbb dohányos le

akar szokni, valószínűleg már ők is túl vannak egy-két kísérleten. Feltehetően ez utóbbi is közrejátszik abban, hogy az egri diákok 64 százaléka - tévesen - úgy gondolja, hogy a dohányosok biológiailag függenek a nikotintól. A dohányzással kapcsolatos tájékozatlanságot mutatja az is, hogy a tanulók 8 százaléka egy helyes választ sem, s további 34 százaléka csak egy jó választ adott, s többé kevésbé tájékozottnak is csak 39 százalék minősíthető.

Dohányzás	Igen %	Nem %	Nem tudom %
A nem dohányzóknál a cigifüst belélegzése légúti megbetegedést okozhat	71	10	19
A legtöbb fiatal bármikor abba tudja hagyni a dohányzást, amikor csak akarja	23	58	19
A legtöbb dohányos le akar szokni	30	41	29
A dohányosok biológiailag függenek a nikotintól	64	14	22

a helyes megoldást a sötét mező mutatja

Alkohol	Igen %	Nem %	Nem tudom %
Részegség és alkoholizmus ugyanaz	8	84	8
A legtöbb alkoholista munkanélküli	55	23	22
Télen felmelegít, ha iszol egy felest	47	15	38
Az italok keverése jobban feldobja az embert, mintha ugyanazt az italt inná	42	8	50

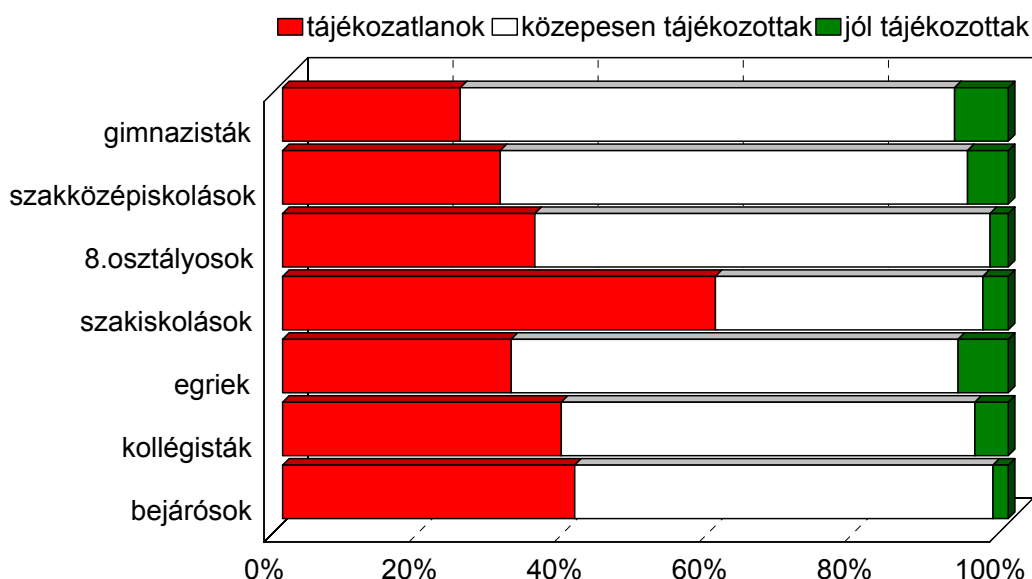
a helyes megoldást a sötét mező mutatja

A legtájékozatlanabbak az alkohol témájában, s ez azért különösen aggasztó, mert a tanulók 40 százaléka ha csak alkalmilag is, de fogyaszt szeszes italt. Tévesen úgy gondolják - csakúgy, mint a közhiedelem -, hogy ha hidegben isznak egy felest, az tényleg felmelegíti őket. Az egri diákok 42 százaléka azt a "mesét" is elhiszi, hogy a kevert italok jobban feldobják az embert, mint ha csak ugyanazt inná. Az elfogyasztott alkohol mennyisége - és nem a különböző italok keverése - az, ami meghatározza, hogy mennyire lesz az ember feldobott állapotban. A magyar társadalmi viszonyok nem ismeretéről és az fiatalok előítéletességéről árulkodik, hogy a válaszolók több mint fele úgy véli, a legtöbb alkoholista munkanélküli. Az alkoholisták többsége házas, van állása, sokan közülük jól képzett szakemberek. E témában teljesen tájékozatlannak minősíthető a fiatalok 66 százaléka.

Ha összességében nézzük (drog, alkohol, AIDS, dohányzás) a fiatalok informáltságát, a kérdőívben feltett 15 eldöntendő kérdés közül a tanulók átlagosan hetet választottak ki helyesen. A jobb összehasonlíthatóság miatt a válaszok alapján három csoportba soroltuk a diákokat. Azokat a tanulókat, akik maximum hat jó választ adtak tájékozatlannak

minősítettük, azok, akik hat és tíz közötti jó választ adtak közepesen, azok pedig, akik tíznél több helyes választ adtak a jól tájékozottak. Ennek megfelelően az Egerben tanuló 8-9 osztályos tanulók 36 százaléka - az egészségkárosítás kérdésében - tájékozatlan, további 59 százaléka közepesen tájékozott, s csupán 5 százalékról lehet elmondani, hogy jól informált. Ahogy az várható volt, a témában való jártasság gyenge összefüggésben van a tanulmányi és a szülő iskolai végzettségével. A képzettebb szülők gyermekei és a jobb tanulmányi eredményt produkálók valamivel tájékozottabbak e tekintetben.

Az alkohol, drog, dohányzás és AIDS témakörében tájékozottak aránya iskolatípusonként



Ha az iskolatípus dimenziójában vizsgáljuk a kérdést látható, hogy a szakiskolákban, szakmunkásképzőkben van a legtöbb tájékozatlan tanuló, arányuk eléri az 60 százalékot. A legtöbb jól tájékozottnak minősíthető tanuló a gimnazisták között van, de arányuk itt is csak 7 százalék.

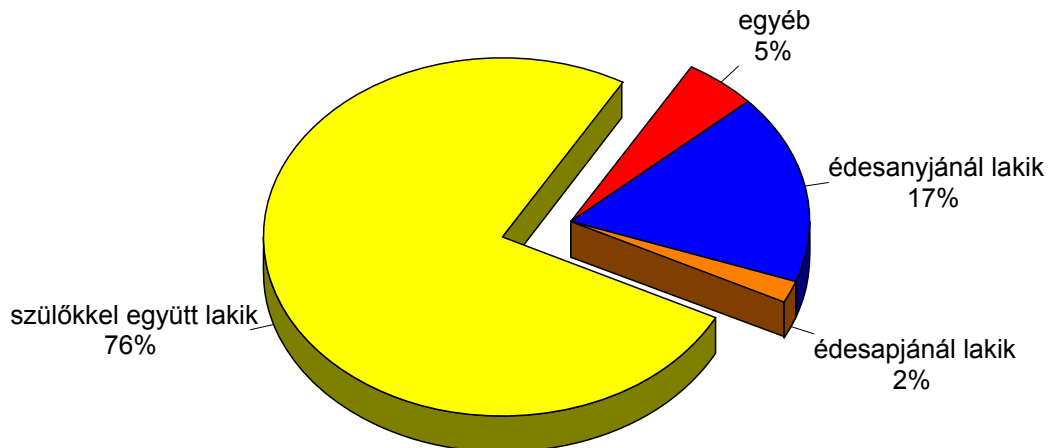
Érdeemes azt is megnézni, hogy a tájékozottság és az egészségkárosító tevékenységek között milyen összefüggés van. Az egészségkárosítás intenzitását mutató index a teljesen tájékozatlanoknál 24 pontot mutat, a közepesen tájékozott tanulóknál 27-es, a jól tájékozottnál pedig 39-es értéket kapott az egészségrombolás intenzitása. Mindez azt jelenti, hogy annak ellenére károsítják egészségüket, hogy többé-kevésbé tisztában vannak azok hatásával.

4. CSALÁD, EGZISZTENCIA

Köztudott, hogy az elsődleges szocializációs közeg, a család meghatározó szerepet tölt be az egyén életében. Kutatásunknak is mindenképpen ki kell térnie rá, már csak azért is, mert számos olyan mentálhigiénés probléma van, melynek a gyökere a családban, a családi mintában van. Több kérdésben magyarázó változóként szerepelnek a családi háttérhez tartozó tényezők, pl. a szülő iskolai végzettsége vagy a család anyagi helyzete.

A vizsgált tanulók nagyobb része (76 százaléka) a hagyományos értelemben vett nukleáris családban él, olyan családban, ahol mindkét szülő együtt lakik a gyermekével.

A diákok családi háttere

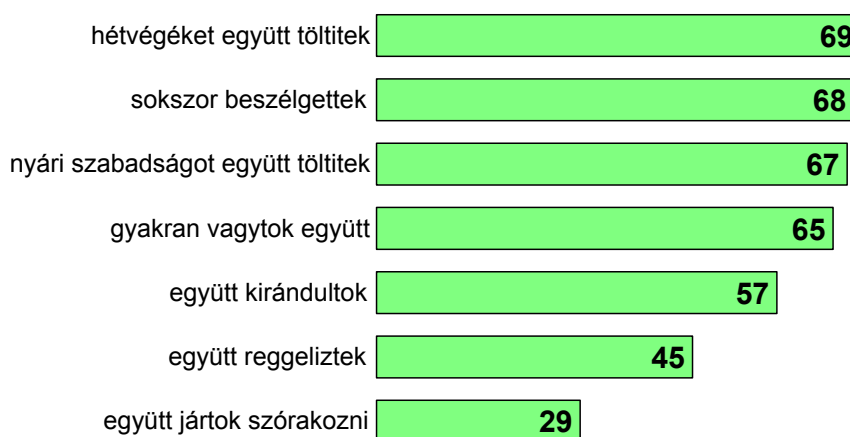


A csonka családban, vagy nem a szüleivel együtt lakó tanulók aránya valamivel átlag feletti az általános iskola 8. évfolyamában (27 százalék), az Egerben lakóknál, és a képzetlen családokban. Természetesen a csonka családban való nevelkedésnek számos negatív következménye lehet. A tanulók körében mért adatok szerint a csonka családban élők néhány tizeddel alacsonyabb tanulmányi átlagot produkáltak. Az is kimutatható, hogy a csonka családban élők körében intenzívebb az egészségkárosító tevékenység (+4 pont). Ne gondoljuk, hogy a látszólag rendezett családok mindegyike hibátlanul funkcionál. A rossz családi háttér nem egyenlő a szociálisan és egzisztenciálisan rossz helyzetben lévő családokkal. Általános tapasztalat, hogy számos esetben az átlagos vagy átlagon felüli jómódú családok - talán éppen a hajtás miatt - nem működnek megtartó és visszatartó erőként.

Gyakran halljuk, sőt tapasztaljuk, hogy a családi figyelem középpontjából kikerül a gyermek, nem jut rá mennyiségileg és minőségileg kielégítő figyelem, mert a szülők az egzisztenciális biztonságuk megteremtésével vagy szinten tartásával vannak elfoglalva.

A fiatalok egyötöde csak az egyik szülőjével él, többségük az édesanyjával. Ez abból a szempontból fontos, hogy a családi együttlét, a közös élmények milyen nyomokat hagynak a fiatalban, hogyan segítik vagy gátolják a szocializációját. Hét családi tevékenységről kérdeztük meg, hogy mennyire jellemző a válaszadó családjára. A legjellemzőbb, hogy a hétvégéket együtt töltik, illetve hogy sokszor beszélgetnek egymással. A filmekben gyakran látott közös reggelik és még inkább a közös szórakozás már a negatív tartományba, 50 pont alá esett.

Mennyire jellemző a családjára ...



százfokú skálán

A korábban említett családi helyzet a hét itemből négyet erősen befolyásol, és természetesen mindegyiket a “csonka” családokra nézve hátrányosan. Az együttes reggelizés, a közös beszélgetések és a gyakori együttlét esetében nincs különbség, míg éppen a közös programok (kirándulás, szórakozás, nyaralás, hétvége) azok, amelyek esetében a csonka családban élő fiatalok kevésbé számíthatnak a családi háttérre. A legnagyobb az eltérés a kirándulás dimenziójában (14 pont).

Ezt a kérdést az apa iskolai végzettsége is befolyásolja. Mindössze két item volt, ahol e dimenzió mentén nem mértünk szignifikáns különbséget, mégpedig a gyakori együttlét és a beszélgetések esetén. A többi itemnél azt tapasztalhattuk, hogy minél magasabb az apa iskolai

végzettsége, annál gyakoribbak ezek a családi programok. A legnagyobb rés a közös szórakozás tekintetében volt, ennek értéke a diplomás apáknál 38, míg az érettségivel nem rendelkező apáknál csak 25 pont. Itt nyilvánvalóan a kereseti lehetőségek közti eltérés éppen úgy szerepet játszhat, mint a különböző kulturális minták.

A családi programok mellett arra is rákérdeztünk, hogy a szülőkre mennyire jellemzőek bizonyos dolgok. Az általunk felsorolt hat itemre adott válaszok százalékos megoszlását a következő táblázat mutatja.

Mennyire jellemző a szüleidre, hogy...

	<i>Gyakran</i>	<i>Alkalmanként</i>	<i>Soha</i>
<i>ha rossz jegyet viszel haza, megszidnak</i>	33	53	14
<i>beleszólnak a dolgaiba</i>	25	24	11
<i>kikérdezik a leckét</i>	14	54	32
<i>engedik, hogy éjszakára kimaradj otthonról</i>	9	53	38
<i>megkínálnak alkohollal</i>	1	22	77
<i>fizikailag bántalmaznak</i>	1	8	91

százalékos megoszlások

A táblázat adatai igen tanulságosak. Mielőtt azonban részletesen megnéznénk őket, érdemes megvizsgálni az egymáshoz való viszonyukat, mégpedig egy ún. korrelációs elemzéssel. Ez az elemzés három csoportot állított fel. Az elsőbe tartozik az éjszakai kimaradás és az alkohollal való kínálás. Ezekről könnyű belátni, hogy hasonló elemei ugyanannak az engedékeny magatartásformának, és így egymással szoros összefüggésben állnak, a megítélésük igen hasonló. Ez ugyanakkor csak a fiatalok kisebb részének szüleire jellemző.

A második csoport voltaképpen egy elemből áll, a lecke kikérdezésére vonatkozó itemből. Ez az item negatív korrelációban van az előbb említett két, engedékenységet mutató itemmel, vagyis ha egy fiatal azokat választotta gyakoriként, akkor szinte biztos, hogy ezt nem választotta. Ezt is könnyű belátni, hiszen a szülők megengedő magatartásának általában nem eleme a tanulmányi számonkérés (amelyet a szülők egyharmada soha nem is tesz meg).

A lecke kikérdezésére vonatkozó item egy szálon kapcsolódik a harmadik csoporthoz, a maradék három itemhez (szidás, fizikai bántalmazás, beleszólás). Ez az egy szál nem más, mint a szidás rossz jegy esetén. Ez azt jelenti, hogy amíg nagyon valószínű az, hogy ha valakitől kikérdezik a leckét, akkor azt megszidják, ha (mégis) rossz jegyet visz haza, addig a kikérdezés már nem jár együtt sem a beleszólással, sem a fizikai bántalmazással. A megszidás

viszont együtt jár velük, ezért is kerültek egy csoportba. Ennél a csoportnál azért fontos megemlíteni, hogy míg a szidást a fiatalok egyharmada, a beleszólást pedig egynegyede kénytelen rendszeresen elviselni, a fizikai bántalmazás “csak” a fiatalok egytizedének szüleine jellemző több-kevesebb rendszerességgel.

Megnéztük azt is, hogy az egyes csoportok alapján, melyekre jellemzőek jobban vagy kevésbé a felsorolt szülői magatartásformák. A kapott eredmények alapján azt mondhatjuk, hogy a fiúkkal engedékenyebbek a szülők az éjszakai kimaradások tekintetében, míg a lányok jobban panaszkodtak arra, hogy a szülők beleszólnak a dolgaikba. Ez a két tény lényegében összefügg és azt mutatja, hogy a lányok, akikre jobban vigyáznak a szülők, nehezebben viselik ez el. A család összetétele két itemnél okoz szignifikáns változásokat, a csonka családban élőkől ritkábban kérdezik ki a leckét, míg gyakrabban engedik meg, hogy kimaradjon a gyerek éjszaka.

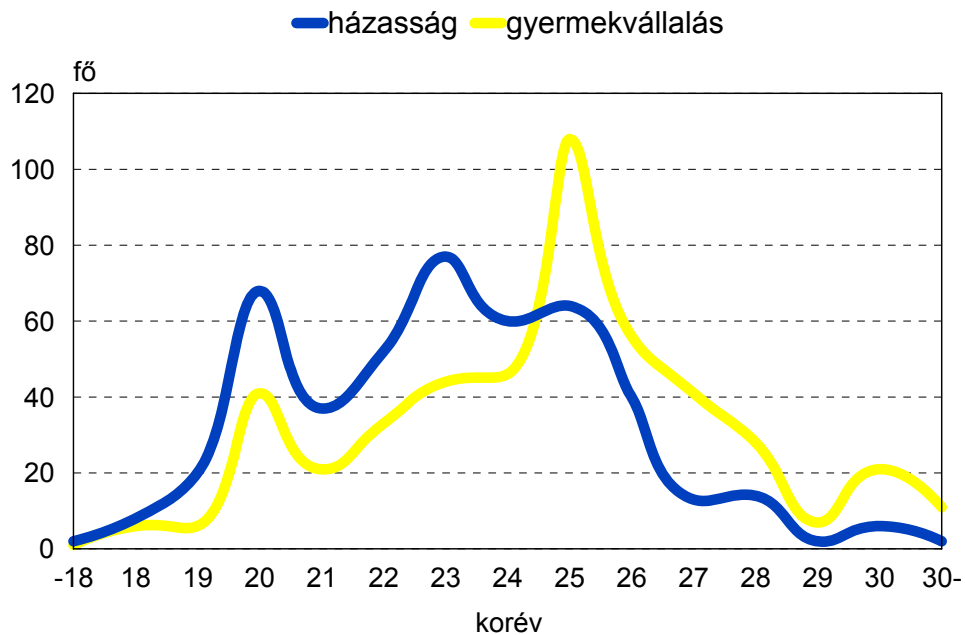
A képzés típusa szerinti eltérések azt mutatták, hogy a lecke kikérdezése és a rossz jegy következtében történő szidás (amelyek egymással összefüggésben vannak) jellemzőbbek az átlagnál az általános iskolások és a szakmunkástanulók szüleine. Az éjszakai kimaradásokat elsősorban a szakmunkástanulók és a szakközépiskolások szülei engedélyezik, míg az alkohollal való kínálás a gimnazisták és a szakközepesek szüleine jellemző leginkább. Az apa iskolai végzettsége ugyanakkor csak egy dimenziót módosít, a magasabb végzettségű apák ritkábban kérdezik ki a leckét gyermeküktől.

Az egzisztenciával, a családdal kapcsolatos elképzelések fontos mércéje az, hogy a fiatalok mikor akarnak különköltözni a szüleiktől, elkezdni dolgozni, megházasodni és gyermeket vállalni. Arra kértük őket, hogy mondják meg azokat az életkorokat, amikor ezeket a saját szemszögükből a legjobbnak tartanák.

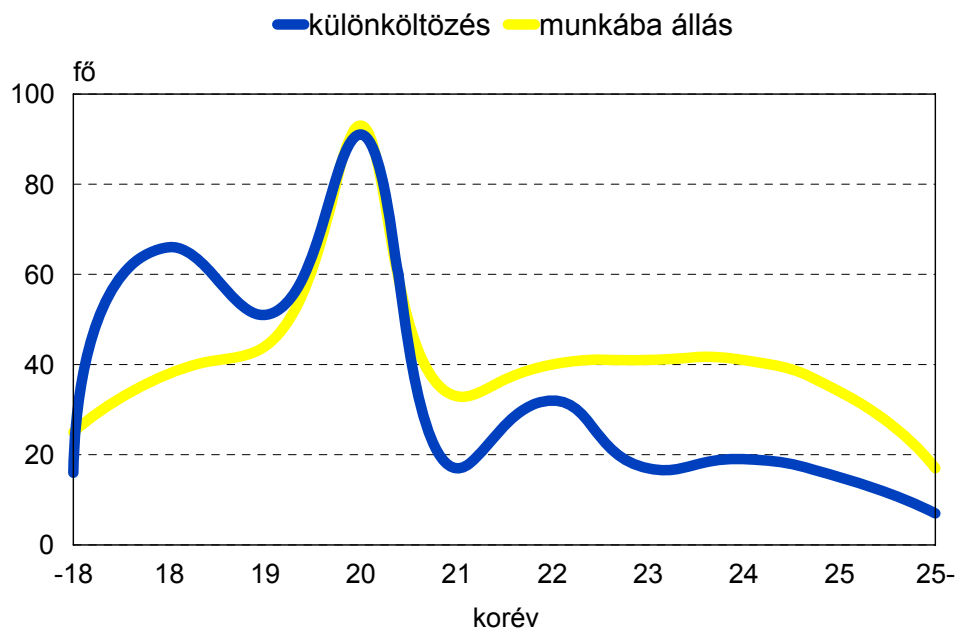
A kérdezettek között négy százalék volt, aki azt mondta, hogy nem akar gyermeket és/vagy nem szándékozik megházasodni, bár a fiatalok közel egynegyede egyikre sem tudott időpontot mondani.

A különköltözést tekintve 7 százalék maradna a szüleinél, és 40 százalék nem tudott időpontot mondani. A munkába állás kérdésénél a bizonytalanok aránya 35 százalékra csökkent, vagyis ez utóbbi jóval konkrétabb kérdés a fiatalok számára, a különköltözés viszont egy igen homályos, jövőbeli esemény, melyről egyelőre csak keveseknek van konkrét elképzelésük. A válaszolók időgörbéit az alábbi két ábra mutatja.

A házasság és a gyermekvállalás időpontja



A különköltözés és munkába állás időpontja



A négy görbe közül kétségtelenül a házasság a legkönnyebben magyarázható. Itt három lokális csúcsot (20, 23 és 25 év) láthatunk. A legtöbbet 23 éves korban kívánunk megházasodni, ami más városi ifjúságkutatásban megfigyelt átlagértéknek tekinthető. Ezzel

együtt ha eltekintünk a 20 évtől, mint a kerek számokhoz való vonzódástól és a 23-25 évet átfogó intervallumot figyeljük meg, mint legtöbbet említett életkort, akkor ez alátámasztja azt az országos tendenciát, mely szerint a házasság időpontja egyre későbbre tolódik, alapvetően két okból: a felsőoktatásban történő egyre nagyobb arányú részvétel és az életkezdés nehézségei miatt.

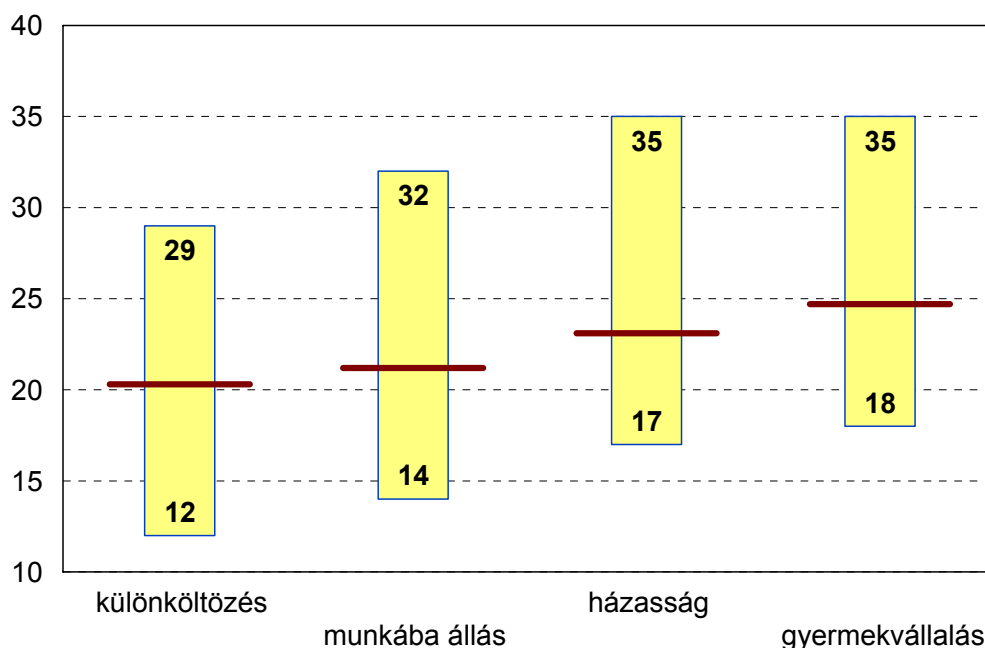
A gyermekvállalás ennél bonyolultabb ügy. 25 éves kor felett már csak kevesen szeretnék az első gyermeküket, és szerencsére 20 éves kor alatt is kevesen vannak. Ez a fiatalok realitásérzékét bizonyítja. 24 éves kornál fordul a házasság és a gyermekvállalás gyakorisági görbéje, vagyis a “legtermékenyebb” időszakban a fiatalok túlnyomó többsége a házasság után tervezi a gyermekét, ami ismét a realitásérzékét dicséri. Emellett a gyermekvállalásnál nagyobb a “biológiai kényszer”, 25 évnél tovább már csak kevesen várnának. Itt is van egy kiemelkedő lokális csúcs, a 25 év, mely részben szintén lehet az egyszerű számok kedvelt használata is, de nagyjából minden bizonnyal az áll mögötte, hogy a gyermekvállalást meg kell előzze egy bizonyos stabilitású egzisztencia kiépítése.

Ennek egyes lépései, a különköltözés és a munkába állás már lényegesen rövidebb időintervallumra vannak tervezve. 22 éves kora után már csak kevés fiatal szeretne a szüleivel egy háztartásban élni (más kérdés, hogy erre milyen lehetőségek kínálóznak). Nem elhanyagolható a 18 éves kornál jelentkező lokális csúcs, vagyis sokan közvetlenül a középiskola befejezése után önálló egzisztenciát kívánnak alapítani.

A munkába állás ennél jobban kihúzódik, bár a 20 éves lokális csúcs itt is megfigyelhető. Ennél tisztán látszik, hogy kik akarnak továbbtanulni, ok jelölték a 22/24 éves kort, míg a legtöbben ezt 20 évre teszik, ami azt is mutatja, hogy a középiskola befejezése után egy-két évig még “élni” szeretnének. Az öröndetes, hogy 25 éves kor után már csak kevesen gondolják a munkakezdést.

A különköltözés átlagéletkora 20.3 év, a munkakezdése 21.2, a házasságé 23.1 és a gyermekvállalásé 24.7 év, és az is fontos, hogy a fiatalok többsége ezt a sorrendet követi, vagyis egzisztenciális háttér nélkül nem akarnak sem a házasságba sem a gyermekvállalásba belevágni. Az egyes időintervallumokat és az átlagokat az alábbi ábra mutatja.

A családdal és egzisztenciával kapcsolatos időintervallumok



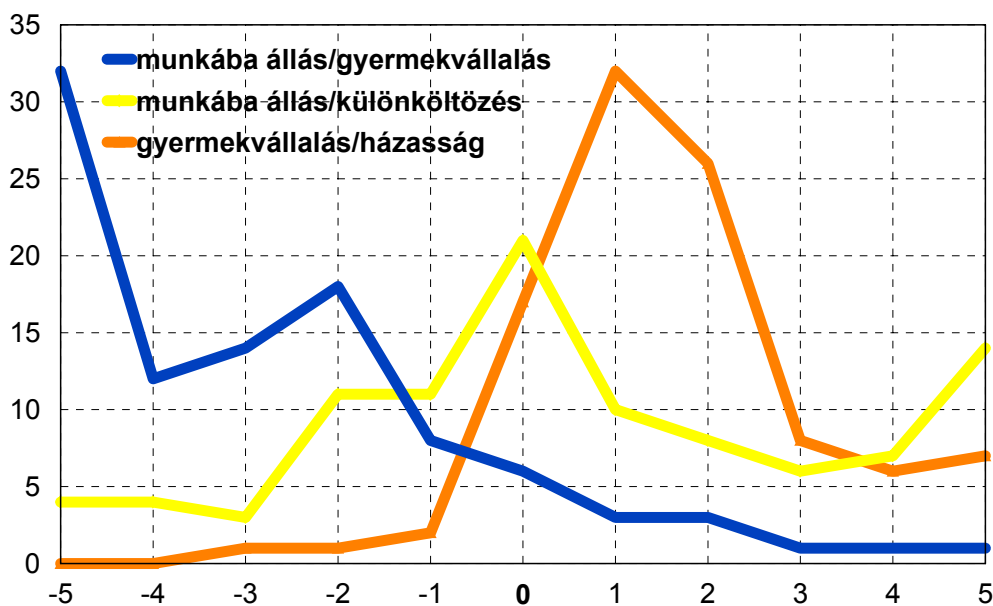
Az egyes események elképzelt időpontja jelentősen eltérő az egyes alcsoportokban, a különböző társadalmi/demográfiai dimenziók mentén. A fiúk idősebb korra tervezik a gyermekvállalást, náluk az elképzelt átlagéletkor erre 25.2, míg a lányoknál 24.3 év. Az apa iskolai végzettsége mind a házassági időpontra, mind pedig a gyermekvállalásra azonos hatással van: minél magasabb ez a végzettség, annál későbbi időpontot jelöltek meg a fiatalok. Ez azzal a ténnyel hozható összefüggésbe, hogy a magasabb végzettségű apák jobban kapacitálják a gyermeküket a magasabb szintű oktatási intézmények irányába, vagyis ezeknél a fiataloknál a továbbtanulás nagyobb arányban tolja későbbre a családalapítási szándékokat. A különbség mindkét esetben nagyjából másfél év. Hasonló hatása van az iskola típusának is, ami ugyanerre az okra vezethető vissza: az iskolázottabb apák nagyobb valószínűséggel iratják magasabb szintű iskolába gyermekeiket, így például a gimnazistáknál is ugyanez a késleltetés jelentkezik.

A különköltözés esetén érdekes módon nem volt ilyen meghatározó tényező a demográfiai ismérvek közt. A munkába állásnál azonban újra a fenti hatást figyelhettük meg, Mind az apa magasabb iskolai végzettsége, mind pedig az ezzel szoros összefüggésben álló választott iskolatípus a munkába állás későbbre tolódását okozta. Erre a kérdésre ezeknek a tényezőknek ráadásul nagyobb hatása is volt. Az iskola típusát nézve a

szakmunkásképzősöknél az átlagéletkor ebben 19.6, míg a gimnazistáknál 22.9 év volt, míg közel két év volt a különbség az érettségivel nem rendelkező és a diplomás apák gyermekeinek szándéka között (20.5/22.2 év). A diplomás apák gyermekei az átlagnál egy évvel később óhajtanak munkába állni, ami egyértelműen a diploma megszerzésének időszakát takarja. A tanulmányi átlag hasonlóan befolyásolja az elképzeléseket, javarészt az előző okfejtés alapján.

A következő ábra rövid magyarázatra szorul. Itt három eseménypár időkülönbségét mutatjuk be. Az időskála -5 és +5 év között van, vagyis ennyi különbséget mutat az eseménypár két eleme között. A negatív tartományba eső értékek azt jelentik, hogy az eseménypár első eleme mennyivel van a második előtt, a pozitív tartomány értékei ennek ellenkezőjét mutatják, míg nulla az érték akkor, ha a két eseményt egyazon időre jelölték a fiatalok. A függőleges oszlop a válaszok százalékos megoszlását mutatja.

Az egyes események időkülönbsége

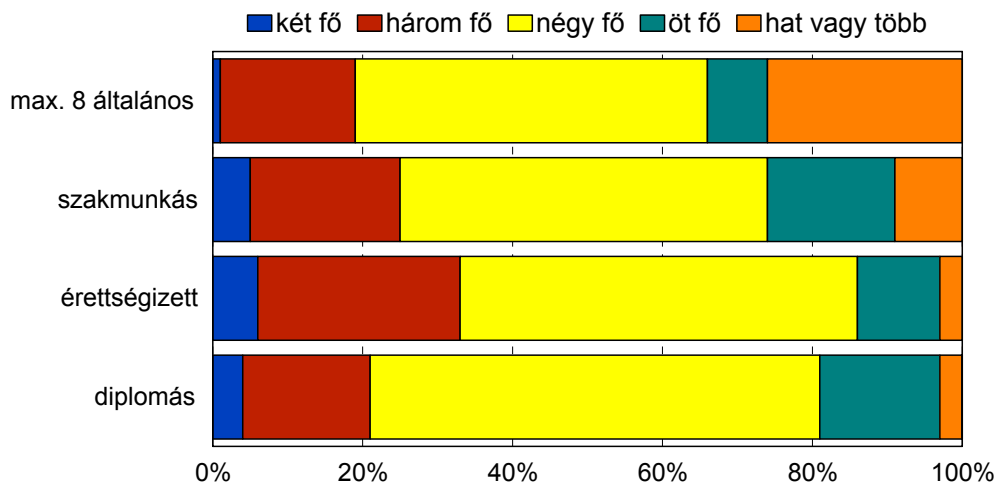


A fenti ábra alapján látszik, hogy a munkába állás/gyermekvállalás párnál a legtöbb érték negatív, ami jót jelent, hiszen így a munkába állást tervezték előbbre, mint a gyermekvállalást. Az is érdekes, hogy a relatív gyakorisági többlet az öt évnél van, vagyis legtöbben ennyi különbséget tartanak indokoltnak, ennyi idő kell szerintük, mire a keresetük megfelelő lesz a gyermekvállalás által megkívánt anyagi többlet felhalmozásához. A

munkába állás/különköltözés eseménypár a nullánál csúcsosodik, vagyis ez a két esemény a legtöbb fiatal számára egyazon időpontban következik be, bár jól látható, hogy a fiatalok egyötöde a munkába állás előtt 4-5 évvel szeretne különköltözni. A gyermekvállalás/házasság eseménypár értékei a fiatalok csak egyötödénél vannak a nullánál, többségükönél viszont a gyermekvállalást egy-két évvel megelőzi a házasságkötés, ami szintén pozitív eredménynek tekinthető.

Végül a családi élettel kapcsolatban megkérdeztük, hogy hány évesen volt a fiatalok első szexuális élménye. Ezen a válaszadók 83 százaléka még nem esett (a teljes minta több, mint egynegyedét teszik ki az általános iskolások). 5 százalék felelt nem tudommal, ami egy részük esetében biztos, hogy a tapasztalatlanságot volt hivatva elkendőzni. Aki már átélte ezt, annál az átlagéletkor 14.1 év volt, ami igen alacsonynak tekinthető. Mindez abból a szempontból is fontos, hogy a családi együttlét, a közös élmények milyen nyomokat hagynak a fiatalban, hogyan segítik vagy gátolják a szocializációját.

A háztartások nagysága az apa iskolai végzettségének dimenziójában



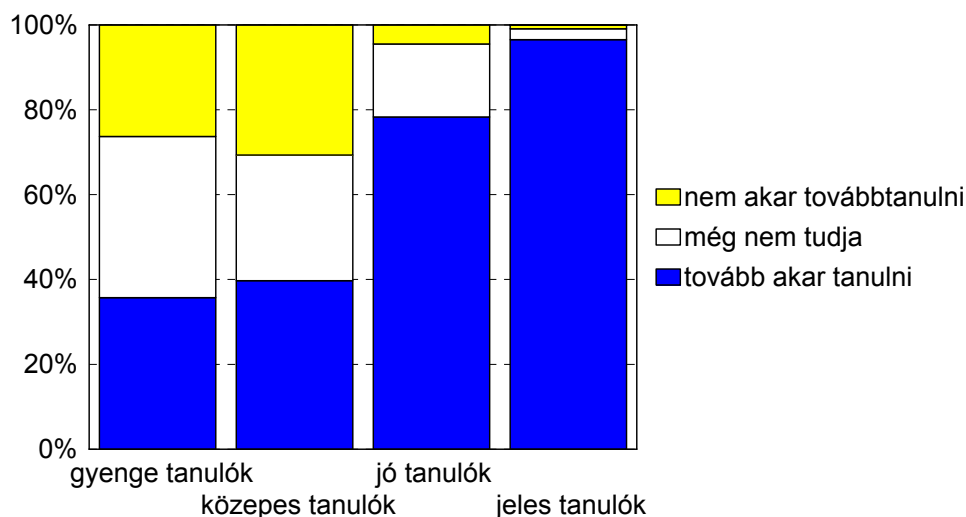
A diákok családjának 67 százalékában négy vagy öt fő él közös háztartásban, s további 6 százalékukban ötnél többen. A három fős családok aránya 23 százalék. A háztartások nagysága változik az apa iskolai végzettségének dimenziójában. Jól mérhető, hogy a szülő iskolai végzettségének növekedésével csökken a közös háztartásban élők átlagos száma. Míg a maximum nyolc osztályt végzett szülők által fenntartott családok 35 százaléka nagycsalád (5 vagy több fő él együtt), addig az érettségizett szülők családjának 14 százalékban, a diplomás szülőknek pedig 19 százalékban kell ekkora családról gondoskodni.

Az is megfigyelhető, hogy a vidékről naponta bejáró tanulók nagyobb családban élnek, mint az egri társaik. A nagycsaládban élő diákok aránya a bejárósok között 29 százalék, míg a helyben lakók között csak 13.

Piacgazdasági viszonyok között az élet meghatározó része a kereslet és kínálat fogalma. Társadalomformáló ereje talán legélesebben a munkaerőpiacon nyilvánul meg, ahol az emberi képességek, a munkaerő hasznossága is megmértetik. A legdinamikusabban fejlődő gazdaságban is számolni kell azzal, hogy lesznek olyan személyek, szerencsétlen esetben egész rétegek, amelyek hosszabb vagy rövidebb időre kiszorulnak a termelésből, munkanélkülivé válnak. A fiataloknak - akik a munkaerőpiaci versenyben hátrányos helyzetben vannak - szembe kell nézni ezzel a veszéllyel.

A munkaerőpiaci pozíció nagymértékben függ az iskolai végzettségtől. Az egri tanulók 72 százaléka egyértelműen folytatni kívánja tanulmányait érettségi után, 17 százalékuk bizonytalan, még nem döntött, s csupán minden tizedik megkérdéztet tekinti a középiskolát az intézményes tanulás utolsó állomásának.

Továbbtanulási szándék és a tanulmányi eredmény

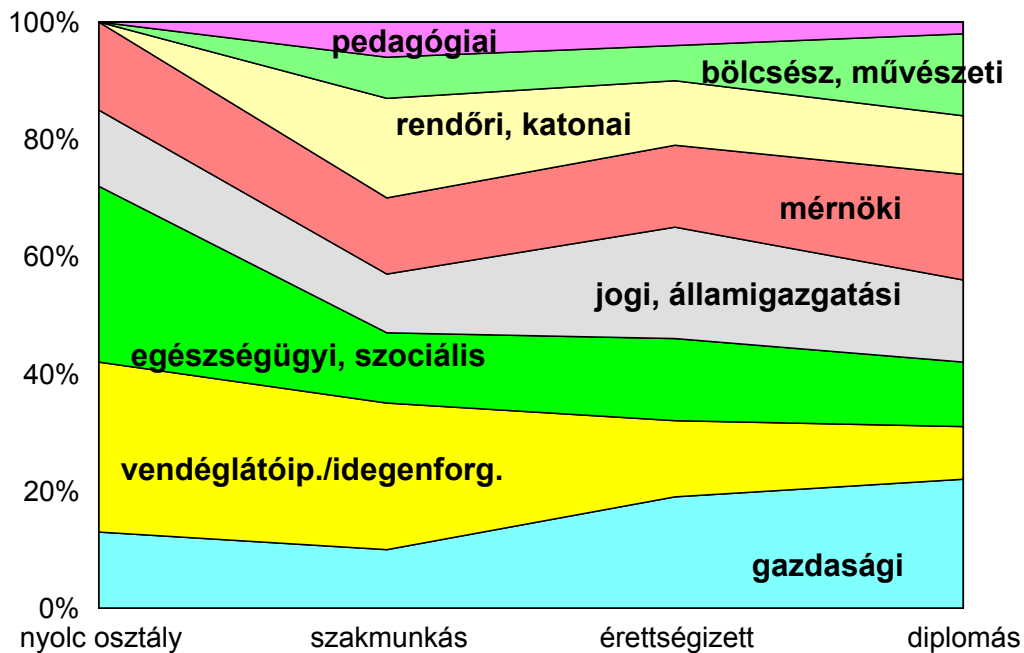


Jól megfigyelhető, hogy a lányok magasabb arányban akarnak továbbtanulni (+9 százalék) mint a valamivel gyengébb tanulmányi eredményt elérő fiúk. A még le nem zárt intergenerációs mobilitási folyamatról ad hírt, hogy a nyolc elemivel rendelkező szülők gyermekeinek 41, a szakmunkás szülők gyermekeinek 60, az érettségizett szülők gyermekeinek 80, a diplomásokénak pedig 97 százaléka tűzte ki célul a felsőfokú továbbtanulást.

Az iskolai tanulmányok állami oktatási rendszeren belül való folytatásának legmeghatározóbb eleme a diák jelenlegi tanulmányi eredménye. A jó tanulók számára evidencia, hogy folytatni kell a tanulmányokat.

Ha a továbbtanulás szempontjából megcélzott intézményeket nézzük (a diákok felének határozott elképzelése van) a népszerűbb szakirányok a gazdasági, jogi/ államigazgatási, vendéglátóipari/idegenforgalmi és a mérnök képzés, a tanulók 15-16 százaléka ezeket jelölte meg. Közepesen népszerűek az egészségügyi és rendőrtiszt/katonai főiskolák, egyetemek. A szociális, a művészeti, a tanári, a bölcsész, a hittudományi és az agrár képzést nyújtó felsőoktatási intézmények kifejezetten népszerűtlenek. Érdekes azt is megvizsgálni, hogy a szülő iskolai végzettségének függvényében hogyan változik az elképzelt karrier iránya.

Továbbtanulási irányok a szülő képzettségének dimenziójában

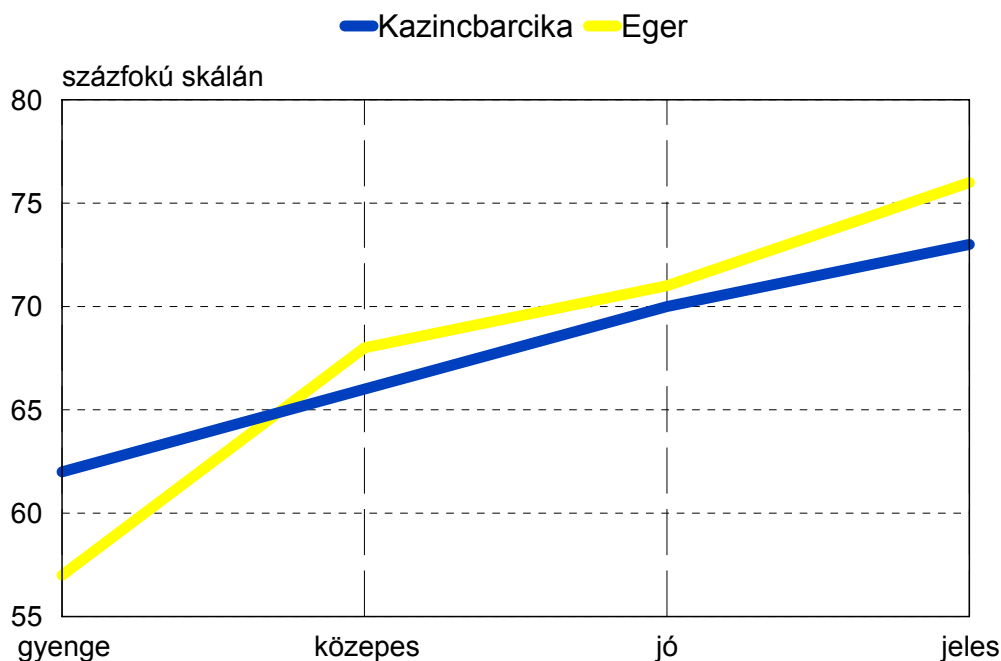


A fenti diagramon jól látható, hogy a diplomás szülők gyerekei inkább a gazdasági, jogi és mérnöki irányt választják, a közepesen kvalifikált családok gyermekei körében a vendéglátóipari, a pedagógiai valamint a rendőr és katonatiszti pálya népszerűbb az átlagnál, míg a teljesen képzetlen szülői háttérrel rendelkezők az egészségügyi és különösen a vendéglátóipari/idegenforgalmi szakma felé orientálódnak inkább.

Mindezekkel együtt a fiatalok mérsékelten optimisták a tekintetben, hogy megtalálják-e a számukra ideális munkahelyet. Ennek értéke a százfokú skálán 71 pont, ami azt takarja, hogy a tanulók egyötöde biztos abban, hogy megtalálja az igényeinek legjobban megfelelő

munkahelyet. A kérdésben optimistábbak a magasabb iskolai végzettségű apák gyermekei (76), a gimnazisták (73) és az általános iskolások (73), a fiatalok mire eljutnak a középiskolába pesszimistábbakká (realistábbakká) válnak. Ami a saját lehetőségek megbecslésében a legnagyobb eltéréseket okozhatja az a fiatal tanulmányi eredménye. Itt értelemszerűen a jobb tanulók nagyobb esélyeket adnak maguknak. A pontos számokat – a kazincbarcikai fiatalokkal való összehasonlításban – a következő ábra mutatja.

Az ideális munkahely megtalálásának esélye a tanulmányi átlag alapján



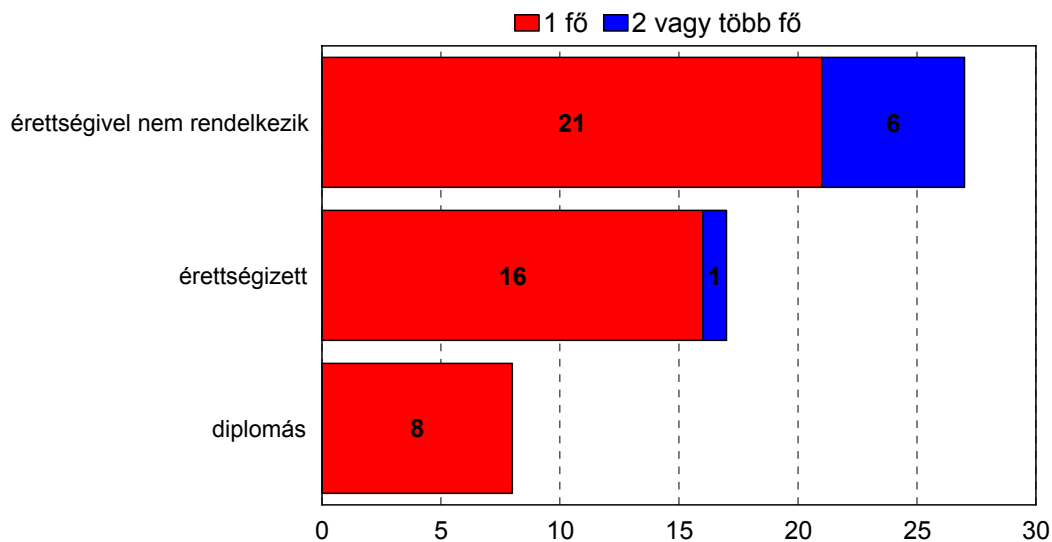
Ha a gyenge tanulók vélekedését nem számítjuk, akkor az derül ki, hogy Egerben a fiatalok valamivel optimistábbak a kazincbarcikai fiataloknál. Ezzel együtt az értékek még a gyenge tanulóknál is 50 pont felett vannak, vagyis alapvetően mindenki bízik az ideális munkahely megtalálásában.

A diákok számára a munkanélküliség - igaz egyenlőre csak közvetve, de - megélt jelenség. Szomorú tény, hogy a tanulók 17 százalékának családjában egy, míg 4 százalék családjában egynél több munkanélküli van. A munkanélküli családtag számos szempontból érinti hátrányosan a családot, elsősorban természetesen egzisztenciálisan, de az ebből eredő mentálhigiénés problémák veszélye sem elhanyagolható.

A családon belüli munkanélküliség jellemzőit és predesztinálhatóságát jól mutatja a

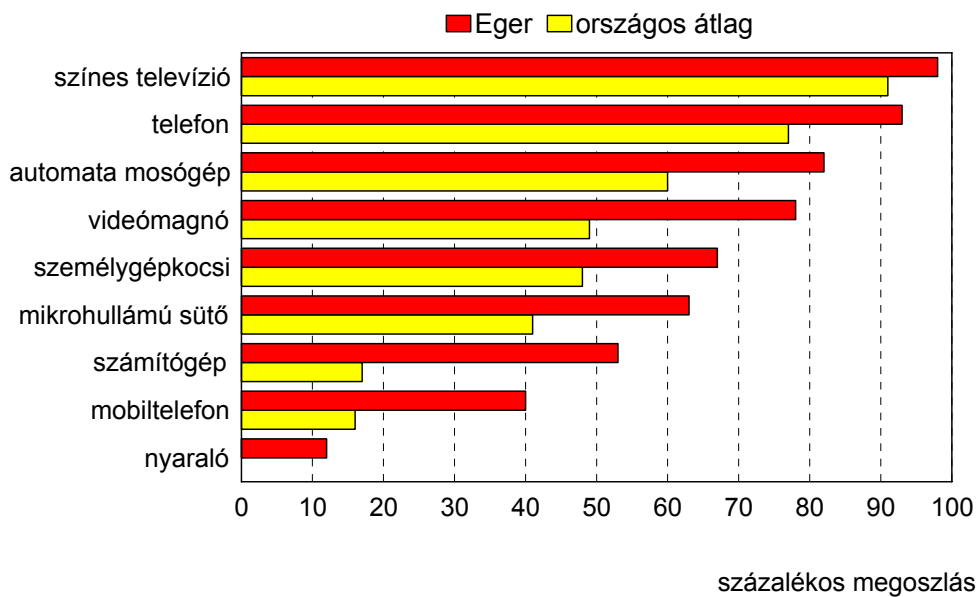
következő ábra, ahol a munkanélküliséget az apa iskolai végzettségével vetettük össze. Ezen látszik, hogy ennek elsősorban az alacsonyabb végzettségű családfővel rendelkező családok vannak kitéve.

Családon belüli állástalanok száma az apa iskolai végzettségének dimenziójában



Nem csak a tanulók, hanem szüleik is aktív fogyasztók. A szülők gyakran az egzisztenciális biztonságuk megteremtésével, vagy szinten tartásával vannak elfoglalva, mint az a diagramból látszik nem eredménytelenül.

A családban meglévő technikai eszközök



Gyakorlatilag minden tanuló otthonában van színes televízió. Megszűnt luxuscikknek lenni a telefon a videomagnó és az automata mosógép. A családok közel 70 százalékában van személygépkocsi. Az általunk felsorolt műszaki, technikai cikkek közül figyelmet érdemel a számítógép, és mobiltelefon magas aránya is.

5. A FIATALOK ÉRTÉKRENDJE

Az emberi viselkedés egyik legfontosabb mozgatórugója az egyén értékrendje, mely egyúttal abban is segít, hogy szemléletünk, világképünk koherens egészét alkosson, rendszerre szerveződjön. Ahhoz, hogy a fiatalok cselekedeteit megértsük, esetleges jövőbeni reakciójukat prognosztizálhassuk szükséges, hogy képet kapjunk értékrendjükéről.

Arra kértük a tanulókat, hogy értékeljenek különböző kijelentéseket a szerint, hogy melyikkel milyen mértékben értenek egyet.

Mennyire értesz egyet az alábbi kijelentésekkel?

	<i>Kazincbarcika</i>	<i>Eger</i>	<i>Eltérés</i>
<i>Saját sorsunkért önmagunk vagyunk felelősek.</i>	85	85	0
<i>A mai világban nem lehetünk válogatósak, minden lehetőséget meg kell ragadni.</i>	76	74	-2
<i>Az embereknek meg kell tanulniuk, hogy azzal ériék be, ami van.</i>	67	63	-4
<i>A házasságon kívüli szexuális élet helytelen.</i>	59	61	+2
<i>Hit nélkül nincs értelme az életnek.</i>	57	58	+1
<i>Helyes, hogy vannak nudista strandok.</i>	58	57	-1
<i>A korábbi nemzedékek szokásait felül kell vizsgálni.</i>	58	57	-1
<i>Az emberek egy áttekinthetetlen gépezet fogaskerekei lettek.</i>	63	56	-7
<i>Helyes, ha dohányzó helyet jelölnek ki az iskolában a diákoknak.</i>	54	56	+2
<i>A homoszexualitás erkölcstelen.</i>	50	55	+5
<i>Az álmok tartják fenn a világot.</i>	42	39	-3
<i>Az életnek nincs semmilyen célja.</i>	21	22	+1

százfokú skálán

A fenti állítások közül komoly ellenérzés csak az utolsóval szemben volt, míg jelentős egyetértés az első kettő esetén mutatkozott. A két legmagasabb egyetértési pontszámot kapott állítás a piacgazdaság mottója is lehetne.

Mint a táblázatból kiderül, a legtöbb item tekintetében nincsenek komoly eltérések a kazincbarcikai és az egeri fiatalok véleménye közt. szignifikáns különbség két itemnél mutatkozott, az egeri fiatalok kevésbé hiszik, hogy az emberek egy áttekinthetetlen gépezet fogaskerekei lettek, míg jobban támogatják azt a véleményt, mely szerint a homoszexualitás erkölcstelen.

Ha az egyes társadalmi/demográfiai csoportok szerint vizsgáljuk a kérdést, akkor az derül ki, hogy a fiúk jobban egyetértenek a nudista strandokkal, a homoszexualitás

erkölcstelenségével, és azzal, hogy minden lehetőséget meg kell ragadni. A lányok erősebben hiszik, hogy a házasságon kívüli nemi élet erkölcstelen. Az általános iskolások (a jobb tanulókhöz és a rendszeresebben templomba járókhoz hasonlóan) kevésbé támogatják az elkülönített dohányzó helyeket a fiataloknak. Az élet céltalanságáról szóló kijelentés nagyobb egyetértést váltott ki a szakmunkástanulókból és az alacsony iskolai végzettségű apák gyermekeiből, hasonlóan ahhoz a kijelentéshez, hogy meg kell tanulunk beérni azzal, ami van. Ez utóbbit a jobb tanulók ellenzik és azzal sem értenek egyet, hogy minden lehetőséget meg kell ragadni. A templomba járás gyakorisága a fent említett kijelentés mellett a többi erkölcsi kérdést is meghatározza, a vallásosabbak mint várható volt, nem helyeslik a nudista strandok létét, sem a házasságon kívüli nemi életet, ellenben erősen hiszik azt, hogy hit nélkül nincs értelme az életnek.

A felkínált 12 kijelentés tekintetében, a válaszok hasonlósága alapján a diákokat három nagy csoportba (klaszterbe) osztottuk.

Az első csoportba tartozók között nagyobb arányban vannak az általános iskolások, a csonka családok gyermekei, a rendszeres templomba járók és a jeles tanulók. Ők egy jól körülhatárolható erkölcsi véleményblokkot fogalmaztak meg. Eszerint az átlagosnál jobban egyetértenek a homoszexualitás erkölcstelen mivoltával, ugyanakkor nem helyeslik sem a nudista strandokat, sem pedig azt, hogy az iskolában a diákoknak külön dohányzó helyet jelöljenek ki.

A második csoportba tartozó fiatalok között nagyobb arányban vannak jelen az egriek, a szakközépiskolások és az érettségizett apával rendelkezők. Ők sok tekintetben éppen az előbbi csoport ellentétei. Hiszik azt, hogy az álmok tartják fenn a világot, az átlagnál jobban helyeslik a nudista strandok létét, és azt, hogy az iskolában a diákoknak dohányzó helyet jelöljenek ki. Ezzel együtt nem értenek azzal egyet, hogy a homoszexualitás erkölcstelen, sem pedig azzal, hogy a házasságon kívüli szexuális élet helytelen. Nem hiszik, hogy minden lehetőséget meg kell ragadni, és azt sem, hogy be kellene érni azzal, ami van.

A harmadik csoportba került fiatalok közt az átlagosnál nagyobb arányban vannak fiúk, bejáró diákok, szakmunkástanulók, rosszabb tanulmányi eredményűek és alacsony iskolai végzettségű apák gyermekei. Ők elvetik, hogy az álmok tartanak fenn a világot, de egyetértenek a homoszexualitás és a házasságok kívüli nemi élet helytelenségével, úgy gondolják, minden lehetőséget meg kell ragadni, de meg kell tanulni beérni azzal, amink van.

Mint láttuk, az érvényesülés legfontosabb összetevőjének a fiatalok a saját személyiségüket jelölték meg, így nem közömbös, hogy miként vélekedtek 17, saját

személyiségre vonatkozó állításról.

A következő állításokat igaznak érzed magara nézve?

	<i>Kazincbarcika</i>	<i>Eger</i>	<i>Eltérés</i>
<i>A problémáimmal van kihez fordulnom.</i>	80	80	0
<i>Boldog vagyok</i>	71	70	-1
<i>Sikeres életet élek.</i>	58	58	0
<i>A döntéseimet teljesen önállóan hozom.</i>	58	57	-1
<i>Gyakran idegeskedem.</i>	52	53	+1
<i>Vezető szerepre törekszem.</i>	48	50	+2
<i>Hamar kijövök a sodromból.</i>	45	41	-4
<i>Gátlásos vagyok.</i>	40	37	-3
<i>Sokszor magányosnak érzem magam.</i>	38	36	-2
<i>Néha úgy érzem, hogy senkinek sincs rám szüksége.</i>	40	34	-6
<i>A vallás fontos szerepet tölt be az életemben.</i>	23	31	+8
<i>Gyakran fog el félelemérzés.</i>	28	30	+2
<i>Általában rosszul alszom.</i>	21	19	-2
<i>Kerülöm a társaságot.</i>	12	13	+1

százfokú skálán

A két legmagasabb egyetértéssel fogadott állítás mindegyike pozitív jellemzőt takar, és fontos, hogy negatív állítás pusztán egy (gyakran idegeskedem) került az ötven pontos határ fölé. Szignifikáns eltérés itt is csak kettő volt, az egri fiatalok kevésbé érzik azt, hogy senkinek nincs rájuk szüksége, míg nagyobb arányban válaszolták, hogy a vallás fontos szerepet tölt be az életükben.

Az állításokat faktoranalízis segítségével különböző csoportokba soroltuk.

Az első faktor állításai a szorongás mutatói. Itt egyedül az idegeskedés jellemző a fiatalokra, a többi kijelentéssel való egyetértés mértéke szerencsére alacsony, de nem mondhatjuk azt, hogy lényegtelen probléma lenne.

	<i>Egyetértés mértéke (százfokú skálán)</i>
<i>Gyakran idegeskedem.</i>	53
<i>Gátlásos vagyok.</i>	37
<i>Sokszor magányosnak érzem magam.</i>	36
<i>Néha úgy érzem, hogy senkinek sincs rám szüksége.</i>	34
<i>Gyakran fog el félelemérzés.</i>	30

Az első csoport itemei közül a gátlásosságot kivéve mindegyik jobban jellemző a lányokra. A magányosság és a feleslegesség érzése jellemzőbb az alacsonyabb szintű

iskolákba járókra és az alacsonyabb iskolai végzettségű apák gyermekeire.

A második csoportba a pozitív életélményhez kapcsolódó állítások kerültek.

	<i>Egyetértés mértéke (százfokú skálán)</i>
A problémáimmal van kihez fordulnom.	80
Boldog vagyok	70
Sikeres életet élek.	58

A fiatalok többsége úgy érzi, hogy boldog és sikeres életet él, a problémáival van kihez fordulni, vagyis mentálhigiénés gondok által csak kevésbé érintett. A bizonytalansági intervallumból igazából csak az első két állítás megítélése került ki, de ezek pontszáma igen magasnak tekinthető. Ebben a csoportban jelen volt még a rossz alvás is negatív faktorsúllyal, ami azt jelenti, hogy ez igazán nem jellemző a csoport állításait magára vevő fiatalok körében.

Ezeket a kijelentéseket jobbra a jobb tanulmányi átlaggal rendelkezők, a gimnazisták és a magasabb iskolai végzettségű apák gyermekei mondták. Így tehát a sikeresség és az ehhez köthető mentálhigiénés problémahiány éppen a jobb tanulmányi szereplésre, a nagyobb családi kulturális tőkére vezethető vissza. A sikeres életet emellett inkább a fiúk tartották magukra jellemzőbbnek. A harmadik csoportba kerültek az elidegenedettség jellemzői.

	<i>Egyetértés mértéke (százfokú skálán)</i>
A vallás fontos szerepet tölt be az életemben.	31
Kerülöm a társaságot.	13

Az első csoporthoz hasonlóan itt is olyan itemek szerepelnek, melyeket a fiatalok kevésbé tartottak magukra jellemzőnek. A vallás kevésbé meghatározó szerepet tölt be a fiatalok életében, a kontrollváltozók közt feltett kérdés alapján tudjuk, hogy mindössze egyharmaduk jár templomba (ők is inkább csak alkalmanként), 40 százalék csak ünnepek vagy családi események alkalmával, míg egyharmaduk egyáltalán nem jár templomba vagy más vallási összejövetelre. A vallás inkább a lányok számára meghatározó. Az is fontos mutató, hogy a társaság kerülésénél szintén nem volt olyan alcsoport, amelyekre ez az átlagnál jellemzőbb lett volna, a fiatalok ezt egységesen ítélték meg.

Végül a negyedik faktorban az individualizmus és a vezetés jellemzői találhatóak, az ezzel gyakran együtt járó stressz-szimptomával az álmatlansággal együtt.

	<i>Egyetértés mértéke (százfokú skálán)</i>
A döntéseimet teljesen önállóan hozom.	57
Vezető szerepre törekszem.	50
Hamar kijövök a sodromból.	41
Általában rosszul alszom.	19

Az állítások közül az önálló döntéshozatalt vélték a fiatalok inkább jellemzőnek magukra. A vezető szerep és a hirtelen felindulás a bizonytalansági zónában van, míg szerencsére csak kevés fiatalra jellemző, hogy rosszul alszik.

A fenti négy állításból csak egy esetén található szignifikáns különbség az egyes csoportokban, ez pedig a vezetői szerepre való törekvés. Ez inkább jellemző a fiúkra, a gimnazistákra, a jobb tanulókra és azokra, akiknek az apja magasabb iskolai végzettségű. Vagyis éppen azokra, akik valóban vezető szerepeket fognak betölteni.

Az egri fiatalok személyiségképehez hozzátartozik, hogy milyen perszonális vagy globális problémáktól tartanak, szoronghatnak. A tanulók többsége az általunk felsorolt események bekövetkezésétől fél, nyugtalanítja. Leginkább attól félnek hogy nem sikerül valamely fontos vizsgájuk, esetleg az érettségi. Emellett a környezetkárosítás és a romló egészség az, ami jobban aggasztja a fiatalokat.

A fenti állítások két jól elkülöníthető csoportba sorolhatók. Ezt a két csoportot eltérő vastagságú szedéssel jelöltük a táblázatban.

Félsz a következő események bekövetkezésétől?

	százfokú skálán
Nem sikerül az érettségid, vagy más fontos záróvizsgád.	71
Az ivóvíz készlet szennyezetté válik a környezetkárosítás miatt.	69
Romlik az egészséged, súlyosan megbetegedsz.	67
A közeli háborúk áttérjednek Magyarországra is.	63
Ha végzel az iskolában nem kapsz majd munkát, munkanélküli leszel.	60
Este hazafelé megtámadnak idegenek.	55
Az iskolában megalázó helyzetbe hoznak tanáraid.	50
A baráti köröd kiközösít.	49
Nem viszed sokra, ezért lenéznek.	46
Nehezen találsz majd házastársat.	41

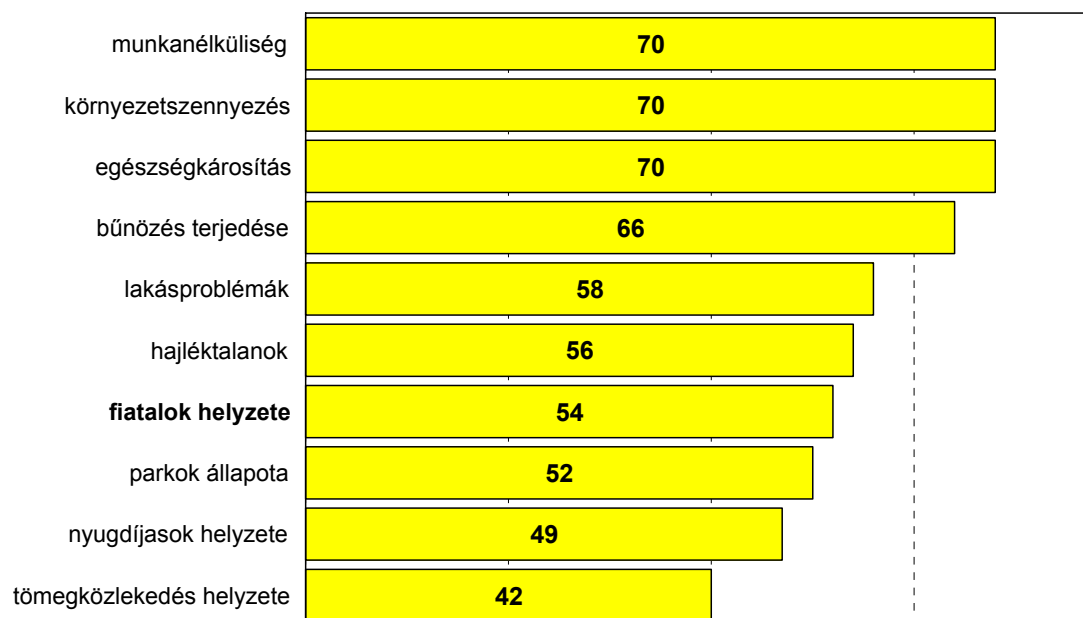
Látszik, hogy azok a félelmek, melyek a saját hiányosságokból fakadnak (egészség, kiközösítés, lenézés stb.) kevésbé félelmetesek a fiatalok számára, mint azok, melyek valamilyen kívülálló ok miatt következhetnek be (érdekes módon ide számítva a vizsga sikertelenségét is). Egyedül az egészségromlás az, ami komolyan aggasztja közülük a

fiatlokat. A baráti kör lenézése, a nehezen összehozott házasság keveseket aggaszt komolyan. Azok a félelmek azonban, amelyekre nincs hatása a fiatalnak, azok már nagyobb gondot jelentenek.

A lányokat jobban aggasztja minden, kivéve a házastárs megtalálása. Hasonlóképpen nagyobb félelmei vannak a szakmunkástanulóknak is, és azoknak a fiataloknak, akiknek az apja alacsonyabb iskolai végzettségű. A tanulmányi átlaggal valamilyen szinten összefüggő tájékozottság okozhatja többek közt azt, hogy a jobb tanulók kevésbé félnek az egyes eseményektől, az idegenek esti támadását kivéve.

A félelmek mellett rákérdeztünk a különböző városi problémák súlyosságára is. Összességében a fiatalok legsúlyosabb problémának a munkanélküliséget, a környezetszennyezést és az egészségkárosítást tartották, mint az alábbi ábra is mutatja.

Mennyire súlyos probléma a városban?



Bár a nyugdíjasok helyzetét és a tömegközlekedést leszámítva az összes item 50 pont felett van, vagyis valóban problémásnak érzékelt terület, jól látszik az eltérés a megítélésükben. Érdekes, hogy a saját helyzetük csak a hetedik helyre került a fiatalok listáján.

Ami az egyes társadalmi csoportok szerinti különbségeket illeti, a fiúk súlyosabbnak ítélték a bűnözés terjedését, a környezetszennyezést és a nyugdíjasok helyzetét. Az apa iskolai végzettsége csak a fiatalok saját helyzetének megítélésében okoz eltérést, igaz ez nem meglepő válaszkülönbség. A diplomás szülők gyermekei nem értékelik saját helyzetüket annyira problémásnak, mint a többi fiatal. A "csonka" családban élő fiatalok a parkok

állapotán és a nyugdíjasok helyzetén kívül minden item esetén sokkal negatívabban vélekedtek. A legnagyobb eltérés a lakásproblémák megítélésében volt (55 és 67 pont), itt is látszik, hogy ki mennyi esélyt lát egy saját lakás megszerzésére. A potenciális iskolai végzettség növekedésével csökken a bűnözés terjedésének, a lakásproblémáknak, a hajléktalanok ügyének és a tömegközlekedés helyzetének megítélési súlyossága, vagyis a magasabb szintű képzésben részt vevő fiatalok kevésbé borúlátóak e téren. Az is jellemző, hogy a munkanélküliséget és a fiatalok helyzetét leszámítva az egriek jóval pesszimistábbak, mint a környékről bejáró, vagy kollégista társaik.

Ha ezt az eredményt összehasonlítjuk egy korábbi Borsod-Abaúj-Zemplén megyei felmérés-sorozattal, és a listát öt város eredményei szerint nézzük, akkor nem kevés eltérést tapasztalhatunk³.

Problémaerceptió az egyes városokban

	<i>Miskolc</i>	<i>Edelény</i>	<i>Szerencs</i>	<i>Kazincbarcika</i>	<i>Eger</i>
munkanélküliség	88	89	87	79	70
környezetszennyezés	85	87	79	75	70
bűnözés	91	86	78	66	66
lakás	76	71	68	59	58
hajléktalanok	82	82	68	59	56
fiatalok helyzete	70	74	68	58	54
parkok, zöldterületek	69	59	56	58	52
nyugdíjasok helyzete	59	64	56	56	49
tömegközlekedés	52	48	48	43	42

A táblázatból is látszik, hogy az észak-magyarországi régióon belül milyen különbségek vannak a problémahalmaz megítélésében. Az egri diákok esetén nem volt egyetlen problématerület sem, amelyet negatívabban ítélték volna meg, mint borsod megyei társaik. Különösen nagy az eltérés, ha a két megyeszékhelyet hasonlítjuk össze. Az egyes problémák súlyosságának belső sorrendje azonban kevesebb eltérést tartalmaz.

A kutatás során kíváncsiak voltunk arra is, hogy mit gondolnak a fiatalok a sikeres élet jellemző értékeiről. Az empirikus adatokat e témában nyitott kérdés segítségével gyűjtöttük. A kapott válaszok csoportjait fokozatosan, egyre szélesebb fogalom alá rendelve kategorizáltuk.

³ A listában nem szerepel az „egészségkárosítás” item, mivel az a másik három városban nem volt a kérdések között.

A sikeres élet jellemző értékei (a fő kategóriák és összetevőik)

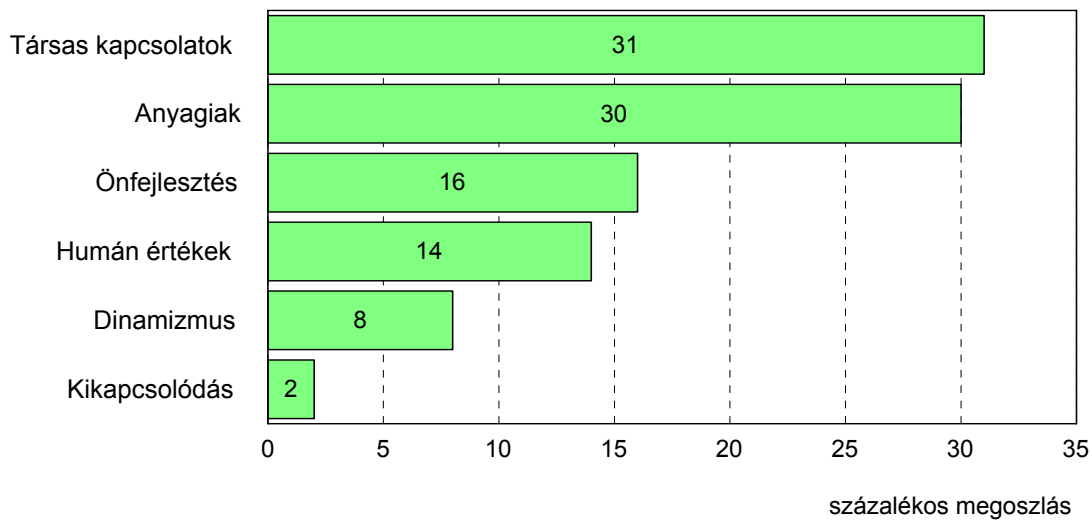
1. Társas értékek	barátok, partner, család jó viszony az emberekkel
2. Anyagi, egzisztenciális értékek	munka, lakás, tárgyak birtoklása, pénz, anyagi háttér
3. Dinamizmus, aktivitás értékei	kARRIER, szakmai megbecsülés, célok, kreativitás, jövő, vállalkozás, szerencse
4. Belső, humán értékek	lelki egészség, hit, megbízhatóság, becsület, szociális érzékenység
5. Önfelnevelés értékei	önbizalom, művelődés, tudás, képzettség, tanulás
6. Kikapcsolódás értékei	örömök, szórakozás

A diagramból jól látszik, hogy a sikeres élet két legjellemzőbb értéke a társas kapcsolatok és az anyagiak, az egzisztenciális biztonság (a fiatalok 30-31 százaléka ilyen válaszokat adott kérdésünkre). Ezt követi az önfelnevelés és humán értékek. Az aktív, vállalkozó, célokkal teli élet, vagyis a dinamizmust a sikeres élet legjellemzőbb értékeként csak a válaszolók 8 százaléka említette.

Ha az egyes értékeket külön vizsgáljuk, megállapítható, hogy számos demográfiai jellemzővel kapcsolatban állnak. Az anyagi értékek szignifikánsabban fontosabbak a szakiskolásoknak, az alacsonyán kvalifikált családból származóknak és a fiúknak. Míg a lányok 26 százaléka említette az anyagiakat, addig a fiúk több mint harmada vélte a sikeres élet legfontosabb jellemzőjének.

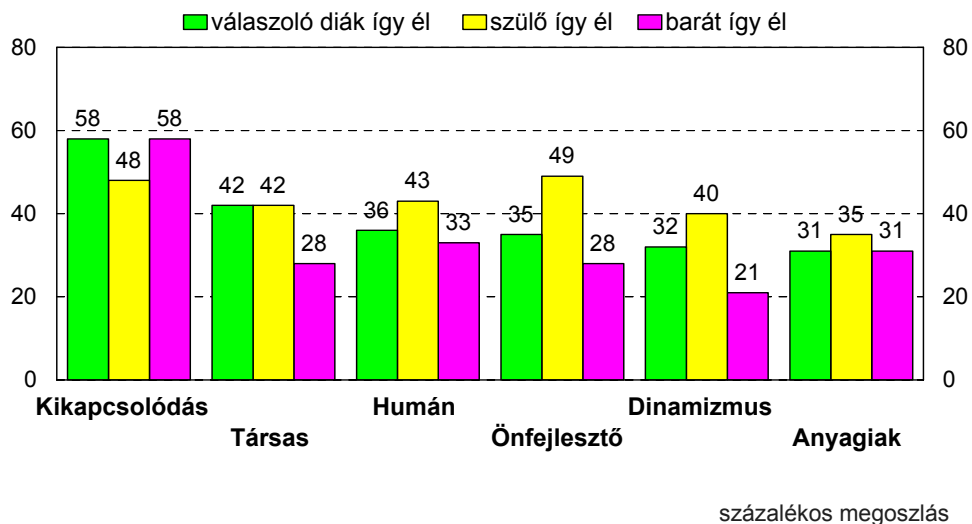
Az önfelnevelő értékek szignifikánsan fontosabbak a szakközépiskolásoknak és a bejárós tanulóknak. A dinamizmus és a humán értékek a lányok és a gimnazistáknak, a társas értékek pedig az általános iskolásoknak, a lányoknak és a diplomás szülővel rendelkező tanulók preferenciájában van az átlagnál hangsúlyosabban jelen, mint a sikeres élet jellemzője.

A sikeres élet jellemző értékei



Miután megtudtuk, hogy mik a sikeres élet jellemző értékei, megkérdeztük a tanulókat arról is, hogy ők, a szüleik illetve barátaiak így élnek-e. A legtöbb igen választ azoktól kaptunk, akik a kikapcsolódást, a társas értéket vagy a humán, belső értékeket vallották a sikeres élet jellemzőjének, ezek a legkönnyebben élhető értékek számunkra.

Ki él a tanulók által vallott értékek szerinti sikeres életet?

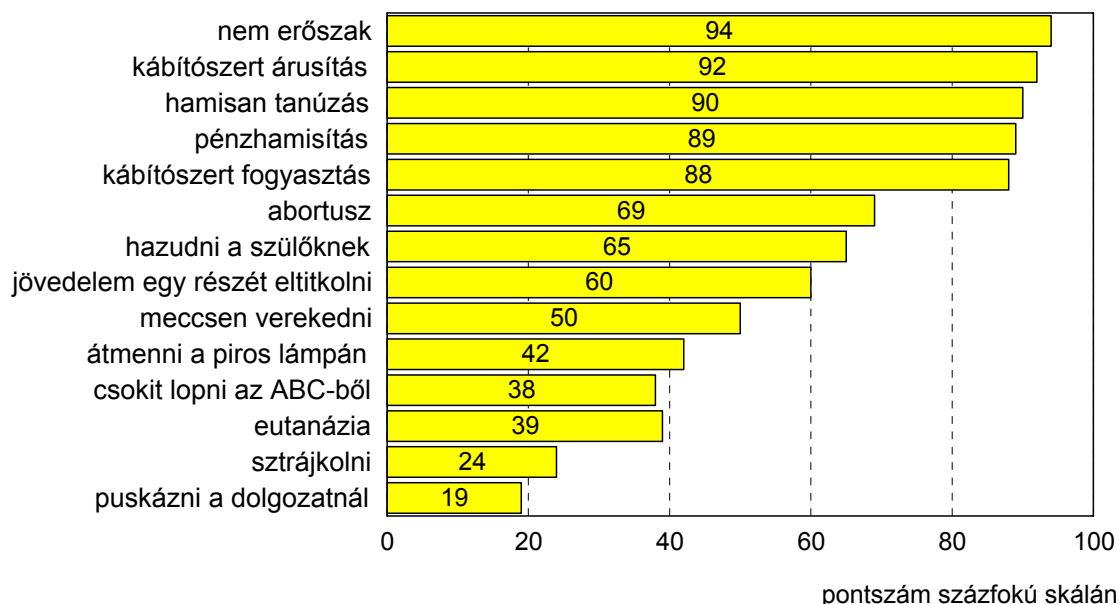


Szüleikre a dinamizmus értékei már inkább nem jellemzőek, míg az önfejlesztés az egyik leginkább élhető érték. A legnehezebben megélhető értékek a válaszoló diákok, szüleik és barátaik számára egyértelműen az anyagiakhoz, egzisztenciához kötődő életvezérlő elvek. Érdeemes megnézni a konkrét százalékokat is. Látható hogy mindössze a fiatalok kikapcsolódása ez egyetlen olyan lehetőség, amelyek szerint a válaszolók több mint fele él, az

összes többinél csak 30-40 százalék. A sokak által vallott, de csak kevesek által megélt értékek komoly mentálhigiénés problémát okozhatnak, anómiás állapotot idézhetnek elő, melynek következtében jelentkezhetnek a deviáns magatartásformák is (pl. az egészségkárosítási index értéke +5 ponttal magasabb azok körében akik nem az általuk vallott értékek szerint élnek). Kimutatható, hogy akik nem élik a vallott értékeket idegesebbek, magányosabbnak érzik magukat, szoronganak, rosszabbul alszanak, ingerlékenyebbek.

Az empirikus adatfelvétel során olyan adatokat is gyűjtöttünk, amely alapján képet kaptunk a különböző destruktív cselekedetek megítéléséről. Arra kértük a tanulókat, hogy az általunk felsorolt cselekményeket értékeljék aszerint, hogy mennyire érzik súlyosnak.

Mennyire súlyosak az alábbi cselekedetek?



A legsúlyosabb bűncselekménynek a nemi erőszak, a hamis tanúzás, a kábítószer árusítása, fogyasztás és a pénzhamisítás minősül, százfokú skálán 85 pont felett van a súlyosságuk. Közepesen súlyosnak ítélik a tanulók az abortuszt valamint a szülőknek való hazudást. Bizonytalan a megítélése a jövedelem adóhatóság elől való eltitkolásának és a verekedésnek. Inkább nem súlyos a közlekedési kihágás, a csoki lopás valamint az eutanázia. Egyáltalán nem súlyos cselekedetnek a csekély társadalmi veszélyességű sztrájkot és a dolgozatnál való puskázást minősítették a diákok.

Szignifikáns eltérés, hogy lányok a több cselekedetet súlyosabbnak ítélik meg, mint a fiúk. Különösen nagy az eltérés a nemi erőszakot illetően, míg a lányok 97 pontra értékelték, addig a fiúk csak 90 pontra, de markáns eltérés tapasztalható az abortusz, adócsalás, és a verekedés megítélésében is. Az is megfigyelhető, hogy az idősebb diákok a

legtöbb item esetében valamivel enyhébben ítélték. A szülő iskolai végzettségének emelkedésével is csökken a szigor, a képzetlenebb szülők gyermekei a közlekedési kihágásra, a csoki lopásra, a puskázásra, az abortuszra és az eutanáziára több pontot adtak.

Az egyes iskolatípusok között is vannak eltérések. A nyolcadikos diákok a kábítószer árusítást, a csokilopást és a pénzhamisítást ítélik súlyosabbnak az átlagnál. A szakiskolások az abortuszt, az eutanáziát, a sztrájkot és az adócsalást. A gimnazisták véleménye ettől eltérő. A gimnáziumi képzésben résztvevő fiatalok súlyosabbnak ítélik a kábítószer fogyasztást, a verekedést, a nemi erőszakot és a hamis tanúzást is.

Ha a felsorolt 14 itemet faktoranalízis segítségével elemzzük, akkor kiderül, hogy a cselekedetek három halmazba rendeződnek a diákok gondolkodásában.

1. faktor: „csekély társadalmi veszélyű”	faktor súly
puskázni a dolgozat írásánál	0.74
foci meccsen verekedni a másik csapat szurkolóival	0.68
átmenni a piros lámpán	0.59
csokit lopni az ABC-ből	0.48
hazudni a szülőnek	0.43
2. faktor: „társadalmilag veszélyes”	faktor súly
kábítószer árusítani	0.72
pénzt hamisítani	0.69
hamisan tanúzni a fegyelmi tárgyaláson	0.67
nem erőszakot elkövetni	0.62
kábítószer fogyasztani	0.57
3. faktor: „vitatott cselekedetek”	faktor súly
menthetetlen beteget halálhoz segíteni	0.69
a jövedelem egy részét eltitkolni az adóhatóság elől	0.58
magzatot elvetetni	0.46
csokit lopni az ABC-ből	0.41
kábítószer fogyasztani	0.40
sztrájkolni	0.39

Az első csoport a csekély társadalmi veszélyességű cselekedeteket tartalmazza. Ide tartozik a puskázás, a verekedés, a hazugság, kis értéke miatt a csoki lopása, a közlekedési kihágás. A társadalmilag veszélyes cselekedet faktorba sorolódik a kábítószer árusítása és fogyasztása, a hamis tanúzás, a nemi erőszak és pénzhamisítás. Jól elkülönült halmazba rendeződnek a jogilag vagy erkölcsileg vitatott cselekedetek. Így itt található meg az eutanázia, az abortusz, a sztrájk és a nálunk már-már nemzeti sportként zajló adóeltitkolás, és a kábítószer fogyasztása e halmaznak is alkotó eleme.

Egy másik matematikai-statisztikai eljárás segítségével azt térképeztük fel, hogy a

válaszok alapján milyen csoportokba rendeződnek a tanulók. A klaszteranalízis során azokat a tanulókat, akik hasonlóan vélekednek az egyes cselekedetekről külön csoportokba, ún. klaszterekbe soroltuk. A vizsgált mintában három jól elkülöníthető csoportot határozhatunk meg, mely csoportok egyben társadalmi intézményekhez való viszonyokat is jelölnek.

Az egyes cselekedetek súlyosságának megítélése az egyes klaszterekben
(*átlagpontszám százfokú skálán*)

	1. klaszter (pontszám)	2. klaszter (pontszám)	3. klaszter (pontszám)
nemi erőszakot elkövetni	87	96	97
kábítószer árusítani	75	96	95
hamisan tanúzni a fegyelmi tárgyaláson	76	97	90
pénzt hamisítani	62	96	91
kábítószer fogyasztani	59	94	92
magzatot elvetetni	48	82	67
hazudni a szülőknek	39	76	64
jövedelem egy részét eltitkolni	14	82	55
meccsen verekedni másik szurkolókkal	24	61	48
átmenni a piros lámpán	18	67	31
csokit lopni az ABC-ből	19	50	35
menthetetlen beteget halálhoz segíteni	14	68	25
sztrájkolni	7	35	20
puskázni a dolgozat írásánál	4	33	13
társadalmi szabályokhoz való viszony	lázadó	konform	újító
szankciókhoz való viszony	elnéző	szigorú	realista
a tanulók klaszteren belüli aránya	15 %	35 %	50 %

Az egyik klaszterbe azok a tanulók tartoznak, akik valamennyi általunk felsorolt cselekedetet súlyosnak ítélték. Ők tipikusan konform módon viszonyulnak a társadalmi szabályokhoz, azok megsértését szigorúan büntetnék. Ide tartozik a tanulók 35 százaléka.

A második csoport az újítóké, akik a megváltozott erkölcsi világrendhez kötődő értékek mentén szervezik az életüket. A szabályok megsértését a realitások alapján szankcionálnak, ennek megfelelően liberálisabb beállítottságúak. A felsorolt cselekedetek felét enyhének vagy egyáltalán nem súlyosnak vélik. Az újító-realisták csoportjába tartozik a diákok fele, 50 százaléka.

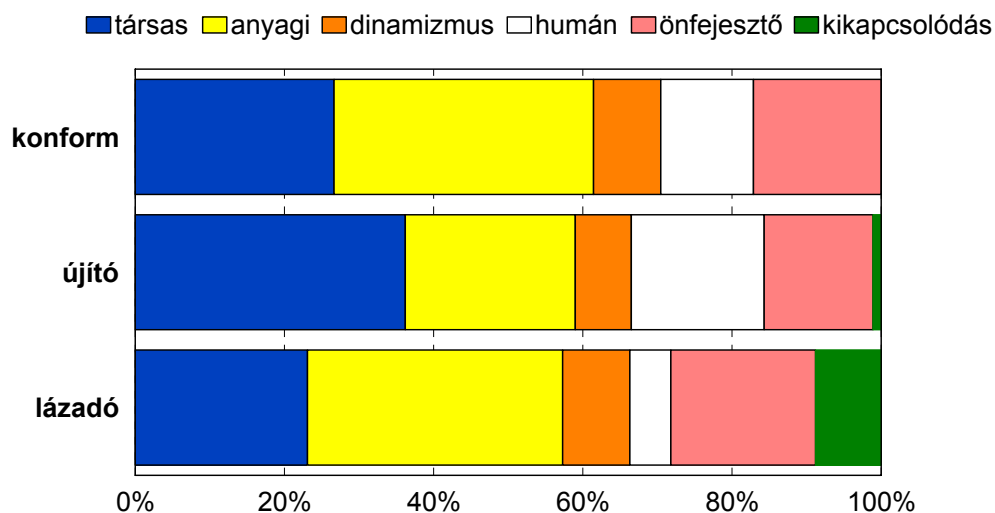
A harmadik klaszter tagjai csupán három cselekedet (hamis tanúzás, nemi erőszak, kábítószer árusítás) tartanak súlyosnak a felsoroltak közül, a legtöbb itemre adott érték nem

haladja meg az 50 pontot sem. A társadalmi szabályokkal szemben lázadóbbak, ennek megfelelően a szabálysértőkkel szemben elnézőek. A tanulók 15 százaléka ilyen.

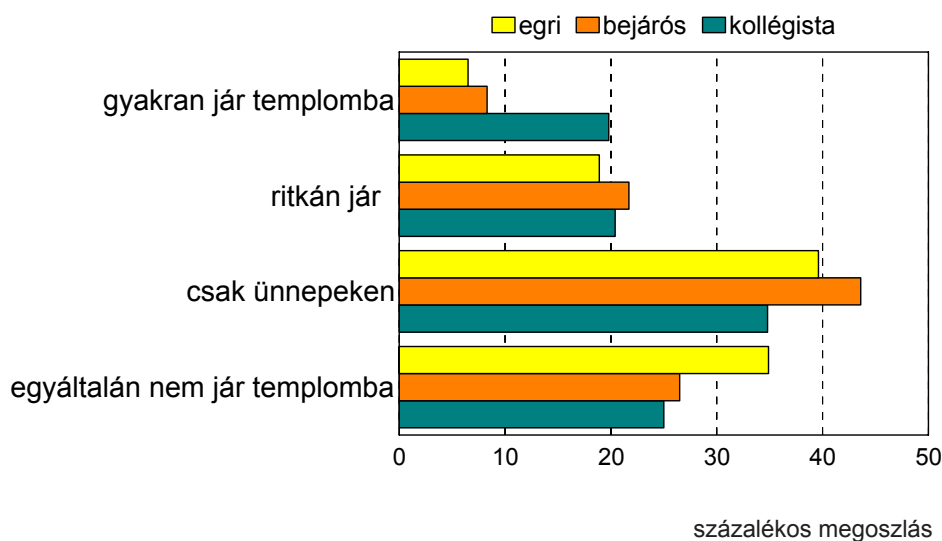
Érdeemes közelebbről is megvizsgálni az egyes klaszterek társadalmi-demográfiai összetételét. A lázadók magasabb arányban vannak a fiúk valamint a szakközépiskolások körében, valamint a gimnazisták között. A konformok ezzel szemben a közepesen kvalifikált családok gyermekei, a bejárósok és szakiskolások között találhatók. Az újítók között átlag feletti arányban vannak a lányok, a gimnazisták és az általános iskolások és a jeles tanulók.

Ezek a magatartásformák utolérhetőek az életvezetési jellemzőkben is, a lázadók körében sokkal intenzívebb egészségkárosítási tevékenységet mértünk (43 pont). A sikeres élet jellemző értékeiről is eltérően vélekednek a különböző felfogású tanulók. A konformok számára átlag felett fontosak az anyagiak, az újítók a társas (barátok, család, partner) és a humán értékeket, a lázadók pedig a dinamizmust, az önfejlesztést és kikapcsolódást vélik átlag felett fontosnak.

A sikeres élet jellemzői a tanulók társadalmi normákhoz való viszonya alapján



A tanulók templomba járási szokásai

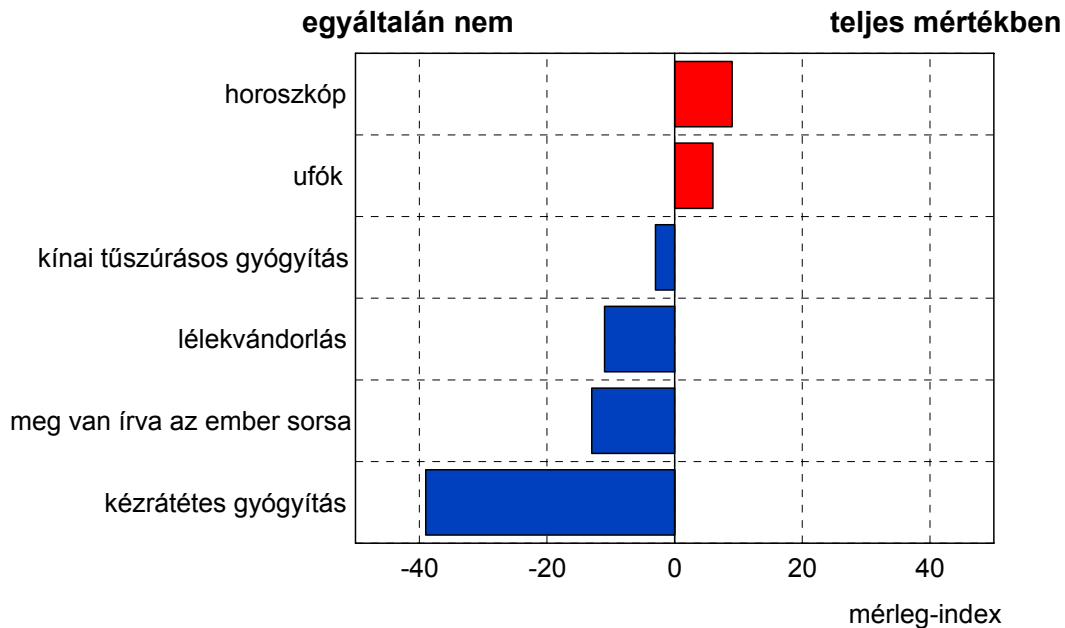


Az utóbbi évtizedben - jelentős társadalmi igényre reagálva - felerősödött a vallási nevelés, fokozatosan erősödnek az egyházak, sőt bizonyos fokig divat is lett egyházi ünnepek, családi események idején templomba járni. A kérdezett diákok harmada (30 százalék) soha nem fordul meg templomban, további 40 százalékuk csak nagy egyházi vagy családi ünnepek alkalmával. Mindössze a tanulók 20 százaléka nyilatkozott úgy, hogy alkalmanként, s további 10 százalék pedig, hogy rendszeresen eljár a vallási gyülekezetbe. Összességében intenzívebb templombajárási szokást mértünk a kollégistáknál, a jobb tanulmányi eredményt produkálóknál, a lányoknál, és a gimnazistáknál⁴. Az is jellemző, hogy a templomba rendszeresen járók 60 százaléka konform.

Egyértelmű, hogy a templomba járást nem lehet azonosítani a vallásossággal. Ezt támasztja alá az is, hogy a templomba rendszeresen járó fiatalok 6, az alkalmankénti látogatók 46 százaléka nyilatkozott úgy, hogy a vallás nem tölt be fontos szerepet az életében, ugyanakkor a vallásos tanulók ötöde soha nem, további 18 százaléka csak ritkán jár templomba.

⁴ Ezen adatok értelmezésénél figyelembe kell venni, hogy működik a városban egyházi bentlakásos gimnázium.

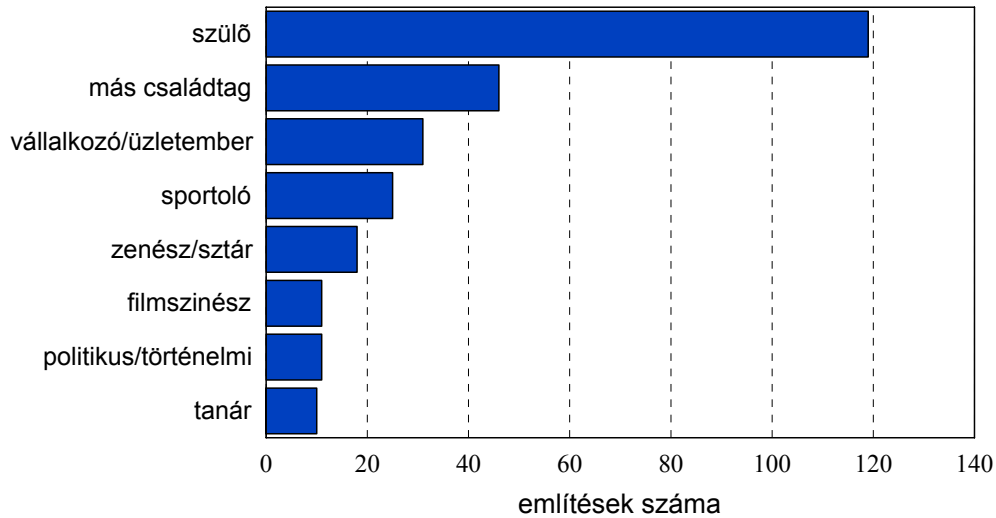
Hiszel a következő dögokban?



A vizsgálat során kíváncsiak voltunk arra, hogyan viszonyulnak a fiatalok más transzcendentális kérdéshez, parapszichológiai jelenséghez, természetgyógyászatához. Megállapítható, hogy a fiatalok alapvetően nem hisznek ezekben a dolgokban. Az általunk felsoroltak közül leginkább a horoszkópot fogadják el bár a mérleg-index értéke éppen csak átlépi a nulla értéket, +9 pont (a teljes elutasítás -100, a teljes egyetértés +100 pont lenne). Az ufókban is inkább hisznek mint nem (+6). Egyértelműen elutasításban részesül a kézrátétes gyógyításban (-39 pont) a lélekvándorlásban (-11 pont) való hit, inkább nem hisznek az akupunktúrában és az ember eleve elrendeltetett sorsában.

A fejlődő gyermekben aktívan él a hasonulás és a valahova tartozás vágya, a saját személyiségének kibontakoztatásának igényével együtt. Az hogy kihez szeretnének hasonulni - felnőtt korukban - fontos információval szolgálnak értékrendjükéről, különösen akkor, ha ismerjük azokat a tulajdonságokat, amelyek miatt valakit példaképül választanak.

Kihez szeretnél felnőtt korodban hasonlítani?



Az egri tanulók többsége felnőtt korában a családi mintát követve a szülőket jelölte meg mint olyan valakit, akihez hasonlítani szeretne, a válaszolók 44 százaléka így nyilatkozott (az apa és az anya említési száma nagyjából megegyező). Szintén sokan szeretnék hasonlítani valamilyen más családtagjukhoz, rokonukhoz (nagybácsi, nagynéni, nagyszülő, idősebb testvér), a tanulók 17 százaléka őket jelölte meg. A rangsorban a harmadik helyre szorultak a sikeres helyi vagy nemzetközi szintű vállalkozók, üzletemberek akik között van cukrász, sikeres magánorvos, villanyszerelő, gazdasági igazgató, menedzser, divattervező és informatikai mogul egyaránt. Minden tizedik tanuló választotta őket példaképül. A sportolók (elsősorban focisták, kosarasok és Forma 1-es pilóták) említési aránya már csak 9 százalékos. Voltak akik kedvenc zenészüket, imádott - mai - filmsztárokat vagy sikeres modelleket említettek. Néhány tanuló politikusokhoz, történelmi személyekhez szeretne hasonlítani (pl. Sissy, Antall József, Horthy Miklós, Lady Diana). A nagyformátumú tanárok, a tanuló által tisztelt, és elfogadott pedagógust a válaszoló diákok 4 százaléka említett.

Azt is megkérdeztük a tanulóktól, hogy melyik tulajdonsága miatt választotta azt, akihez hasonlítani szeretne. A legtöbbeket - minden harmadik válaszadót - a példakép valamely pozitív belső tulajdonsága motiválta (pl. jószívű, igazságos, becsületes, nagylelkű), a tanulók egyharmada ezért tekint példaképül a választott személyre. Második helyen a példakép tehetsége, valamiben való kiemelkedése áll. Az észbeli képességek csupán a harmadik helyre szorultak, holtversenyben a gazdagsággal, sikerrel, s a többi tulajdonság,

tényező (külső megjelenés, rokonsági viszony, híresség, ismertség, fizikum) említési aránya 10 százalék alatti.

A példakép kiválasztását motiváló tulajdonságok

Tulajdonság	fiúk	lányok	lázadó	konform	újító
Belső tulajdonság	25	46	34	36	35
Tehetség	19	7	13	14	10
Észbeli képességek	9	11	14	7	11
Gazdagság, siker	12	9	19	9	8
Rokonsági viszony	5	4	6	1	5
Külső megjelenés	-	5	-	6	1
Híresség, ismertség	3	-	6	-	3
Fizikum, erő	3	-	-	2	2

százalékos említési arány az egyes alcsoportokban

Érdeemes megnézni, hogyan oszlik meg e kérdésben a fiúk és a lányok véleménye. A táblázatból látható, hogy a lányok közel fele (46 százalék) belső tulajdonságot jelölt meg, míg a fiúknak csupán egynegyede adott ilyen választ, s a lányoknak fontosabbak az észbeli képességek, valamint a külső megjelenés is. Ezzel szemben a fiúk többre értékelték a példaképük tehetségét, gazdagságát, ismertségét valamint fizikumát.

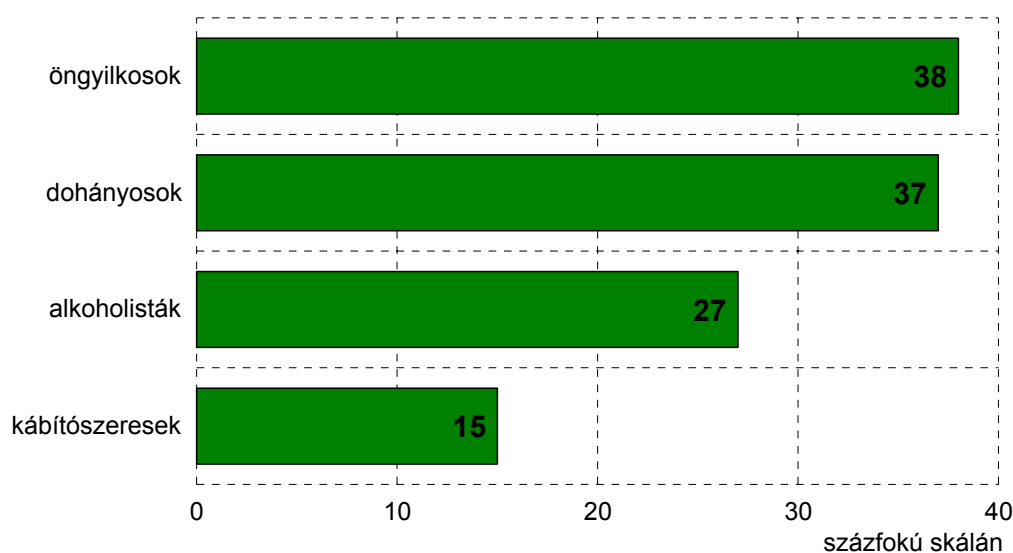
Ha a korábban kialakított lázadó-konform-újító dimenzió mentén vizsgáljuk a példaképek választását motiváló tulajdonságokat szintén mérhető véleménykülönbség. A lázadó típusú tanulóknak az átlagnál fontosabb az az észbeli képességek, a gazdagság, a siker és hírnév, a konform tanulóknak a külső megjelenés és a belső tulajdonságok. Az újítóknak kevésbé fontos a gazdagság, a siker és a tehetség.

6. TOLERANCIA

A személyiség fontos összetevője a tolerancia, mely meghatározza, hogy mennyire vagyunk megengedőek, elnézőek bizonyos normakerülő magatartásformákkal szemben, mennyire fogadjuk el mások - nekünk esetleg nem tetsző – tulajdonságait.

A toleranciával kapcsolatban először négy jellemző devianciára kérdeztünk rá, hogy a fiatalok mennyire viselkednek megértően velük kapcsolatban.

A deviáns viselkedésformákkal szemben tanúsított megértés



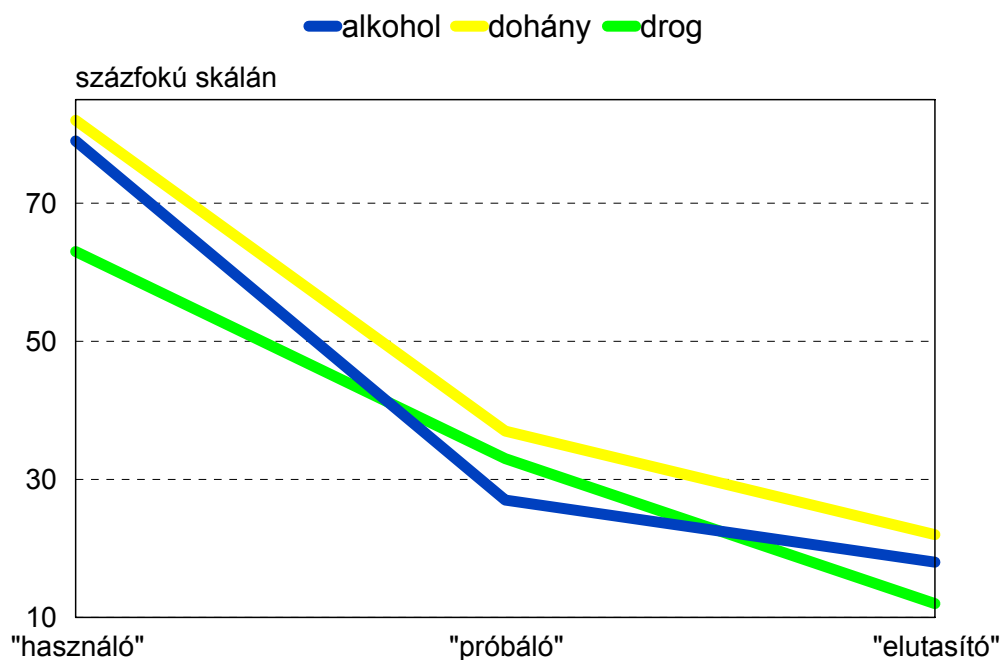
Az ábrán jól látszik, hogy nem véletlenül áll az ország az öngyilkossági statisztikák élén, ez a deviancia a legelfogadottabb a fiatalok körében. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy abszolút értéken elfogadott lenne, hiszen az index értéke jóval az ötven pont alatt marad. Hasonló az elfogadottsága a dohányzásnak, míg sokkal kevésbé toleránsak a fiatalok az alkoholisták és a kábítószeresek irányában. A dohányzás és az alkoholizmus közti különbséget az is okozhatja, hogy magát a viselkedést produkáló devians megjelenése eltérő, a dohányzás külső jegyei kevésbé riasztóak, mint az alkoholizmusé. A drogozás megítélése az igen szigorú társadalmi normarendszerbe illeszkedik és érdekes kérdés, hogy ennek a nagyon negatív eredménynek a kialakulásában vajon milyen szerepet játszik az újonnan elfogadott és igen szigorú drogokkal kapcsolatos törvényi szabályozás.

Ha az egyes devianciákat megvizsgáljuk a fiatalok társadalmi/demográfiai összetevői szerint, akkor azt látjuk, hogy az öngyilkosokat a gimnazisták és a közepes tanulmányi

eredményűek jobban megértik. Az alkoholistákkal szemben elnézőbbek a fiúk, de sokkal szigorúbbak a legrosszabb tanulók (az ő esetükben az index értéke mindössze 18 pont). A dohányosokkal szemben megértőbbek voltak a szakmunkástanulók, míg a kábítószeresek megítélése teljesen egyöntetű volt, itt egyetlen jellemző mentén sem mutatkozott szignifikáns eltérés.

Igen érdekes eredményeket kapunk, ha a devianciákat a bevallottan deviáns viselkedésű fiatalok szemszögéből vizsgáljuk. A kérdőíven a négy deviancia közül értelemszerűen csak háromról kérdezhettük meg, hogy jellemző-e az adott fiatalra. A dohányzás, az alkohol és a drog használata szerinti megítélést az alábbi ábra mutatja.

A devianciák megítélése a vállalásuk alapján



Az ábrán a "használó" kategória az adott szerrel rendszeresen vagy alkalmanként élőket mutatja összevontan, a "próbáló" kategóriába azok tartoznak, akik kipróbálták az adott szert (illetve a kábítószer esetén azok, akik gondoltak arra, hogy kipróbálják), míg az "elutasítók" azok, akik mereven elzárkóznak a szerek elől.

A legnagyobb rés az alkoholfogyasztásnál tapasztalható a használók és az elutasítók között (61 pont), de ennél alig valamivel kisebb ez a rés a dohányosok esetén (60 pont), ami azt jelenti, hogy mindkét deviancia élesen megosztja a fiatalokat. A dohányzás tekintetében azonban ez az eltérés magasabb szinten van (82/22), mint az alkoholizmus esetén (97/18).

Érdekes viszont, hogy a “használók” tolerancia-szintje a kábítószeresek esetén az 50 pontos határ fölé került, vagyis itt akik éltek valamilyen szerrel, kevésbé tartják magukat deviánsnak.

A tolerancia mérésére szolgált az a kérdéssor is, ahol 18 különböző intézményt soroltunk fel a fiataloknak, és megkérdeztük, hogy mennyire értenének egyet azzal, hogy az adott intézmény a környékükön létrejöjjön.

Mennyire tudnád elfogadni az alábbi intézményeket?

<i>Elfogadottság (százfokú skálán)</i>		
<i>Mozi</i>	81	TÁMOGATÓ
<i>Ifjúsági Tanácsadó Iroda</i>	73	
<i>Családsegítő Központ</i>	73	
<i>Fitness terem</i>	72	
<i>Diszkó</i>	71	
<i>Bevásárlóközpont</i>	71	
<i>AIDS szűrő állomás</i>	71	
<i>Étterem</i>	70	
<i>Idősek otthona</i>	69	KÖZÖMBÖS
Hajléktalanszálló	55	
Alkohol- és drogambulancia	55	
Szellemi fogyatékosok iskolája	52	
Benzinkút	49	
Elmeógyógyintézet	43	
Menekülttábor	39	TILTAKOZÓ
<i>Vallási szekta imaháza</i>	29	
<i>Börtön</i>	28	
<i>Romaklub</i>	22	

A fenti felsorolásból látható, hogy komoly ellenérzések csupán a vallási szekta imaháza, a börtön és a romaklub létesítését kísérték. Emellett viszont jelentős eszmei támogatás jutna a hagyományos szolgáltatások fejlesztése mellett egy AIDS-szűrőállomásnak és egy idősek otthonának is. A fentieken kívül két olyan intézmény is elfogadott, amelyek a mindennapi életvitelben nyújthatnak segítséget (CSSK, Ifjúsági tanácsadó Iroda), jelezve a fiatalok tájékozottságát is e téren.

A fenti húsz intézményt a korábban alkalmazott számítógépes eljárással, faktoranalízissel három csoportba sorolhatjuk az alábbiak szerint.

Hagyományos szolgáltatások	Mentálhigiénés hálózat	A társadalom által elutasított rétegek intézményei
Fitness terem	AIDS-szűrő állomás	Elmeógyógyintézet
Étterem	Hajléktalanszálló	Menekülttábor
Bevásárlóközpont	Idősek otthona	Börtön
Mozi	Munkaközvetítő Iroda	Szellemi fogyatékosok iskolája
Diszkó	Családsegítő Központ	Romaklub
Benzinkút	Alkohol- és Drogambulancia	Vallási szekta imaháza
	Ifjúsági Tanácsadó Iroda	

A csoportok elnevezése természetesen szubjektív. A deviancia szó itt nem volt alkalmazható, mivel a faktoranalízis besorolása az olyan klasszikus devianciát, mint az alkohol és drog a második csoportba osztotta, míg harmadik csoportból legfeljebb az elmeógyógyintézet és a börtön tekinthető deviáns magatartásokat kezelő intézményként.

Az első csoport intézményeit az alapvetően nagy elfogadottság jellemezte (átlagos támogatottság 69 pont).

	<i>Elfogadottság (százfokú skálán)</i>
Mozi	81
Fitness terem	72
Diszkó	71
Bevásárlóközpont	71
Étterem	70
Benzinkút	49

A táblázatban szereplő intézmények közül csak egy váltott ki bizonytalanságot a diákokból, a benzinkút, amely forgalomnövelő és levegőszennyező mivoltuk miatt kerültek a sor végére, vagyis velük szemben inkább közömbösek a fiatalok. Ezt egyébként az is alátámasztja, hogy a fiatalok problématudatában a környezetszennyezés a második legjelentősebb probléma a városban. Ami a különbségeket illeti, a mozit és a fitness termet jobban támogatnák a jobb tanulók, a diszkót és a benzinkutat pedig az alacsonyabb végzettségű apák gyermekei.

A második csoport elemeit szintén a magas támogatottság jellemezte (66 pont). Ez azt is jelenti, hogy ezeknek az intézményeknek is nagy szükségét érzik a fiatalok, csaknem annyira, mint a hagyományos szolgáltató intézményeknek.

	<i>Elfogadottság (százfokú skálán)</i>
Családsegítő Központ	73
Ifjúsági Tanácsadó Iroda	73
AIDS-szűrő állomás	71
Idősek otthona	69
Hajléktalanszálló	55
Alkohol- és drogambulancia	55

A második csoportba tartozó intézmények olyan humánszolgáltatásokat nyújtanak, melyekre nagy szükség van a városban. Mindegyik intézmény bírja a fiatalok valamilyen szintű támogatását, senki nem ellenséges velük kapcsolatban. Az AIDS-szűrő állomás létesítésének igénye elsősorban a nők és a szakmunkástanulók körében magas, utóbbiak valószínűleg kevesebb információval rendelkeznek erről a betegségről, és így a félelmeik is nagyobbak lehetnek. A hajléktalan szállót kevésbé viszont támogatják az alacsony végzettségű apák gyermekei.

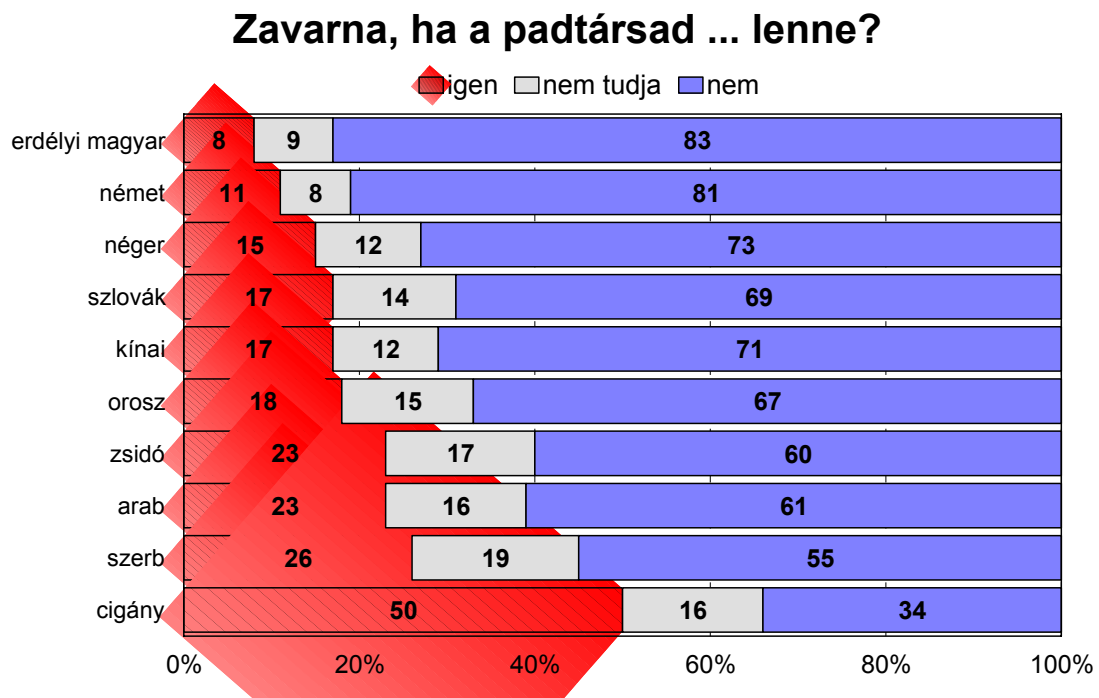
A harmadik csoportba jobbra az elutasított intézmények kerültek, melyeken keresztül jól lehet látni az elutasított rétegeket is. Itt a csoport átlagpontszáma már csak 35 pont.

	<i>Elfogadottság (százfokú skálán)</i>
Szellemi fogyatékosok iskolája	52
Elmeógyógyintézet	43
Menekülttábor	39
Vallási szekta imaháza	29
Börtön	28
Romaklub	22

Az elfogadottság/elutasítottság itt három kategóriát eredményez, mely kategóriák egyben azt is jelzik, hogy a fiatalok mennyire tartják felelősnek az adott réteget a saját helyzetük vagy az elutasítottság oka miatt. A fiatalok a legenyhébbek a szellemi fogyatékosokkal kapcsolatban voltak, akik valószínűleg inkább sajnálatraméltók, semmint kirekesztettek, hiszen az elfogadottsági index 52 pont, ami a közömbös felett van. Itt egyébként az "iskola" szó is közrejátszhatott, utalva arra, hogy főként fiatalokóról, gyerekekről van szó. Az elmeógyógyintézet és a menekülttábor lakóira is inkább a bizonytalan hozzáállás jellemző, ők még legalább annyira áldozatoknak is tekinthetők. Ezzel szemben a vallási szekták tagjait (ahol maga a megnevezés is pejoratív), a bűnözőket és elsősorban a roma népet már ebben a korban is határozott diszkrimináció sújtja. Börtönt és menekülttábort a gyengébb tanulók kevésbé látnának szívesen. Az elmeógyógyintézetet és a

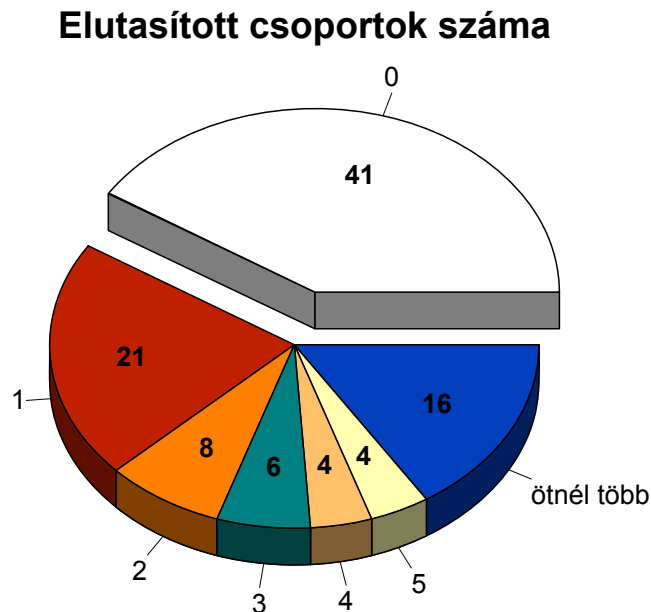
börtönt leszámítva a lányok toleránsabbak az intézmények felé, a fiúk viszont jobban elfogadnák egy börtön létesítését. A romaklub elfogadhatóbb a lányok és a csonka családban élők részére, bennük valószínűleg több az empátia a romák irányába.

A toleranciával kapcsolatos kérdések közül utolsóként a legdirektebbet tettük fel, megkérdeztük, hogy zavarná-e a fiataalt, ha padtársa különböző csoportokból származó diák lenne. Ez a kérdés tulajdonképpen a Bogardus-féle társadalmi távolság skála egyszerűsített változata volt. A tíz lehetséges náció elfogadottságát az alábbi ábra szemlélteti.



Az ábra jól mutatja, hogy lényegében két “elfogadott” csoport van, a németek és az erdélyi magyarok csoportja, egymáshoz nagyon hasonló megítéléssel, nagyjából egytizednyi elutasító diákkal. A második csoportba azok kerültek, amelyek megítélése már bizonytalanabb (10 és 20 százalék közötti elutasítás), de elfogadottságuk 70 százalék feletti. Érdekes módon ide kerültek a négerok akik a hagyományos rasszizmus elsődleges célcsoportjai. A harmadik csoportot azok alkotják, ahol már 20 százalék feletti az elutasítók aránya, ide kerültek a zsidók a hagyományos antiszemitizmus alapján, a szerbek, mint a délszláv háború kinevezett okozói és az arabok, akik a négerok mellett az idegengyűlölet célpontjainak számíthatók. Végül külön “csoportként” definiálhatjuk a cigányokat, mint a magyarországi faji megkülönböztetés elsődleges célpontjait, cigány padtársat a fiatalok többsége nem szeretne.

Ezzel együtt a fiatalok 41 százaléka egyik csoportot sem utasította el, egyötödük csak egy csoporttal szemben viselkedett elutasítóan, igaz ez többségük esetében a cigányság volt.



Végezetül vizsgáljuk meg, hogy az elutasított csoportok száma mekkora az egyes társadalmi/demográfiai csoportokban. A teljes mintát tekintve az elutasított csoportok átlagos száma 2.05.

Az elutasított csoportok száma a társadalmi jellemzők mentén

<i>Társadalmi csoport</i>	<i>Elutasított csoportok száma</i>
férfiak	2,44
nők	1,69
egriek	2,27
bejárók	2,02
kollégisták	1,59
általános iskolások	2,31
gimnazisták	1,56
szakközépiskolások	1,88
szakmunkásképzősök	2,32
nukleáris családban élők	2,01
csonka családban élők	2,16
apa iskolai végzettsége érettségénél kevesebb	1,93
apa iskolai végzettsége érettségi	1,82
apa iskolai végzettsége diploma	2,29
tanulmányi átlag gyenge	1,78
tanulmányi átlag közepes	2,69
tanulmányi átlag jó	2,05
tanulmányi átlag jeles	1,41

A táblázatból az látszik, hogy a leginkább elutasító csoportok a közepes tanulmányi átlagúak, a fiúk és a szakmunkásképzősök, míg a legtoleránsabbak a jeles tanulók, a gimnazisták és a kollégiumosok.

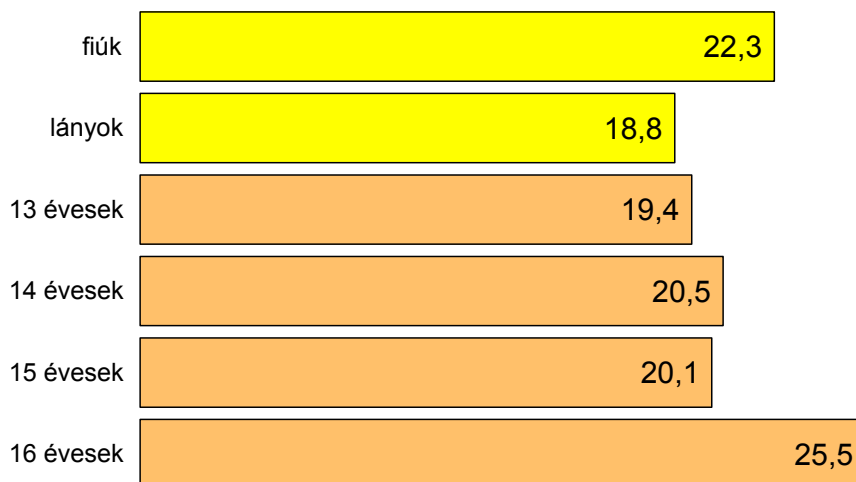
7. FOGYASZTÁSI SZOKÁSOK

A megváltozott társadalmi, gazdasági viszonyok között a tanulók a piaci termékek aktív fogyasztójává váltak. Sokan közülük teljesen önállóan gazdálkodnak, magántulajdonnal, javakkal rendelkeznek s közvetve vagy közvetlenül igen jelentős összegek elosztása fölött rendelkeznek. Ezek a tények, jellemzők kölcsönös függőségi viszonyban vannak a tanulói értékrenddel, mentálhigiénés helyzettel.

A fiatalok szabadidős tevékenysége az utóbbi évtizedben a passzív időtöltések felé tolódott el. A tévé, a video - az utóbbi években a számítógép - az egyik legkönnyebben elérhető, legkényelmesebb szabadidős tevékenység. A tévé, video nézése nem a fiatalok sajátossága, a felnőttek is ezt jelölték meg a leggyakoribb szabadidős tevékenységnek egy 1995 és 1997 közötti vizsgálat-sorozatban.

A diákok az egyik legnagyobb médiafogyasztók. Az egri 8-9. osztályos tanulók egy átlagos hétköznap 135 percet töltenek a tévé előtt, ez hétfőtől péntekig több mint 11 órát jelent. Egy átlagos hétvégi napon 280 percet, majdnem öt órát töltenek a képernyő előtt. Ha mindent összeadunk egy átlagos tanuló egy héten 20,5 órát, azaz a hét 168 órájának 12 százalékát tölti tévé nézéssel.

Tévénézésre fordított átlagos idő hetente

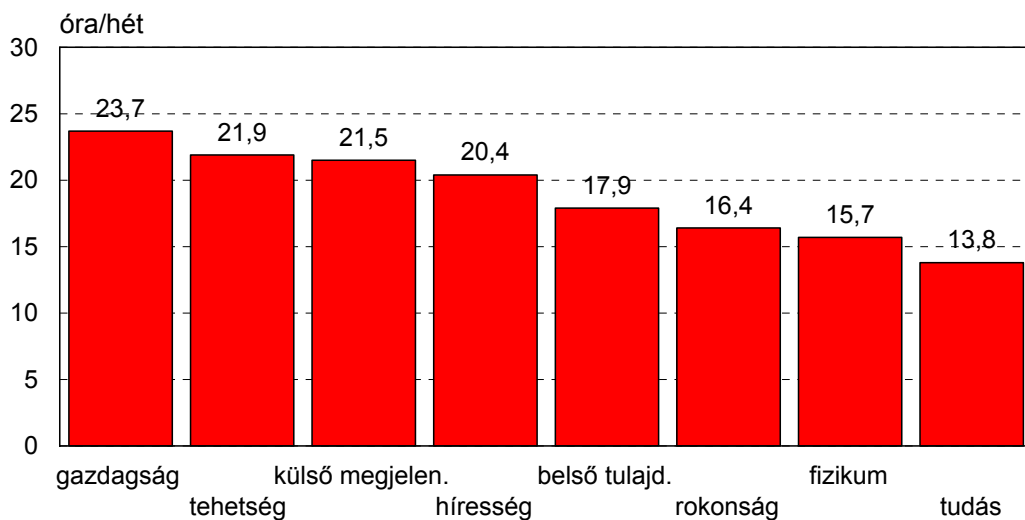


óra/hét

A tévé nézési szokásokat befolyásolják az egyes társadalmi/demográfiai jellemzők. A

fiúk, az idősebb diákok, a közepes tanulók, a szakközépiskolások és a képzetlen szülők gyermekei az átlagnál többet tévéznek. Míg a diplomás szülők gyermekei (18 óra), a jeles tanulók (16) és a lányok (19) valamivel kevesebbet. A legvédehetőbbek a média hatásaitól a kollégisták, ahol a házirend és pontosabb időbeosztás valamint a nehezkesebb hozzáférésnek köszönhetően egy átlagos hétköznap csupán 71 percet tévéznek. (Azt azonban hozzá kell tenni, hogy egy hétvégi napon már ők is közel 4 órát ülnek a tévé előtt).

A heti tévénézés a példakép választást motiváló tulajdonság dimenziójában



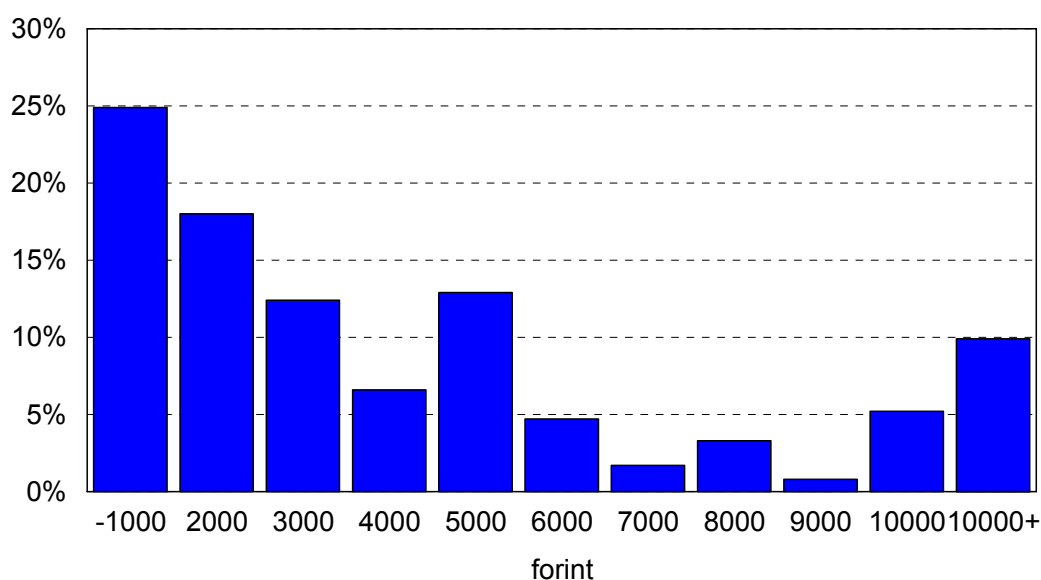
Ha az átlagos heti tévénézési időt a választott példakép legfontosabb tulajdonságának dimenziójában nézzük kimutathatóvá válik a médiafogyasztás és a személyiség közötti kapcsolat. Azok tévéznek a legtöbbet, akiknek a gazdagság és a siker a legfőbb motiváció a példakép kiválasztásában, átlagosan heti 23,7 órát. Akik a belső tulajdonságokra helyezik a hangsúlyt már kevesebbet tévéznek (17,9 óra/hét), míg a legkevesebbet azok, akik a példaképüket az észbeli képességük alapján választották (13,8 óra). Az is jellemző, hogy azok a tanulók akiknek saját tévéjük van átlagosan 3 órával többet tévéznek egy héten mint azok akiknek nincs saját készülékük.

Az egészségkárosítás intenzitása és a tévénézés között is van gyenge kapcsolat, azok egyáltalán nem károsítják egészségüket és sportolnak (nyilván az idejük is kevesebb) átlagosan 19 órát tévéznek hetente, ellenben azok akik egy vagy kétféle módon károsítják egészségüket (alkohol, dohányzás) 21-23 órát, azok pedig akik isznak, dohányoznak és drogoznak is átlagosan 28 órát tévéznek.

Arra is kíváncsiak voltunk, hogy az egri 8-9. évfolyamos tanulók mennyi pénzből

gazdálkodnak havonta (zsebpénz, ösztöndíj, munka). Ennek átlagértéke 5440 forint, ami természetesen jelentős különbségeket takar. A fiúk majdnem kétszer annyi pénzből gazdálkodhatnak, mint a lányok, és ez az összeg természetesen az életkorral együtt folyamatosan növekszik, míg a 13 éveseknél 2546 forint a havi átlag, addig a 14 éveseknél már 4854, a 15 éveseknél pedig 6895 forint. Ebből következik, hogy több mint 2000 forinttal több pénz áll a középiskolások rendelkezésére, mint az általános iskolásokéra. Mintegy 500-700 forint az eltérés az apa iskolai végzettsége szerint a magasabb végzettségű apák gyermekei javára (ez elsősorban abból adódik, hogy a magasabb végzettség magasabb átlagjövedelmet tesz lehetővé, és a családi forrásokból több jut a gyereknek is).

Mennyi pénzből gazdálkods havonta?



százalékos megoszlás

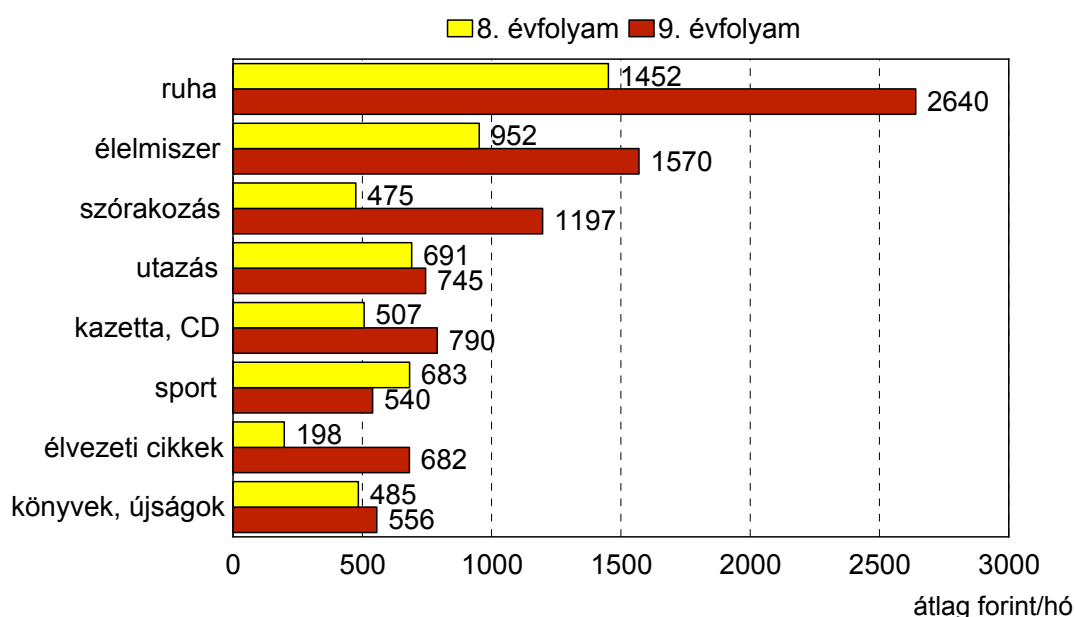
A szakmát adó iskolák tanulói már az iskolai évek alatt piacoshíthatják friss tudásukat - hivatalos bizonyítvány nélkül is -, értehető, hogy komolyabb összeggel gazdálkodhatnak, még ha keresetük messze el is marad a minimálbértől. A 10 ezer forint és az a fölötti összeget ők tudhatják magukénak, átlagosan 6500 forintból gazdálkodnak, míg a gimnazisták 5100 forintot tudhatnak magukénak havonta. Az is logikus eltérés, hogy a kollégiumban lakó tanulók jóval több pénzzel gazdálkodnak mint a helyben lakó vagy a bejárós diákok.

Egerben, az adatfelvétel idején 695 nyolcadikos diák tanult, akik közvetlenül 2,5 millió forint fölött rendelkeznek havonta, s 1942 fő 9. osztályos diák, akik 11,7 milliót költhetnek havonta szabad akaratuk szerint. Ez azt jelenti hogy az egri 8-9. osztályos tanulók

évente 172 millióból gazdálkodnak, ami igen komoly fogyasztói szerepet jelent, s ennek megfelelően a reklámok egyre aktívabban célozzák e korosztályt.

Mivel igen sok pénzből gazdálkodnak a diákok, nem lehet közömbös, hogy mire, mennyit költenek egy hónapban. Ez különösen azért fontos információ, mert a tanulók nemcsak a saját zsebpénzüket költik, hanem számos olyan költség van (pl. utazás, étkezés, sport) ami közvetlenül a családi költségvetést terheli, s nem a tanulók zsebpénzét.

A diákok átlagos havi kiadásai



Az egri 8-9. évfolyamos diákok - saját becslésük alapján - havonta kb. 7600 forintot költenek, s ennek 30 százalékát ruházati cikkek vásárlására fordítják (átlag 2300 forint/hó), 18 százaléka megy el élelmiszerre, s további 13 százalék jut a szórakozásra (kb. 1000 forint). Ugyanakkor nem költ mindenki mindenre. Szórakozásra (mozi, diszkó, koncert, színház) a tanulók 71 százaléka költ, élelmiszerre, könyvekre, újságokra a kérdezettek kétharmada. Kevesebb mint a tanulók fele áldoz ruhákra - igaz ők sokat költenek, 5000 forint felett -, egyharmaduk vásárol rendszeresen kazettát, CD-t, s kevesebb mint 30 százalék azok aránya, akik sportra valamint élvezeti cikkekre költenek.

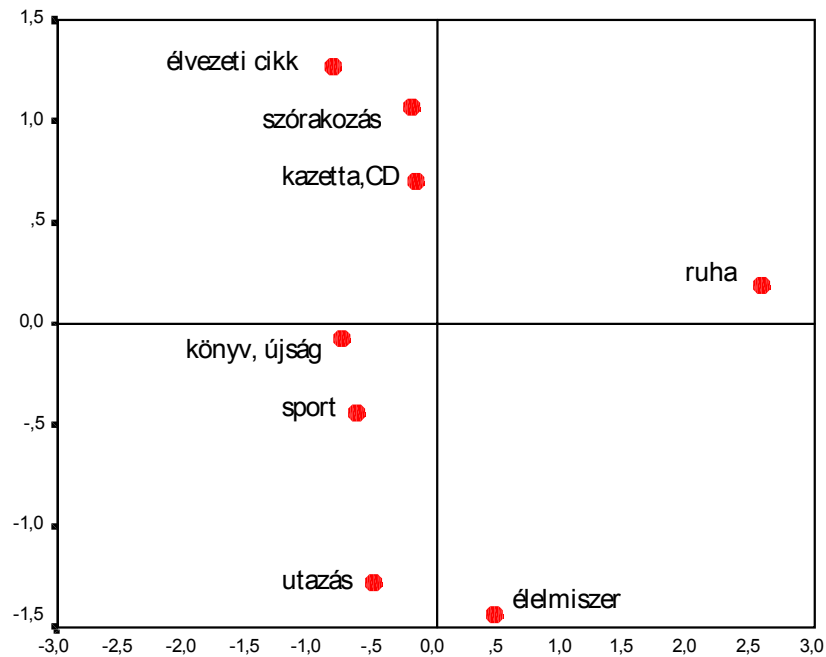
Ha összesítjük a 8-9. évfolyam tanulóinak kiadásait megbecsülhetővé válik a korosztály egy éves összköltése. A 8. osztályos tanulók idén - durva becsléssel - 45 millió forintot költöttek, míg a jóval több pénzből gazdálkodó 9. osztályosok több mint 200 millió forintot. A legtöbb pénz (kb. 74 millió Ft.) ruhákra ment el, s ez az adat érezteti a divat

diktáló hatását. Az eredményeket vizsgálva fel kell hívni a figyelmet egy igen aggasztó adatra, a megkérdezett diákok havonta átlagosan kb. 550 forintot áldoznak élvezeti cikkekre (cigi, kávé, alkohol, drog), s ez azt eredményezi, hogy a városban tanuló nyolcadikosok éves szinten több mint másfél millió forintot, a 9. osztályban tanulók pedig közel 16 milliót költenek élvezeti cikkek vásárlására. Az egészségüket intenzíven károsítók (alkohol, dohányzás és drog is) havonta több mint 7000 forintot áldoznak szenvedélyükre.

A 8-9. osztályos egri tanulók havi átlagkiadásai és az ez alapján becsült éves szintű korosztályi kiadás

	költ rá %	átlag forint/hó/fő	8. évfolyam összesen millió forint/év	9. évfolyam összesen millió forint/év
szórakozás	71	1001	3.9	27.9
élelmiszer	67	1400	7.9	36.5
könyvek, újságok	67	537	4.0	12.9
ruha	45	2304	12.1	61.5
utazás	38	730	5.7	17.3
kazetta, CD	36	713	4.2	18.4
sport	28	580	5.6	12.5
élvezeti cikkek	23	550	1.6	15.8

A havi tételcsoportos kiadások alapján - többdimenziós skálázással - meghatároztuk az egyes költségtípusok egymáshoz viszonyított helyzetét. Az ábrán a vízszintes tengelyt az összeg nagyságával-kicsiségével, a függőleges tengelyt pedig az alapvető-nem alapvető kategóriákkal lehet azonosítani. Jó látható, hogy a sokak által megjelölt nagyobb összegű és alapvető termékcsoporthoz csupán egy item, az élelmiszer került, s szintén egy termék (ruha) található a nagyösszegű, ám kevésbé alapvető termékek csoportjában.



A tanulók fogyasztói piacon való megjelenés mellett fontos, életmóddal kapcsolatos információ a tanulók magántulajdonának kérdésköre. A megkérdezett diákok 69 százaléka külön, saját szobában lakik otthon, melyben többségüknél saját hifi, magnó vagy CD lejátszó is található. A megkérdezett diákok 40 százalékanak van saját tévéje, további 17 százaléknak csak a testvérével kell osztozkodnia rajta. Saját számítógéppel a megkérdezett diákok 31 százaléka rendelkezik (további 16 százaléknak a testvérével közösen van) míg a nálunk nagyon gyorsan elterjedt mobiltelefont a 8-9. osztályos tanulók 6 százaléka birtokolja. A fogyasztói szokásokhoz kapcsolódó jellemző, hogy a tanulók 14 százalékanak önálló bankkártyája is van.